

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Bc. Markéta Michaláková

**Postoj konzervativců v KS Číny k protestům na náměstí
Tiananmen v roce 1989**

The Stance of Conservatives within the CPC towards the Tiananmen
Protests in 1989

Praha, 2016

vedoucí práce: Mgr. Ondřej Klimeš, Ph.D.

Ráda bych touto cestou poděkovala panu Mgr. Ondřeji Klimešovi, Ph.D za jeho cenné rady, čas věnovaný konzultacím a kontrole práce a v neposlední řadě za jeho trpělivost.

„Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a že tato práce nebyla v rámci vysokoškolského studia využita k získání jiného titulu.“

V Praze dne 2. srpna 2016

.....

Markéta Michaláková

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá postojem konzervativního křídla KS Číny k událostem na náměstí Tiananmen v roce 1989. Práce se v úvodu zaměřuje na teoretické přístupy ke zkoumání dění tohoto období, dále pak také na dělení konzervativního a reformního křídla a součástí úvodu je historický exkurz, který se soustředí na dějiny od roku 1949, přičemž zvláštní pozornost je kladena na politický vývoj ve státě. V další kapitole se práce zaměřuje na události jara roku 1989, a to v chronologickém pořadí, přičemž hlavní důraz je kladen na postoj konzervativců, na rozpory mezi konzervativním a reformním křídlem a na obviňování zahraničních nepřátelských sil. Hlavním pramenem této práce jsou Tiananmen Papers a na základě zkoumání tohoto pramene je ve třetí kapitole shrnuto několik závěrů, které se týkají fungování samotné strany, ale také vybraných osob a jejich role během těchto protestů.

Klíčová slova:

Čína 中国; Tiananmen 天安门; Komunistická strana Číny 中国共产党; protestní hnutí 抗议运动

Abstract

This bachelor thesis focuses on the stance of conservatives within the CPC towards the Tiananmen protests in 1989. The first part focuses on theoretical approaches towards the examination of the situation of this period, on the division of conservative and reformist wing within CPC and the introduction includes also historical part, which focuses on the development within the Party after 1949. In the next chapter, the thesis focuses on protests and situation in the state and within the Party during the Spring of 1989 in chronological order. The focus is aimed at the stance of conservatives, on disagreements between the conservative and reformist wing and on the accusation of foreign hostile forces. The main source which was used for this thesis is Tiananmen Papers. Based on examination of this source in the third chapter were summed up a few conclusions, which are concerning with the functioning of the Party and also with the roles of selected individuals.

Key words:

China 中国; Tiananmen 天安门; Communist Party of China 中国共产党; protest movement 抗议运动

Obsah

1.	Úvod.....	7
1.1.	Hlavní pramen	8
1.2.	Literatura a přístupy k dění na Tiananmenu	9
1.3.	Konzervativci vs. reformisté a příčiny studentského hnutí	12
1.4.	Historický úvod: na cestě k Tiananmenu	15
2.	Pekingské jaro	27
2.1.	Smrt Hu Yaobanga	27
2.2.	Úvodník 26. 4. 1989	29
2.3.	Druhý hlas ve straně	33
2.4.	Vyhlášení hladovky	35
2.5.	Konec Zhao Ziyanga	38
2.6.	Zavedení stanného práva	42
2.7.	Konflikt se dále vyostřuje.....	45
2.8.	Dosazení Jiang Zemina do funkce generálního tajemníka KS Číny	47
2.9.	Příprava na vyklizení náměstí a obviňování zahraničních nepřátelských sil	50
2.10.	Vyklizení náměstí 4. června.....	53
2.11.	Situace ve straně po zásahu.....	56
3.	Závěry.....	60
3.1.	Argumentace konzervativního křídla	60
3.2.	Obviňování nepřátelských sil	61

3.3.	Dobrá informovanost nejvyššího vedení	62
3.4.	Role armády.....	63
3.5.	Postavení osmi „stařešinů“	64
3.6.	Nástup Jiang Zemina k moci	66
3.7.	Odstranění Zhao Ziyanga z postu generálního tajemníka ÚV KS Číny.....	67
3.8.	Uvěznění Bao Tonga	68
3.9.	Situace v médiích během protestů	69
3.10.	Role Deng Xiaopinga během událostí na Tiananmen v roce 1989.....	70
3.11.	Role Li Penga během událostí na Tiananmen v roce 1989.....	71
4.	Shrnutí	72
5.	Bibliografie.....	75
5.1.	Primární prameny	75
5.2.	Sekundární literatura.....	75
	Příloha.....	78

1. Úvod

V tomto roce uběhlo již 27 let od násilného potlačení protestů v Pekingu a Čína si následky této akce na mezinárodním poli nese dodnes. Od roku 1989 platí pro Čínu embargo na dovoz zbraní, které bylo přijato Evropským společenstvím a platí i v dnešní EU, USA v reakci na zásah v roce 1989 přerušily s Čínou vztahy a rovněž uplatnily zbrojní embargo. Do striktní kontroly exportu zbraní se přidaly i další země – Kanada, Austrálie a Norsko (European Commission 2016; Bräuner a Duchâtel 2015: 1–2).

Jak se však na události dívá nynější čínská společnost? Jak píše Louisa Lim (2014: 5–6), čínské obyvatelstvo bylo zvyklé zapomínat – většina kampaní komunistické vlády ve 20. letech byla následně reinterpretována nebo prostě zcela vypuštěna z historie. Stejně je tomu také u studentských protestů z roku 1989, jejichž symbolem se stalo náměstí Nebeského klidu, Tiananmen (*Tiān'ānmén guǎngchǎng* 天安门广场). Paměť čínského lidu byla vymazána díky tomu, že se o protestech přestalo mluvit, a tak 27 let po událostech lze čínskou společnost nazvat slovy Lim jako společnost s amnézií.

Události spojené se studentskými protesty na jaře roku 1989 měly vliv jak na mezinárodní obraz Číny, tak hlavně na její vnitřní vývoj, a to jak ve společnosti, tak také ve vysoké politice. Tato práce se bude zabývat hlavně událostmi v rámci politiky a Komunistické strany Číny (KS Číny). Hlavním cílem práce je sledovat postoj konzervativního křídla vůči studentským protestům a sledovat vnitrostranický boj mezi reformním a konzervativním křídlem KS Číny. V práci se budu soustředit také na rétoriku konzervativního křídla a na postupné obviňování nepřátelských zahraničních sil z podpory studentských protestů.

Práce je rozdělena do tří hlavních celků. V první části se budu věnovat uvedení do tématu – představím hlavní pramen a momentální stav bádání, popíši několik teoretických přístupů k analýze studentských protestů a reakce vlády a strany. Zaměřím se také na rozdělení konzervativního a reformního křídla KS Číny a popíši několik příčin vzniku studentského hnutí. Poslední částí bude historický úvod do tématu.

Ve druhé, empirické části se budu zaměřovat na zpracování hlavního pramene s ohledem na výše zmíněné cíle. Předmětem této části není analýza studentského hnutí a jeho požadavků, empirická část se zaměřuje na stranické dění v nejvyšším vedení KS Číny. Má

práce tedy pojednává o dění v roce 1989 z pohledu tzv. elitní politiky. Guo Sujian (2013: 17) definuje elitní politiku jako další rozvinutí teorie frakcí, kterou budu dále rozebírat níže. Při uplatnění teorie elit se politika zkoumá (1) jako mocenské vztahy mezi nejvyšším vedením, (2) jako dynamika, s jakou je tvořena rovnováha moci a rozhodovací proces. Tato teorie pomáhá také vysvětlovat předávání moci mezi jednotlivými generacemi čínských vůdců a mezi jednotlivými frakcemi. Je na místě zmínit také model Tang Tsoua (1995: 97), který je často k náhledu na elitní politiku využíván. Tang tvrdil, že jednou ze základních charakteristik elitní politiky v Číně, je model *vítěz bere vše*: „Během nepravidelných intervalů boj o moc mezi čínskými elitami, který vychází buď z nejvyššího patra politické moci, nebo z mocenského patra o příčku níže, vždy zahrnuje jednu stranu, která všechno vyhraje a jednu stranu, která vše prohraje.“. Bo Zhiyue tento model však považuje za vhodný k aplikaci pouze na období maoismu, protože tam systém hry s nulovým součtem fungoval, protože vůdci buď kulminovali veškerou moc, nebo žádnou (Bo 2010: 2–3). Avery Goldstein přišel se dvěma dalšími teoriemi ke zkoumání čínské politiky: *bandwagon politics* a *balance-of-powers politics*, přičemž oba tyto modely předpokládají, že politické výsledky jsou ovlivňovány strukturou politického systému. *Bandwagon politics* model je strukturován hierarchicky, model *balance-of-power* je anarchický a je využíván na politiku za doby Kulturní revoluce. Bo Zhiyue ve své knize pak představuje *power balancing model*, který má být aplikován na politiku 21. století a hlavní důraz dává na institucionalizaci, protože jde o systém, ve kterém formální instituce mají důležitější role než ty neformální.

Třetí závěrečná kapitola pak shrnuje poznatky získané ze zkoumání zdroje a kontextualizuje je s pomocí relevantní literatury. Čtvrtá kapitola pak obsahuje shrnutí všech poznatků.

1.1. Hlavní pramen

Hlavním pramenem této práce jsou Tiananmen Papers (*Zhōngguó liùsì zhēnxiàng* 中国六四真相) (Zhang 2002; Zhang 2001). Jedná se o soubor dokumentů zachycujících dění v Číně během několika měsíců studentských protestů, tj. od dubna do června roku 1989. Pramen je velice podrobný a existuje ve dvou mutacích – anglické a čínské. Soubor dokumentů byl sebrán Číňanem Zhang Liangem (张良) a obsahuje zprávy, které dostávalo nejvyšší vedení strany a zároveň také zachycuje záznamy z jednání nejvyššího vedení strany, a to jak z formálních jednání, tak z neformálních schůzek a telefonátů. O Zhang Liangovi toho není moc známo, šlo

o člena KS Číny, který z pochopitelných důvodů vystupuje pod pseudonymem. Čínská verze pramene je daleko obsáhlejší, lze v ní najít ještě třikrát více materiálu než ve verzi anglické.

Editoři anglické verze jsou dva – Andrew J. Nathan a Perry Link. Nathan je profesorem politologie na Columbia University, který se ve svém výzkumu dlouhodobě zabývá čínskou vnitrostátní a zahraniční politikou, zabývá se také studiem politické kultury a lidských práv (Department of Political Science 2016). Nathan se rovněž dlouhodobě zabývá vývojem demokracie v Číně a na toto téma napsal velmi důležitou knihu *Chinese Democracy* (Nathan 1986). Druhým editorem je Perry Link, emeritní profesor Východoasijských studií na Princeton University, který se zabývá studiem čínského jazyka a literatury, ale také se významně angažuje v iniciativách zabývajících se bojem za lidská práva (Princeton China Initiative, Human Rights Watch/Asia) (ChinaFile 2014). Nathan v předmluvě knihy *Tiananmen Papers* píše, že byl osloven Zhang Liangem, aby na zpracování sesbíraných dokumentů pracoval a pomohl Zhangovi vytvořit knihu, která by byla přístupná široké veřejnosti. Zhang si evidentně Nathana nevybral náhodně, vybral si osobu, která je v sinologickém světě uznávána za odborníka, čímž zřejmě chtěl dodat pramenu na důležitosti.

S pramenem jsou spojeny určité kontroverze, přičemž některé adresuje samotný Nathan v předmluvě. Jako problém je často vyzdvižováno, že editoři nikdy neviděli opravdu původní dokumenty, vždy pracovali s již editovanou verzí od Zhanga. Další kritika se pojí také s přílišnými editorskými zásahy jak v čínské, tak v anglické verzi, kde se kromě přepisu jednotlivých dokumentů objevují také popisné pasáže a myšlenky. Američtí editoři byli rovněž kritizováni za některé tendenční překlady a nevhodné editace, které proměňovaly vyznění určitých pasáží (Chan a Nathan 2004).

Ačkoliv jsem si této kontroverze vědoma, ve své práci se přikláním k názoru Andrewa Nathana, že se jedná o pravé dokumenty, ve kterých je velmi podrobně zachycen vývoj strany a společnosti v tomto období a i v případě, že by šlo o dokumenty sesbírané z veřejně dostupných zdrojů, stále si někdo dal práci s jejich sběrem a díky tomu *Tiananmen Papers* přinášejí komplexní náhled na dění ve straně a společnosti.

1.2. Literatura a přístupy k dění na Tiananmenu

Tématu studentských protestů na náměstí Tiananmen a s ním spojeným politickým vývojem se věnuje poměrně velká pozornost. V českém prostředí k tématu vyšla jediná publikace *Tian An Men 89*, jejíž autorky zkoumaly události z pohledu tehdy přístupných zdrojů

– tedy z *Lidového deníku* a českého zpravodajství a přinášely podrobný popis události (Bakešová a Polívková 1991).

Prameny, které se vztahují k událostem této doby, jsou kromě *Tiananmen Papers* ještě další dva. Tím prvním je deník bývalého generálního tajemníka Zhao Ziyanga - *Prisoner of the State: The Secret Journal of Premier Zhao Ziyang*. Zhao zemřel v roce 2005, a však před svou smrtí dokázal namluvit své paměti, které byly následně vydány knižně v Hongkongu. Kniha přináší Zhaův pohled na dění během protestů na Tiananmen, jeho politické názory a další náhled na dění ve straně (Ignatius a MacFarquhar 2009). Druhý pramen o dění během protestů je deník Li Penga – *The Critical Moment: Li Peng's June 4th Diary*, který však oficiálně nebyl publikován v angličtině, čínská verze byla publikována v Hongkongu a je volně ke stažení na internetu. Li ve svém deníku nabízí další náhled na dění během protestů a upravuje svou roli, která v *Tiananmen Papers* vyznívá zcela jasně negativně (Li Peng 李鵬 2010).

Dalším důležitým zdrojem je kniha *Beijing Spring, 1989: Confrontation and Conflict: The Basic Documents*, která podobně jako *Tiananmen Papers* přináší překlady důležitých dokumentů a proslovů, které pomáhají k uvedení do kontextu události (Oksenberg, Sullivan, and Lambert 1990). Velmi důležitou zahraniční publikací, která se tématu věnuje, je *The Power of Tiananmen: State-society Relations and the 1989 Beijing Student Movement*, jejíž autor k událostem na Tiananmenu přistupuje na základě teoretického přístupu, který události interpretuje z pohledu vztahu mezi státem a společností a popírá většinu teorií, které byly aplikovány na zkoumání těchto událostí (Zhao 2001). Důležitými příspěvky do debaty jsou pak také kapitoly knihy *The Politics of China: Sixty Years of the People's Republic of China*, a to *Reaction, Resurgence and Succession: Chinese Politics since Tiananmen* od Josepha Fewsmitha a *The Road to Tiananmen: Chinese Politics in the 1980s* od Richarda Bauma (Baum 2011; Fewsmith 2011). Baum ve své kapitole popisuje velmi podrobně situaci ve straně a ve státě během 80. let a snaží se najít příčiny protestů a reakce strany. Fewsmith se ve své kapitole soustřeďuje na dění ve straně po zásahu a na další směřování strany v oblasti ekonomiky, reformy a s nimi spojené boje v rámci vedení strany a státu.

Nejnovějším dílem, které se na problematiku Tiananmenu zaměřuje, je *The People's Republic of Amnesia: Tiananmen Revisited*. Jde o knihu, která sice není odbornou literaturou, ale s odbornou literaturou a primárními zdroji včetně *Tiananmen Papers* pracuje (Lim 2014). Výše zmíněné knihy se věnují hlavně politickému aspektu události a vyvozují z něj politické závěry.

Dále existuje velmi početná literatura, která se podrobněji věnuje analýze studentského hnutí, jeho požadavků a obecně vývoji demokracie v Číně. Zde zmíním např.: *Quelling the People: The Military Suppression of the Beijing Democracy Movement* (Brook 1998). Kniha se věnuje podrobnému popisu událostí z 3. a 4. června a v obecné rovině řeší konflikt mezi prodemokratickými demonstranty, stranou a armádou. *Cries For Democracy: Writings and Speeches from the Chinese Democracy Movement* (Han a Hua 1990) je kniha, která přináší ucelený soubor překladů požadavků demonstrantů, dále pak také manifestů a dalších projevů studentského hnutí. *Neither Gods nor Emperors: Students and the Struggle for Democracy in China* (Calhoun 1997) se rovněž zabývá studentským hnutím a jeho požadavky.

Pro interpretaci událostí této doby lze využít několik teoretických přístupů, které ve své knize shrnul Zhao Dingxin. Dle Zhaa (2001: 3) většina prací nahlíží na hnutí jako na výsledek boje reformního a konzervativního křídla v KS Číny a násilné potlačení protestů považuje za konec stranického boje, který přinesl také konec čínské reformy.

Druhý přístup nahlíží na studentské hnutí jako důsledek růstu občanské společnosti během procesu ekonomické reformy. Tento přístup tvrdí, že zatímco čínská ekonomická reforma ulehčila vytvoření několika zájmových skupin, pomalý postup politické reformy se nedokázal s novou situací vyrovnat, a tak v momentě, kdy Čína čelila ekonomickým problémům, tyto zájmové skupiny začaly vyvíjet aktivity proti státu.

Třetím přístupem je pak zkoumání jazyka a aktivit studentského hnutí, které vyzdvihuje důležitost čínské kultury pro toto hnutí. Tato teorie tvrdí, že ačkoliv studenti bojovali za demokracii, jejich způsob myšlení, rétorika a aktivity následovaly staré čínské kulturní vzorce. Toto lpění na tradicích je pak označováno za jeden z důvodů pro tragický konec hnutí.

Zhao Dingxin sám zkoumá události této doby jako důsledek špatných vztahů mezi společností a státem, kdy zatímco většina státních elit se stále soustředila na komunistickou ideologii, zbytek společnosti výkonnost státu poměřoval hlavně přes ekonomický a morální výkon (Zhao 2001: 6).

Ačkoliv Zhao tento přístup ve své práci kritizuje, já budu na dění během studentských protestů nahlížet prvním způsobem, a to jako na boj mezi konzervativním a reformním křídlem. V rámci tohoto přístupu je nutné podrobněji zmínit teorii Andrewa J. Nathana týkající se frakcí v KS Číny.

Nathan pro tuto teorii využívá pojmu „klientelistických vazeb“. Nathan pod tímto pojmem chápe vztah dvou osob, který je založený na výměně a platí v něm známá pravidla a povinnosti mezi oběma stranami. Mezi tento druh vztahů lze zařadit vztahy patron-klient, kmotr-rodíč, prodejce-zákazník, apod. (Nathan 1973). Tyto vztahy jsou dále kultivovány hlavně skrz neustálou výměnu zboží a různých protislužeb, což vyústí do situace, kdy ve vztahu fungují nepsaná pravidla. U jednotlivých frakcí se předpokládá, že nejsou schopné vybudovat si dostatečnou moc k tomu, aby se zbavily další nepřátelské frakce. Hlavním cílem frakce je proto ochrana vlastní moci a zároveň se frakce snaží zabránit růstu moci jiné frakce. Frakce jsou také poměrně nestabilní, protože se vytvářejí neustále nová spojení a vztahy. Funguje zde také neustálý boj o vliv a přístup k úřadům, a aby frakce zůstaly ve hře, musí často spolupracovat s dřívějšími nepřáteli (Dreyer 2008: 14).

Ačkoliv Nathan tento svůj přístup několikrát kritizoval a dále obměňoval, aby odpovídal měnící se čínské realitě, v předmluvě k *Tiananmen Papers* tvrdí, že studium této knihy právě tuto teorii ukazuje v akci. Kniha názorně ukazuje dynamiku frakcí v Číně, ve které se kombinují mocenské zájmy a osobní vztahy s politikou a ideologií. Zhao Ziyang (赵紫阳) a Li Peng (李鹏) měli každý svého patrona v rámci skupiny „stařešinů“ a dále měli své podporovatele ve své vlastní nebo mladší generaci vůdců. Zatímco Zhao chtěl uvolnit politiku, aby došlo k dalšímu rozvoji ekonomiky i za cenu menší kontroly, Li Peng se soustředil na stabilitu, udržení politické kontroly a v rámci ekonomiky chtěl problémy řešit plánováním a výzvami (Nathan 2002: xxxvi–xxxvii).

1.3. Konzervativci vs. reformisté a příčiny studentského hnutí

Uvedené shrnutí odlišných názorů Li Penga a Zhao Ziyanga úzce souvisí se zavedeným, obvyklým dělením čínského vedení na konzervativní a reformní křídlo. Ideologická levice neboli konzervativci v čele s Deng Xiaopingem (邓小平) tvrdili, že reformy ve státě probíhají moc rychle a domnívali se, že reformy stvořily národ chamtivých a sobeckých jednotlivců, kteří se nezajímali o sociální principy. Dále tvrdili, že ekonomická reforma ohrožovala základní marxistické principy, na kterých stála stranická legitimita. Na druhou stranu reformisté, v čele s Hu Yaobangem (胡耀邦) a Zhao Ziyangem tvrdili, že reformy ve státě nepostupují dostatečně rychle, a snažili se o podporu přeměny čínského ekonomického systému směrem k tržní ekonomice, a proto prosazovali např. decentralizaci rozhodování ve prospěch vedoucích pracovníků ve státě vlastněných podnicích a odstranění kontroly cen. Reformní křídlo

Obrázek 1 Složení vedení KS Číny v roce 1989

Zdroj: Weatherley, Robert (2007). *Politics in China Since 1949: Legitimizing Authoritarian Rule*. London; New York: Routledge.

podporovalo také politickou reformu. V momentě, kdy reformisté začali podporovat podobně smýšlející studenty a intelektuály, se dostali do konfliktu s Deng Xiaopingem (Weatherley 2007: 110–11).

Dle Nathana rozdělení mezi reformním a konzervativním křídlem vyplývalo z odlišných přístupů k reformě a k důsledkům reformy. Reformisté se zabývali dopadem reforem na morální stav společnosti a státu a na vládu. Domnívali se, že vhodnou cestou pro Čínu z problémů byla podpora ekonomické a politické reformy. Na druhou stranu se konzervativci zajímali hlavně o negativní dopady reforem na jejich vlastní prospěch a domnívali se, že by reformy měly být zpomaleny či dokonce zvráceny (Nathan a Shi 1996).

S růstem reformního křídla a prosazováním reforem se vytvářelo prostředí pro rozvoj studentského hnutí. Studentské protesty vycházely z daleko širšího podhoubí. Jedním z kořenů hnutí může být fakt, že se pomalu měnila povaha státu – z ideologicky zaměřeného totalitního režimu docházelo k přeměně na autoritativní režim zaměřený na výkon, ekonomika se měnila z plánované na tržní ekonomiku a čínská společnost se obecně probouzela a měnila se ze společnosti stavěné na kolektivním ideálu na sice špatně organizovanou, ale pluralistickou společnost (Zhao 2001: 45). Od roku 1978 se stát snažil o zavádění reforem, přičemž jedna

z nich byla také snaha o oddělení KS Číny od vlády. Před touto reformou fungoval systém, kdy tajemník strany dané pracovní jednotky měl také funkci vedoucího právě této pracovní jednotky. Ačkoliv pozice vedoucího jednotky byla obsazená odborníkem, opravdová rozhodovací pravomoc náležela stranickému zástupci. Reforma zavedla systém zodpovědnosti, který dal více moci rektorům univerzit, ředitelům výzkumných ústavů, editorům v novinách a časopisech a také vedoucím ve státních podnicích. Tento systém zodpovědnosti vedl k tomu, že straničtí tajemníci v rámci těchto jednotek již nadále nemohli zasahovat do rozhodnutí, která byla provedena administrativními orgány. V rámci tohoto procesu byla oslabena absolutní moc strany (Zhao 2001: 46).

Ekonomická reforma pak přinesla obrovské změny v uspořádání společnosti a vedla také k růstu životní úrovně, na druhou stranu vedla také k rozevření nůžek mezi bohatou a chudší vrstvou společnosti. Dalším problémem reformy bylo, že lidem vzaly jistotu – už nefungovala Maova politika železné misky rýže, což v praxi znamenalo, že se nezachraňovaly krachující podniky, nýbrž je stát nechal zkrachovat, penzisté se báli o svou budoucnost kvůli rostoucí inflaci, tedy také o svůj životní standart. Ti, kteří zbohatli, se báli nových nepříznivých změn v politice a obecně lze říct, že celá společnost se cítila nejistě (Zhao 2001: 47–49).

Čínská společnost se sice dále aktivizovala, ale stát si nadále udržoval schopnost společnost ovládat a řídit. Ačkoliv tedy rostla diferenciací společnosti a její diverzifikace, většinou byly největší organizace stále kontrolovány státem (Zhao 2001: 49–51).

1.4. Historický úvod: na cestě k Tiananmenu

K pochopení událostí, které se udály na náměstí Tiananmen během jara roku 1989, je nutné pochopit také historické souvislosti, které celé události předcházely. Historické události formovaly jak politické vůdce, tak lid a názory studentů, kteří nepokoje vyvolali. Proto je nutné podrobněji popsat některé události čínských dějin – hlavně Kulturní revoluci a období modernizace, které proběhlo za vlády druhé generace v čele s Deng Xiaopingem. Začnu však popisem událostí již od samotného založení Čínské lidové republiky (ČLR), abych následně mohla sledovat události z roku 1989 z širšího kontextu. Historický exkurz se bude zaměřovat hlavně na politické dějiny a na vývoj v rámci strany, na politické kampaně.

1.4.1. Konsolidace režimu

Po vleklé občanské válce z let 1945-49, během které došlo k mocenskému boji mezi Kuomintangem (国民党) vedeným generálem Čankajškem (蔣介石) a KS Číny vedenou Mao Zedongem (毛泽东), se po konečném boji dostala k moci právě KS Číny. Potom, co komunisté přebírali moc, je čekala velmi náročná práce, kdy museli začít pracovat na správě země, ve které se od roku 1911 střídaly nestabilní vlády, které neměly kontrolu nad celým územím Číny. Čínská lidová republika byla vyhlášena dne 1. 10. 1949 nad všemi čínskými oblastmi kromě Taiwanu, kam utekl Čankajšek společně s Kuomintangem.

50. léta byla typická hlavně politickými kampaněmi, kterými se vláda snažila o to, aby mohla efektivněji kontrolovat společnost a naplňovat socialistické ideály. Kampaně z tohoto období byly hlavně snahou o upevnění moci v menších městech a na vesnicích, kde komunisté sice měli ve 20. letech 20. století základny, ale tento vliv ztratili během roku 1927, kdy proti nim vyhlásil ofenzívu Kuomintang (Dillon 2010: 266). Ke konsolidaci režimu tak bylo pro vládu důležité, aby nad těmito oblastmi získala zpátky kontrolu. Nástrojem kontroly se pak staly tři kampaně: boj proti třem zlům (*sānfǎn yùndòng* 三反运动), boj proti pěti zlům (*wǔfǎn yùndòng* 五反运动) a kampaň proti kontrarevolucionářům (*fǎngémìng* 反革命).

Kampaň proti kontrarevolucionářům byla namířena zejména proti příslušníkům Kuomintangu, funkcionářům a dále pak vysokým policejním funkcionářům a tajným agentům, kteří pracovali pro bývalý režim (Dillon 2010: 267). Lze tak říct, že tato kampaň mířila hlavně na výše postavené osobnosti veřejného života, které by potažmo mohly být hrozbou pro komunistický režim, kdyby nebyly odstraněny.

Kampaň proti třem zlům pak byla definována jako boj proti korupci (*fǎn tānwū* 反贪污), plýtvání (*fǎn làngfèi* 反浪费) a byrokracii (*fǎn guānliáo zhǔyì* 反官僚主义). Kampaň mířila na kádry ve městech, kteří měli na starost finanční a ekonomické záležitosti a hlavně byli často zapleteni do nejrůznějších korupčních afér. Kampaň byla zaměřena asi na 25% stranických kádru (Dillon 2010: 269). Kampaň byla svým záběrem širší než kampaň proti kontrarevolucionářům a mířila na nižší složky komunistické strany, a tak šlo vlastně o stranickou čistku, kdy se strana zbavovala všech osob, které by mohly zneužít své postavení a poškodit jméno straně i vládě.

Kampaň proti pěti zlům byla zaměřena na nejširší spektrum lidí. V rámci této kampaně byl vyhlášen boj proti úplatkářství (*fǎn xíng huì* 反行贿), daňovým únikům (*fǎn tōu shuì lòu shuì* 反偷税漏税), podvodům s pracovními silami či materiálem (*fǎn tōu gōng jiǎn liào* 反偷工减料), krádeži státního majetku (*fǎn dào piàn guó jiā cáichǎn* 反盗骗国家财产) a krádeži státních ekonomických informací (*fǎn dào qiè guó jiā jīng jì qíng bào* 反盗窃国家经济情报). Tato kampaň nebyla zaměřena jen proti kádru ve straně, ale hlavně proti národní buržoazii, tedy hlavně proti průmyslníkům a mocným obchodníkům, kteří byli v rámci komunistického státu až do této doby považováni za spojence režimu (Dillon 2010: 271). Kampaň byla spuštěna v roce 1952 a stejně jako kampaň proti třem zlům mířila hlavně na obyvatelstvo ve městech. Snahou kampaně bylo rovněž dostat se ke kapitálu, který tyto skupiny držely (Fairbank 1998: 392). Strana tím dostala větší moc nad podniky, protože dala zaměstnancům moc kontrolovat své zaměstnavatele a potírat tak daňové úniky (Dillon 2010: 272).

Poslední důležitou kampaní před zavedením Velkého skoku byla tzv. kampaň proti pravičákům (*fǎn yòu yùndòng* 反右运动), která bylo přímou reakcí na hnutí Sta květů (*bǎi huā yùndòng* 百花运动) z let 1956 – 1957. Během hnutí Sta květů byli vyzváni intelektuálové ke kritice kádru, aby tak mohlo dojít ke zlepšení pracovních podmínek (Fairbank 1998: 406–7). Vláda se k tomuto hnutí odhodlala, protože v nově vzniklé společnosti potřebovala nějakým způsobem pracovat také s intelektuály, potažmo vzdělanou vrstvou. Heslem „*At' rozkvétá sto květů, at' soupeří sto škol.*“ (*Bǎi huā qí fàng, bǎi jiā zhēng míng*. 百花齊放, 百家爭鳴.) se vláda snažila ukázat intelektuálům, že ve veřejném prostoru je místo pro pluralitu názorů (Dillon 2010: 299). Vláda v žádném případě neočekávala tak silnou vlnu kritiky, která se na ni snesla (Dillon 2010: 300). Reakce strany na sebe nenechala dlouho čekat a vláda v čele s Mao Zedongem vyhlásila proti inteligenci kampaň proti pravičákům. Údajně bylo ze svých míst odstraněno 400 000 - 700 000 osob, které byly označeny velmi nepříznivou nálepkou

„pravičák“ (*yòupài* 右派). Strana takto sice útočila na inteligenci (*zhīshì fēnzǐ* 知识分子), problém však byl, že škodila i sama sobě, kdy z vlivných míst odstranila důležité „mozky“, které pak mohla jen velmi těžko nahrazovat. Během této kampaně bylo popraveno asi 1000 osob a asi 12 000 členů ostatních politických stran jednotné fronty bylo odstraněno ze svých pozic kvůli obvinění z pravičáctví a byli vysláni na venkov k převýchově (*láojiào* 劳教)(Dillon 2010: 301).

1.4.2. Velký skok

V roce 1956 proběhlo 1. zasedání VIII. sjezdu KS Číny, který se konal jako okamžitá reakce na proslov Nikity Chruščova. Ten na XX. sjezdu Komunistické strany SSSR kritizoval zločiny stalinské éry. Tento sjezd KS Číny se později ukázal jako klíčový, protože odstartoval změny v politické i ekonomické oblasti, které umocňovaly konflikty v rámci strany, které pak eskalovaly během Kulturní revoluce (Sullivan 2012: 93). Během 2. plenární zasedání VIII. sjezdu KS Číny v roce 1958 Mao pronesl několik projevů, kterými získal podporu pro svůj plán Velkého skoku, který měl provést hlubší reformy v čínské ekonomice a zemědělství (Sullivan 2012: 94).

Velký skok (*Dà yuèjìn* 大跃进) byl jednou z částí rozsáhlejší kampaně, která se jmenovala Tři rudé prapory (*sānmian hóngqí* 三面红旗) a probíhal v letech 1958-60. (Dillon 2010: 303). Prvním praporem byla tzv. generální linie budování socialismu (*shèhuì zhǔyì jiànshè zǒnglùxiàn* 社会主义建设总路线), jejímž ústředním heslem bylo: „více, rychleji, lépe a hospodárněji“ (*yòu duō yòu kuài yòu hǎo yòu shěng* 又多又快又好又省) a v podstatě zavazovala Čínu, aby co nejrychleji vytvořila moderní průmyslovou a zemědělskou základnu (Sullivan 2012: 257). Druhým praporem byl pak Velký skok, který si kladl velmi ambiciózní cíle. Čína měla do 15 let předstihnout Vekou Británii a do 20 let pak USA. Důraz pak byl kladen na rozvoj v oblasti průmyslu a zemědělství. Třetím praporem pak bylo zakládání lidových komun (*rénmín gōngshè* 人民公社), které měly být středem tohoto průmyslového a zemědělského rozvoje a v centrech komun mělo docházet ke zvýšení výnosů v obou těchto oblastech (Sullivan 2012: 257).

Velký skok začal v roce 1958 snahou o organizaci všech oblastí rurální Číny do lidových komun. V rámci komuny měly být shromážděny všechny vrstvy obyvatelstva - dělníci, rolníci, obchodníci, studenti i armádní příslušníci. Postupně tak v Číně vzniklo

26 000 komun, které zahrnovaly 120 milionů venkovských domácností, což bylo 99% rolnické populace (Spence 1990: 579).

V červenci téhož roku se konalo Lushanské plénum (*Lúshān huìyì* 庐山会议), kde byl kritizován Velký skok. Na plénu došlo ke konfliktu mezi Mao Zedongem a ministrem obrany Peng Dehuaiem (彭德怀). Peng podnikl cestu do venkovských oblastí, kde zjistil, jak obrovský devastační účinek má kampaň na venkov, což si strana do té doby odmítala připustit (Sullivan 2012: 171). Peng pochopil, že je nutné politiku Velkého skoku zastavit co nejdříve. Výsledkem kritiky pak bylo pouze to, že Mao obvinil Penga z pravičáctví a ještě na setkání ho donutil k sebekritice. Mao a jeho příznivci si tak i v roce 1959 prosadili pokračování Velkého skoku, což mělo naprosto fatální důsledky, kdy během hladomorů dle odhadů zemřelo na 20 milionů lidí (Fairbank 1998: 413; Sullivan 2012: 117).

1.4.3. Velká proletářská kulturní revoluce

Ve společnosti se začal ukazovat velmi závažný jev, a to korupce, která začala kvést za Velkého skoku. Ve snaze o očistění strany se radikálové okolo Mao Zedonga rozhodli pro zavedení Hnutí za socialistickou výchovu (*Sì qīng yùndòng* 四清运动), které mělo pomoci napravit vesnické kádry (Fairbank 1998: 416). Spuštění kampaně ukazovalo na neshody ve straně, kdy na jedné straně stál Mao Zedong se svými příznivci a proti němu stál Deng Xiaoping a Liu Shaoqi (刘少奇). Kampaň měla za úkol napravit vesnické kádry pomocí techniky *xiàfàng* 下放, kdy se do venkovských oblastí posílali zkušení kádři z měst. Ti pak měli nahradit zkorumpované stranické příslušníky a měli se více účastnit manuálních prací tak, aby byli v souladu s rolnictvem (Dillon 2010: 320).

Velká proletářská kulturní revoluce (*Wúchǎn jiējí wénhuà dàgémìng* 无产阶级文化大革命) vypadala pro KS Číny v podstatě jako válka v rámci strany a jejím iniciátorem byl Mao Zedong. Jméno této kampaně vychází z jejich údajných počátků, kdy byla snaha o to, aby společnost oprostila od posledních zbytků buržoazní kultury a nahradila ji proletářským uměním. Tato politika odrážela nejen Maův názor, že třídní boj zůstane jedním z důležitých prvků čínské společnosti, ale také velmi aktivní zapojení Maovy manželky Jiang Qing (江青) a radikálních kulturních a uměleckých kruhů ze Šanghaje. Postupně začínalo být jasné, že nejde doopravdy o boj o kulturu, ale šlo o bitvu o vedení KS Číny a pokračování bojů o moc z 50. let 20. století (Dillon 2010: 325–26).

Velmi důležité je shrnout několik důvodů, proč Mao zavedení Kulturní revoluce vůbec inicioval. Kampaň je možné interpretovat dvěma způsoby. Ten první nahlíží na Kulturní revoluci hlavně optikou stranického boje v rámci nejvyššího vedení strany, kdy v Kulturní revoluci vyšly najevo rozpory mezi vedením, které se táhly již od 50. let (Dillon 2010: 326). Tato interpretace považuje Kulturní revoluci za pouhou zástěrku pro to, aby Mao získal zpátky svou ztracenou moc. Jiná interpretace pak tvrdí, že vlastně šlo o mocenský boj mezi Mao Zedongem a Liu Shaoqim, kdy každý z nich představoval fundamentálně odlišné názory na cestu socialismu, kterou se měla Čína dát (Weatherley 2007: 57).

Počátky Kulturní revoluce lze vysledovat k ekonomickému programu, který měl pomoci Číně po Velkém skoku. Hlavními zastánci této politiky byli Liu Shaoqi, Deng Xiaoping a Chen Yun (陈云). Hlavními nástroji tohoto programu bylo snížení počtu komun, uvolnění kontrol a hlavně bylo rolníkům povoleno pěstovat vlastní produkci a tu pak v kontrolovaném množství prodávat. Problémem tohoto systému bylo, že byl zneužíván zkorumpovanými místními kádry, kteří využívali chudé rolníky. Pro Maoa tato situace znamenala to, že ve společnosti stále rozpoznával rozdíly mezi třídami a obával se návratu k feudalismu či obratu země ke kapitalismu (Weatherley 2007: 59).

Další důvody pak byly rovněž mocenské. Mao v roce 1959 předal pozici státního tajemníka Liu Shaoqimu a Liu pak byl nazýván předseda Liu (*Liú zhǔxí* 刘主席), což byl titul do té doby náležící pouze Maovi. Maovi bylo jasné, že se jeho pozice v rámci vedení strany změnila, protože již neměl plnou podporu strany v Pekingu. Proto se rozhodl společně se svou ženou Jiang Qing přesídlit do Šanghaje, kde vznikla i tzv. revoluční skupina, která se následně postavila do čela Kulturní revoluce (Dillon 2010: 327).

Aby však k samotné Kulturní revoluci mohlo dojít, potřeboval Mao Zedong získat podporu tří složek společnosti: armády, radikální inteligence a radikálního studentstva. Armáda se v 60. letech stala vlastně opora politického režimu a v jejím čele stál Lin Biao (林彪). Strana dosáhla toho, že armáda na všech úrovních byla výrazně napojena na politiku, kdy někteří vojenští představitelé byli zároveň vládními funkcionáři a mladí vojáci byli zároveň také členy strany (Fairbank 1998: 428–29).

Další silou, která pomáhala k legitimizaci Kulturní revoluce, byli radikální intelektuálové, hlavně z Pekingu a z Šanghaje. V čele této skupiny stála Jiang Qing, která se snažila o všeobecnou radikalizaci umění a o prosazování a legitimizaci Maových

myšlenek skrz umění. V roce 1966 vzrostl vliv této kliky a později si vytvořila velmi pevné vztahy s Rudými gardami (Weatherley 2007: 67–8).

Rudé gardy (*Hóng wèibīng* 红卫兵) byly zároveň třetím prvkem, který pomohl k legitimizaci Kulturní revoluce. Členové Rudých gard byli mladí studenti, jejichž hlavním cílem bylo odhalit a perzekuovat osoby, které byly označeny za revizionisty, v perzekuci jim pak pomáhala armáda, kdy osoby obviněné z revizionismu byly podrobeny veřejné kritice a někady i fyzickému násilí (Weatherley 2007: 68).

Širokou čistku ve vedení strany pak odstartovala kritika hry *Hai Rui opouští úřad* (*Hǎi ruì bàguān* 海瑞罢官). Jejím autorem byl historik a spisovatel Wu Han (吴晗), který žil v letech 1909–1969. Wu sepsal nejdříve několik esejů o Hai Ruiovi, který byl úředníkem v mingské Číně a tvrdohlavě bojoval za ekonomickou prosperitu lidu proti byrokratické moci. Wu toto téma využil k sepsání alegorické hry, která odkazovala na Peng Dehuaie, který byl odstraněn ze své funkce během Lushanského pléna v roce 1959 (Spence 1990: 599). Do té doby neznámý novinář ze Šanghaje, Yao Wenyuan, hru kritizoval a tato kritika vyšla nejprve v Šanghaji a následně podle instrukcí Mao Zedonga i po celé zemi (Dillon 2010: 328).

Na základě kritiky této hry došlo ke střetu dvou protichůdných skupin – Skupiny Pěti (*Wénhuà géming wǔ rén xiǎozǔ* 文化革命五人小组), v jejímž čele stál pekingský starosta Peng Zhen (彭真), který byl rovněž členem Stálého výboru Politbyra a skupiny vedené Jiang Qing (Spence 1990: 602). Mezi oběma skupinami docházelo k ideovým rozporům, kdy se jedna strana snažila o klidné řešení sporu, zatímco ta druhá se čím dál tím více radikalizovala (Weatherley 2007: 72). Během května 1966 byl již Peng Zhen odstraněn z pozice prvního tajemníka KS Číny v Pekingu a ze svých postů byli odvolány skoro všechny další osoby, které byly součástí Skupiny pěti, a na uvolněné posty byli dosazeni Maovi přívrženci (MacFarquhar 2008: 131).

Liu Shaoqi s Deng Xiaopingem se snažili zabránit všeobecné radikalizaci studentstva tím, že posílali do oblastí tzv. pracovní skupiny, které dohlížely na tvorbu plakátů a určovaly okruh kritizovaných osob (Weatherley 2007: 74). Mao Zedong se rozhodl k protiakci vůči Liu Shaoqimu a požadoval, aby se rozpustily pracovní skupiny a došlo ke svolání 11. plenárního zasedání VIII. Ústředního výboru v srpnu 1966 (Weatherley 2007: 74). Na tomto zasedání, kterého se oproti zvyklostem účastnili i radikální Maovi příznivci, kteří nebyli členové strany, došlo k odvolání Liu Shaoqiho, plénium schválilo i změnu složení Politbyra, do kterého se

dostali Mao, Lin Biao a Deng Xiaoping a další. Na tomto setkání bylo rovněž přijato Rozhodnutí týkající se Kulturní revoluce, kterému se jinak říká Šestnáct bodů (*Shiliù tiáo* 十六条), které se pak stalo hlavní listinou Kulturní revoluce (Sullivan 2012: 96).

Hlavní nástrojem pro klasifikaci reality se pro gardisty stal boj proti „čtyřem starým“ (*sì jiù* 四旧) – tedy starým myšlenkám (*jiù sīxiǎng* 旧思想), staré kultuře (*jiù wénhuà* 旧文化), starým zvyklostem (*jiù fēngsú* 旧风俗) a starým návykům (*jiù xíguàn* 旧习惯). Ve jménu boje proti těmto přežitkům se zabavovaly a rozbíjely starožitnosti, obrazy, pálily se knihy a ničily se buddhistické chrámy (Weatherley 2007: 75). Studentské řádění této doby se dá přirovnat k aktivitám mládeže za nacistického Německa (Yan, Kao, a Kwok 1996: 1).

Co se týče změn ve straně, v roce 1969 se za velkých tajností uskutečnilo setkání IX. sjezdu KS Číny, kterého se účastnilo na 1500 zástupců, kteří zastupovali všech 22 milionů členů, z nichž někteří byli naverbováni během Kulturní revoluce (Sullivan 2012: 192). Tímto sjezdem došlo k ukončení tzv. aktivní fáze Kulturní revoluce. Až 65% účastníků sjezdu pocházelo z armády, skoro polovina členů nově zvoleného Ústředního výboru pak byla aktivními vojáky. Důležitým výsledkem sjezdu bylo ustanovení Lin Biao, ministra obrany, oficiálním Maovým nástupcem a jeho povýšení do pozice místopředsedy strany (Weatherley 2007: 79). Co se týče složení Politbyra, dostala se do něj Jiang Qing a její podporovatelé, Liu Shaoqi byl vyhozen ze strany a ztratil veškeré své stranické i státní funkce (Dillon 2010: 343).

Ačkoliv se Lin Biao po sjezdu z roku 1969 dostal v podstatě na vrchol své politické kariéry, následně se jeho pozice začala hroutit. Po pacifikaci Kulturní revoluce a Rudých gard už Mao Zedong nepotřeboval natolik silnou armádu, a proto se snažil o snížení jejího vlivu i prostřednictvím oslabování moci Lin Biao. V roce 1971 se odehrál útok na Lin Biao a když Lin pochopil situaci, přidal se na stranu svého syna, který již delší dobu plánoval puč, jehož cílem bylo zavraždit Mao Zedonga. Když se Mao se o puči dozvěděl, Lin Biao se pokusil o útěk se svou ženou letadlem. To ale bylo údajně zničeno nad Mongolskem (Fairbank 1998: 442). Podle jiných zpráv Lin Biao otrávil Mao Zedong během banketu v Pekingu (Sullivan 2012: 163).

Nejsilnějším uskupením radikálů byla Šanghajská klika vedená Jiang Qing, která získala obrovskou moc během Kulturní revoluce. Říkalo se jí rovněž Banda čtyř (*Sì rén bāng* 四人帮), jeho členové byli kromě Jing Qiang také Yao Wenyan (姚文元), Zhang Chunqiao (张春桥) a Wang Hongwen (王洪文). Reprezentovali radikální formu maoismu a chtěli prosazovat Maoismus dále i po Maově smrti (Weatherley 2007: 85).

V roce 1974 proběhla kampaň kritika Lin Biao a Konfucia (*pī lín pī kǒng yùndòng* 批林批孔运动). Kampaň byla původně vystavěná skupinou okolo Jiang Qing a útok na konfucianismus byl vlastně hlavně útokem na Zhou Enlaie (周恩来), prvního premiéra ČLR, který byl stále ve funkci. Zhou byl v té době již velmi nemocný a v čele denní agendy stál místo něj Deng Xiaoping. Zhou v roce 1975 stihl vytvořit návrh ústavy, kterou mělo projednat Všečínské shromáždění lidových zástupců (VSLZ) v roce 1975, které tuto ústavu přijalo. Nejdůležitějším dědictvím po Zhou Enlaiovi je prosazení čtyř modernizací (*sì gè xiàndàihu* 四个现代化) – v zemědělství, průmyslu, vědě a technice a v obraně, které pak využil Deng Xiaoping během modernizace a reforem otevření (Dillon 2010: 350). Zhou Enlai krátce nato v lednu roku 1976 zemřel a jeho smrt odstartovala vlnu truchlení, které vyvrcholilo během Svátku čistoty a jasu, kdy miliony příznivců přinášeli smuteční věnce na náměstí Tiananmen k Památníku lidových hrdinů. Veřejnosti pak bylo zakázáno projevoval veřejně další truchlení a tento zákaz pak odstartoval velkou masovou demonstraci. Generální tajemník strany, Hua Guofeng (华国锋) nařídil armádě, aby proti demonstraci zasáhla. Deng Xiaoping byl pak obviněn z toho, že údajně podporoval aktivity na Tiananmenu a byl zbaven všech svých funkcí (Weatherley 2007: 90).

V červnu roku 1976 proběhnulo v Tangshanu velmi silné zemětřesení, které dle čínské mytologie bylo znamením pro politický otřes. Dne 9. září umřel Mao Zedong a tím se v Číně uzavřela jedna éra (Dillon 2010: 351–52). Ačkoliv se Banda čtyř snažila i po Maově smrti udržet tvrdou maoistickou linii a snažila se o útok na tajemníka Hua Guofenga, Politbyro se rozhodlo proti Bandě zasáhnout (Dillon 2010: 352). Zatknutí Bandy čtyř bylo signálem pro konec Kulturní revoluce (Weatherley 2007: 90). Soud s Bandou čtyř proběhl v listopadu roku 1980 a všichni členové byli obviněni z několika zločinů proti straně a z plánu na atentát na Maa. Rozsudek nad Bandou čtyř byl vynesen v roce 1981, kdy Jiang Qing s Zheng Chunqianem byli odsouzeni k trestu smrti, Wang Hongwen, Yao Wenyuan a další dostali dlouhé tresty ve vězení (Dillon 2010: 354).

1.4.4. Období modernizace

Po smrti Mao Zedonga nastal ve straně velký boj o moc. Zatímco příznivci jedné skupiny, kteří podporovali Deng Xiaopinga, zastávali názor, že je nutné udělat vše, co je potřebné pro rozvoj Číny, druhá skupina, která podporovala Hua Guofenga, zastávala názor, že je nutné se držet Mao Zedongových názorů a činů (Dillon 2015: 217).

Deng Xiaoping se již dříve z politického života v Pekingu stáhnul na jih, aby zde pod ochranou generálů mohl promýšlet svůj návrat. V roce 1977 se Deng dostal zpět k moci a získal post vicepremiéra, post v Politbyru i v Ústřední vojenské komisi (Spence 1990: 653). Deng Xiaopingova pozice pak byla potvrzena na XI. sjezdu KS Číny dne 19. 8. 1977, ale Hua Guofeng stále zastával všechny nejvyšší pozice ve státě (Dillon 2010: 356). V pozadí zvolení Deng Xiaopinga zpátky do jeho pozice vicepremiéra lze vidět boj mezi ním a Hua Guofengem (Dillon 2015: 222). Dva roky po Maově smrti, tedy v roce 1978 lze říci, že se Deng Xiaoping konečně dostal k úplné moci a stal se vládcem Číny, ačkoliv Hua Guofeng zůstal na pozici generálního tajemníka až do roku 1981 (Dillon 2015: 229).

Důležitým mezníkem pro další vývoj ČLR bylo 3. plenární zasedání ÚV KS Číny XI. funkčního období. Zasedání se konalo 18.–22. 12. 1978 a nejdůležitějším tématem sjezdu byla modernizace Číny neboli socialistická modernizace (Dillon 2010: 356). Díky tomuto zasedání se změnilo složení některých orgánů, a to Politbyra, Ústředního výboru a Ústřední komise pro vyšetřování disciplíny. Do těchto tří institucí byli dosazeni stoupenci Deng Xiaopinga, někteří z nich byli důležití reformátoři – Hu Yaobang a Chen Yun (Dillon 2015: 240). Posun ve straně byl argumentován tím, že boj proti Lin Biaoovi a Bandě čtyř nemůže dojít do úspěšného konce, a proto je nutné začít novou etapu (Spence 1990: 657).

Témata, která se na zasedání probírala, se většinou týkala čínské ekonomiky, vyzdvihovala se důležitost ekonomické rovnováhy. Strana si rovněž uvědomovala svou zaostalost v oblasti vědy, proto chtěla podporovat zlepšení v této oblasti. Pro zlepšení ekonomické situace bylo rovněž nutné navázat lepší vztahy s ekonomicky vyvinutějšími zeměmi a nejdůležitějším a nejpálčivějším tématem pak byla reforma zemědělství. Tyto čtyři body, které jsou odkazem Zhou Enlaie, jsou v čínské historii známé jako politika reformy a otevření (*gǎigé kāifàng* 改革开放), nebo tzv. čtyři modernizace (*sì gè xiàndàihuà* 四个现代化) (Dillon 2010: 356). Prosazení těchto reformy lze chápat jako vítězství Deng Xiaopinga a jeho spojence Chen Yuna (Dillon 2015: 357).

Rok 1980 byl pak důležitým i pro stranu, začal totiž soud s Bandou čtyř, který smetl i Hua Guofenga, který byl obviněn z toho, že byl navázán na Bandu čtyř a dále pak z toho, že se snažil vytvořit nový kult osobnosti. Výsledkem těchto obvinění bylo odstoupení Hua ze všech funkcí, generálním tajemníkem strany se tak stal Hu Yaobang a nejvyšším velitelem armády se stal Deng Xiaoping (Dillon 2010: 358).

Jako další modernizaci pak lze určit snahu o zlepšení intelektuálních svobod obyvatelstva, protože po 20 let se kdokoliv bál jakkoliv kritizovat stranu. Toto politické uvolnění dalo prostor rozmachu hnutí Zed' demokracie, jejímiž nejznámějšími projevy byly plakáty, na které jednotliví představitelé psali eseje či básně (Spence 1990: 660–61). Nejdůležitějším představitelem Zdi demokracie (*Xīdān mínzhǔ qiáng* 西单民主墙) byl Wei Jingsheng (魏京生), který jeden ze svých esejů nazval „Pátá modernizace“ (*Dì wǔ gè xiàndàihuà* 第五个现代化), což bylo jasným odkazem k reformám Deng Xiaopinga. Čínské vedení studentské hnutí označilo pozitivní nálepkou „revoluční“, protože bojovalo proti Jiang Qing a honorovalo Zhou Enlaie. Když se však protesty přehouply přes únosnou míru, Wei Jingsheng byl v říjnu roku 1979 zatčen a došlo k potlačení celého hnutí (Dillon 2015: 254).

Jako reakce na toto demokratické hnutí se sešel Ústřední výbor, který zasedal nezvykle dlouho, a to od 18. ledna do 3. dubna 1979. Zde byly přijaty tzv. čtyři základní principy (*sì xiàng jīběn yuánzé* 四项基本原则) (Dillon 2015: 254):

1. socialistická cesta (*shèhuì zhǔyì dàolù* 社会主义道路)
2. diktatura proletariátu (*rénmín mínzhǔ zhuānzhèng* 人民民主专政)
3. vedení komunistické strany (*zhōngguó gòngchǎndǎng de lǐngdǎo* 中国共产党的领导)
4. marxismus-leninismus a Mao Zedongovo myšlení (*mǎkèsī lièníng zhǔyì, máozédōng sīxiǎng* 马克思列宁主义、毛泽东思想)

Deng Xiaoping se pomocí těchto čtyř principů vypořádal s hnutím Zdi demokracie a principy měly vytyčit jasnou hranici mezi tím, co bylo a nebylo přijatelné (Vogel 2011: 262; Lampton 2014: 25). Zavedení čtyř principů bylo rovněž reakcí na přehnanou kritiku režimu ze strany intelektuálů, která se podobala situaci 50. let za kampaně Sta květů. Deng byl poučen z Maovy kampaně proti pravičákům a nechtěl si intelektuály znepřátelit. Na druhou stranu ale také chtěl určit jasné hranice toho, jaké politické komentáře jsou přijatelné a které nikoliv. Čtyři principy měly být proto také hranicemi svobody (Vogel 2011: 261–2). Deng tento proslov přednesl v roce 1979 a jeho zpráva pro intelektuály byla jasná – hranice svobody se zúžily. Ačkoliv Deng a Hu Yaobang shodně považovali za důležité pokračovat v modernizaci, rozpory ohledně toho, kde by měly být ve společnosti nastaveny hranice svobody, byly jedním z důvodů, proč se Deng později v roce 1987 rozhodl Hua odvolat z postu generálního tajemníka (Vogel 2011: 263).

V roce 1983 mezi intelektuální elitou začala debata ohledně humanismu a nutnosti opustit totalitní diktaturu. Strana debatu několik měsíců nechala probíhat, ale během 2. plenárního zasedání XII. sjezdu KS Číny Deng zaútočil na abstraktní humanismus, socialistické odcizení a duševní znečištění. Dengovi se nelíbilo, že se ve straně začínalo mluvit o abstraktním konceptu demokracie, obhajovala se svoboda slova pro kontrarevolucionáře a objevovaly se pochybnosti o čtyřech principech (Baum 2011: 352–53). Ačkoliv tedy strana prosazovala ekonomické reformy, v rámci západních vlivů na čínskou společnost se chtěla držet ortodoxnějších názorů. V rámci kampaně došlo ke kritice všech západních vlivů, některým bohatým rolníkům a podnikatelům byla zamražena konta, protože byli přehnaně ovlivněni kapitalismem a mysleli jen na peníze (*yīqiè xiàng qián kàn* 一切向钱看). Kampaň vzbudila odpor u reformního křídla vedeného Hu Yaobangem a Zhao Ziyangem, kteří se báli, aby nedošlo znovu ke Kulturní revoluci. Na Denga byl proto vyvinut obrovský tlak a kampaň po 28 dnech byla převedena pouze do ideologické roviny (Sullivan 2012: 18).

Protesty ve společnosti souvisely s nespokojeností části společnosti, že navzdory pokračující ekonomické reformě nedocházelo k politické reformě. Ekonomický rozvoj přinesl do společnosti 80. let zmatek – staré systémy a hodnoty již nebyly relevantní a Čína se musela vyrovnat s cizími hodnotami, které přicházely ze západu a Japonska. Mládež viděla jako problém to, že nejvíce peněz do Číny proudilo od Japonska, a jednotliví studenti se proti tomu tak bouřili. Dalším problémem, který lid trápil, byla míra korupce ve státě a v rámci strany, kdy největší míru rozhořčení ve společnosti vyvolal fakt, že pracovní místa v rostoucí ekonomice byla dávána dětem funkcionářů. V roce 1985 byla plánována první vlna demonstrací, ale vláda je ještě před začátkem potlačila. Ve společnosti ale rozhořčení z korupce na nejvyšších místech nezmizelo a naplno propuklo v roce 1986 během studentských demonstrací. Ty začaly v provincii Anhui pod vedení astronoma Fang Lizhiho (方励之) a protesty se postupně rozšiřovaly po celé zemi. Důležité pro toto demokratické hnutí bylo rovněž to, že získalo podporu ve vedení strany, a to konkrétně u Hu Yaobanga. Podpora studentů ho stála místo ve straně, ale také se tím stal symbolem reformy v rámci strany a právě díky tomuto symbolu pak jeho smrt odstartovala dění na Tiananmenu v roce 1989 (Dillon 2010: 361–62). Vedení strany již v této době bylo rozdělené ohledně toho, jak protesty po celé zemi vyřešit. Konzervativci užili jedinou taktiku, kterou znali, tedy masovou mediální kampaň proti buržoazní liberalizaci (*fǎnduì zīchǎn jiějí zìyóu huà* 反对资产阶级自由化), což byl název pro otevřenější přístup, který se šířil společností současně s ekonomickými reformami. Hu Yaobang

s demonstranty sympatizoval a prosazoval vůči nim shovívavou politiku, ale konzervativní staré gardy, které měly ve straně stále velkou moc, vyhrály (Dillon 2015: 362–63).

Deng Xiaoping na krizi reagoval na XIII. sjezdu KS Číny, který se konal 25. 10. – 1. 11. 1987. Tento sjezd byl událostí, během které se strana zbavila starší generace, hlavně tedy účastníků Dlouhého pochodu a hlavním tématem bylo zrychlení a prohlubování reform. Deng Xiaoping osobně odešel ze všech postů, ale byl přesvědčen, aby si zanechal alespoň post předsedy Ústředního vojenské komise. Premiérem se stal Li Peng a post generálního tajemníka získal Zhao Ziyang od Hu Yaobanga, který byl donucen rezignovat (Dillon 2010: 363). Poté, co by Hu Yaobang zbaven svého postu, ustaly studentské demonstrace, ale reformní nálada ve společnosti zůstala.

2. Pekingské jaro

V rámci této kapitoly začíná výzkumná část mé práce, ve které budu čerpat především z mého hlavního zdroje *Tiananamen Papers*. V rámci této části budu postupovat chronologicky a hlavní důraz bude kladen na postupné převážení konzervativního křídla nad reformním, rétoriku konzervativců a upozorním rovněž na postupné obviňování zahraničních sil ze zásahu do konfliktu.

2.1. Smrt Hu Yaobanga

Smrt Hu Yaobanga fungovala v tehdejší rozpoložení čínské společnosti a v době neshod mezi elitami jako rozbuška (Zhang 2002: 25). Hu Yaobangova smrt přišla náhle, poté co zkolaboval na velice napjatém zasedání Politbyra dne 8. 4. 1989 (Oksenberg, Sullivan, a Lambert 1990: 189). Jak naznačuje Bakešová (1991: 14) a Lo Ping (1990) infarkt Hu Yaobanga mohl být vyvolán obrovským rozčilením během schůze Politbyra, kdy byl Hu údajně obviněn, že je zodpovědný za sociální situaci v Číně (Ping 1990: 197). Nejasné okolnosti Huovy smrti vedly ve společnosti k vytváření velkého množství fám a vytvořily tak z Hua lidového hrdinu (Oksenberg et al. 1990: 189). Jak upozorňoval Robert Delf (1989), poté, co byl Hu zbaven funkce generálního tajemníka, bylo jasné, že se již na významnější pozici ve straně nevrátí, proto jeho smrt nezpůsobila vážnější zásah do rozdělení moci mezi soupeřícími stranami v rámci stranického vedení; byly to až velké protesty studentů, které stranu ohrožovaly.

Již 17. 4. 1989, tedy dva dny po smrti Hu Yaobanga, začaly smuteční aktivity studentstva, které se postupně přesunuly do symbolického centra Pekingu, na náměstí Tiananmen (*Tiān'ānmén guǎngchǎng* 天安门广场) neboli Náměstí nebeského klidu, které již od Hnutí čtvrtého května bylo tradičním místem pro lidové protesty (Zhang 2001: 117–118).

Demonstrace začaly první v počtu asi 600 osob, ale později večer už na náměstí bylo kolem dvou až tři tisíců studentů, kteří s sebou přinesli připravené plakáty s různými hesly: „Ať žije svoboda!“ (*Zìyóu wànsuì!* 自由万岁!), „Ať žije demokracie!“ (*Mínzhǔ wànsuì!* 民主万岁!), „Soudruh Yaobang navždy bude žít v našich srdcích!“ (*Yàobāng tóngzhì, yǒngyuǎn huó zài wǒmen xīnzhōng!* 耀邦同志、永远活在我们心中!) (Zhang 2001: 118). Dne 18. 4. pak studenti začali s protestem před Velkou síní lidu, kde se jich sešlo několik tisíc (Zhang 2001: 123).

Již v této fázi protestů se v rámci strany vydělovaly různé názory ohledně studentů v ulicích. Zhao Ziyang se vyjádřil, že je u studentů nutné podporovat jejich patriotismus (*àiguó rèqíng* 爱国热情), Yao Yilin (姚依林) se domníval, že ti, kteří obhajují buržoazní liberalizaci, čekají na podobnou příležitost, aby ji využili (Zhang 2001: 126).

Během následujících tří dní se počet lidí na náměstí dále zvyšoval. Měli s sebou plakáty se slogany a v rámci nejvyššího vedení proběhlo několik telefonátů, které naznačovaly obavu o dalším směřování protestů. Li Ximing (李锡铭) upozorňoval na to, že se změnila povaha protestů v Pekingu: „Lidé s postranními úmysly již nyní využívají studenty.“ (*Yīxiē biéyǒuyòngxīn de rén zhèngzài lìyòng xuéshēng*. 一些别有用心的人正在利用学生.) (Zhang 2001: 136). Již v této fázi studentských protestů se tak rodila rétorika, která se následně zhmotnila v Deng Xiaopingově úvodníku.

Reakce strany v tomto počátečním období byla plánována (1) jako politická ofenzíva, která měla donutit studenty, aby se vrátili zpět na univerzity a měla odhalit zlé úmysly minority (*shǎoshù rén de bùliáng qìtú* 少数人的不良企图), (2) jako využití krátkodobého stanného práva (*cǎiqǔ jièyán cuòshī* 采取戒严措施)¹, aby nedošlo k eskalaci konfliktu (Zhang 2001: 139–40).

Na tento sled událostí reagoval Peng Zhen v telefonické rozhovoru s Chen Xitongem (陈希同), kdy varoval, že je nutné zabránit chaosu v Pekingu a zabránit druhé Kulturní revoluci a dále tvrdil: „V pozadí těchto studentů jsou určitě nepřátelští zákulisní manipulátoři.“ (*Zhèxiē xuéshēng de bèihòu yīdìng yǒu mùhòu hēishǒu*. 这些学生的背后一定有幕后黑手.) (Zhang 2001: 155). Wang Zhen (王震) označil studentské protesty za rebelii. Deng Yingchao (邓颖超) Li Pengovi sdělila: „Je nutné podpořit studentský patriotismus, ale musí se odhalit lidé s postranními úmysly, kteří využívají studenty k tomu, aby dělali potíže.“ (*Yào kěndìng xuéshēng de àiguó rèqíng, yīdìng yào jiēlù shǎoshù biéyǒuyòngxīn lìyòng xuéshēng nàoshì de rén*. 要肯定学生的爱国热情, 一定要揭露少数别有用心利用学生闹事的人.) (Zhang 2001: 155).

Yao Yilin upozorňoval, že studenti nevidí pravdu a jsou využíváni buržoazně liberálními živly ve společnosti, které již dlouho čekali na tuto příležitost a události posledních

¹ 戒严措施 — tento výraz odkazuje ke krátkodobému omezenému využití stanného práva, které se liší od obecněji vyhlášení stanného práva. (Zhang 2002: 46)

dní se mohou zvrhnout do opravdových nepokojů (*biàn chéng dòngluàn* 变成动乱). Právě využití slova *dòngluàn* 动乱 k popisu studentských aktivit z úst Yao Yilina ještě před zveřejněním tohoto názoru v úvodníku *Lidového deníku* ukazuje na náladu ve straně týkající se studentských demonstrací (Zhang 2001: 155). Výše zmíněná rétorika konzervativního křídla ukazuje na to, že jejich náhled byl již od začátku studentských demonstrací velmi negativní.

Zhao Ziyang se v této době rozhodl podniknout dlouho plánovanou cestu do Severní Koreje. Před odjezdem odmítl svolat schůzi Politbyra a apeloval na to, aby se na studentské demonstrace nahlíželo pozitivněji (Zhang 2001: 156). Obecně lze říci, že Zhao situaci podcenil právě v tomto okamžiku, a to ve dvou věcech – neprohlédl sílu a komplexnost studentského hnutí a neodložil návštěvu Koreje, kdy musel předat kontrolu nad situací Li Pengovi.

22. dubna začal pohřeb Hu Yaobanga a jako hlavní řečník byl zvolen Zhao Ziyang, který se držel označování Hua podle stranou zadaných norem. To znamenalo, že vedení strany nepřijalo návrhy rodiny a dalších intelektuálů, aby Hu Yaobang byl označen za velkého marxistu (*wěidà de mǎkèsī zhǔyì zhě* 伟大的马克思主义者), protože tím by byly potvrzeny jeho liberální názory (Zhang 2001: 162). Bakešová zmiňuje, že Hu Yaobang byl oceněn jako „jeden z vůdců, který zasvětil svůj život snaze o sladění marxismu-leninismu s potřebami čínské modernizace“ a v *Lidovém deníku* se objevila formulace, která popírala vnímání Hu Yaobanga stranou, kdy studentům bylo povoleno pobývat na náměstí, aby mohli „vyjádřit svou úctu nesmrtelnému marxistickému hrdinovi, který má nehynoucí zásluhy o vlast.“ (Bakešová a Polívková 1991: 15–16).

Během 23. dubna Chen Xitong vydal důležité prohlášení: „Toto studentské hnutí jsou plánované a dobře organizované nepokoje.“ (*Zhè cì xuécháo shì yǐcì yǒu zǔzhī, yǒu jìhuà de dòngluàn*. 这次学潮是一次有组织、有计划的动乱.)(Zhang 2001: 171). Znovu se zde vyskytuje označení studentských protestů za nepokoje. To je důležité proto, že toto označení bylo následně využito v Úvodníku z 26. dubna a stalo se na nějakou dobu předmětem sporu mezi stranou a studenty (Zhang 2001: 171).

2.2. Úvodník 26. 4. 1989

24. dubna večer došlo ke schůzi Stálého výboru Politbyra, na které se sešli zástupci strany i zástupci škol, aby probrali nastalou situaci. Li Peng shrnoval chování studentů po smrti

Hu Yaobanga a znovu zdůraznil, že malá hrstka lidí manipuluje se studenty a situace se stává poměrně vyhrocenou (Zhang 2001: 176). Obecně z jednání vyplynulo, že jsou straničtí vůdci znepokojeni chováním společnosti, požadavky studentů a že jsou si vědomi veškerých studentských aktivit (Zhang 2001: 178). Yao Yilin pak tvrdil: „Toto studentského hnutí se vyvinulo do stavu, kdy je využíváno buržoazně liberálními živly s postranními úmysly a již přerostlo do nepokojů. (*Zhè chǎng xuécháo fāzhǎn dào jīntiān yǐjīng bèi biéyǒuyòngxīn de zīchǎn jiějí zìyóu huà fēnzǐ suǒ lìyòng, yǐjīng yǎnbiàn chéngyī chǎng dòngluàn.* 这场学潮发展到今天已经被别有用心的资产阶级自由化分子所利用，已经演变成一场动乱.) (Zhang 2001: 179).

25. dubna Li Peng, Yang Shangkun (杨尚昆), Qiao Shi (乔石), Hu Qili (胡启立), Yao Yilin, Li Ximing, Chen Xitong a další šli navštívit Deng Xiaopinga, aby ho informovali o momentální situaci. To, co Deng během této schůzky řekl, se stalo páteří pro text Úvodníku. Yao Yilin shrnoval: „Povaha tohoto studentské hnutí se již změnila, ze spontánního výrazu truchlení se zvrhlo do nepokojů.“ (*Zhè cì xuécháo dì xìngzhì yǐjīng fāshēng biànhuà, yóu zìfā xìng de dàoniàn zhuǎnbiàn wéi yī chǎng dòngluàn.* 这次学潮的性质已经发生变化，由自发性的悼念转变为一场动乱.) (Zhang 2001: 197). Yang Shangkun pak mluvil o tom, jak hnutí kontrolovat: „Zajistit obvyklý pořádek ve společnosti v celé zemi a především v hlavním městě je velmi důležité, nemůžeme dovolit několika lidem s postranními úmysly, aby využili tohoto hnutí a vytvořili nepokoje.“ (*Quèbǎo quánguó tèbié shì shǒudū de zhèngcháng shèhuì zhìxù fēicháng zhòngyào, wǒmen jué bùnéng ràng yīxiē biéyǒuyòngxīn de rén lìyòng zhè cì xuécháo zhìzào dòngluàn.* 确保全国特别是首都的正常社会秩序非常重要，我们决不能让一些别有用心的人利用这次学潮制造动乱.) (Zhang 2001: 197).

Nakonec pak pronesl svůj názor Deng Xiaoping:

„Toto není obyčejné studentské hnutí. Studenti již 10 dní vytvářejí ve společnosti nepořádek a my jsme vůči nim zaujali velmi tolerantní a umírněný postoj.(...) Je zde však malá skupina lidí, která využívá studenty. Jejich cílem je zmást lid a uvést zemi do chaosu. Jde o velmi dobře naplánované spiknutí, jehož podstatou je popřít vedení KS Číny a socialistického systému na té nejzákladnější úrovni. Celé straně i národu je nutné vysvětlit, že právě čelí velmi vážnému politickému boji, a proto je třeba jednoznačně vystupovat proti těmto nepokojům.“

(这不是一般的学潮。学生闹事到今天已经十天，我们采取了很多的容忍和克制态度。(...)极少数人利用了学生，他们的目的就是要搞散人心，搞乱全国。这是一场有

计划的阴谋，其实质是要从根本上否定中国共产党的领导，否定社会主义制度。要向全党和全国人民讲清楚，这是摆在全党和全国人民面前的一场严重的政治斗争。必须旗帜鲜明地反对这场动乱。)(Zhang 2001: 197). Poslední věta Denga v tomto proslovu se pak stala titulkem úvodníku, který vyjadřoval náhled konzervativního křídla, který s postupem událostí nabýval na názorové síle. Úvodník byl vydán dne 26. 4. 1989 v *Lidovém deníku* (*Rénmín ribào* 人民日报). Český překlad části úvodníku zahrnula do své práce Bakešová (1991: 20–21).

Vyznění úvodníku bylo velmi kritické vůči studentským protestům a zcela odmítalo, že by studenti mohli sami sebe zorganizovat a vyvířet požadavky na vládu. Již od začátku mezi konzervativním křídlem panovala shoda o označení hnutí jako nepokojů (*dòngluàn* 动乱). Je na místě vysvětlit, proč toto označení bylo vnímáno u studentů i strany jako velmi silné označení. Slovo *dòngluàn* 动乱 má v Číně velmi silné negativní konotace kvůli tomu, že bylo používáno k popisu převratů během Kulturní revoluce. Studenti se domnívali, že pokud ukončí demonstrace v okamžiku, kdy je hnutí označeno jako „nepokoje“, budou velmi tvrdě potrestáni (Nathan 2002: xliv).

Deng za hlavní strůjce hnutí označil hrstku lidí s postranními úmysly, která využívala truchlení studentů k pomluvám, k útokům na vedoucí činitele strany a státu. V úvodníku se objevuje stejná rétorika, kterou lze v prohlášeních jednotlivých vůdců nalézt výše. Truchlení studentů se snaží pouze využít tzv. „hrstka lidí“ (*jí shǎoshù* 极少数) – jde o frázi, která se používala k znevažování nebo izolaci nepřítele (Nathan 2002: xli).

Po vydání úvodníku proběhly v Pekingu největší protesty od začátku demonstrací a protesty se rozšiřovaly i do dalších měst. Li Peng se ocitl ve zvláštní pozici, protože předpokládal, že vydání úvodníku povede k pacifikaci studentů, ale došlo k pravému opaku, úvodník ještě přilil olej do ohně (Zhang 2001: 221).

Po rozhovoru s Yang Shangkunem a dalšími se Li Peng rozhodl svolat schůzi Stálého výboru Politbyra na 28. dubna. Jednání svým proslovem otevřel právě Li Peng, který popsal studentské demonstrace následovně: „Tyto nepokoje jsou výsledkem dlouhodobého plánování a přípravy hrstky domácích buržoazních živlů, které se spojily s protičínskými silami vně země, bylo to dlouho předem promyšlené.“ (*Zhè chǎng dòngluàn shì yóu guónèi jí shǎoshù zīchǎn jiējī zìyóu huà fēnzī gōujié guówài fǎnhuá shìlì jìnxíng chángqí yùnmóu hé zhǔnbèi de jiéguǒ, shì xùnmóu yǐ jiù de.* 这场动乱是由国内极少数资产阶级自由化分子勾结国外反华势力进

行长期预谋和准备的结果，是蓄谋已久的。)(Zhang 2001: 225). V rámci textu je to vůbec poprvé, kdy někdo vyřknul myšlenku, že by demonstrace mohly být iniciovány ze zahraničí (Zhang 2001: 225). Yao Yilin pak mluvil o tom, že se někteří lidé domnívají, že se studenti k hnutí připojují dobrovolně, kvůli pocitu historického úkolu, aniž by je kdokoliv naváděl z pozadí. To však byl podle Yaa úplný nesmysl (Zhang 2001: 27).

Druhou velice důležitou událostí tohoto období byla aktivita Jiang Zeminga (江泽民) v Šanghaji, kdy se mu podařilo vypořádat se s časopisem *World Economic Herald* (*Shijie jingji dàobào* 世界经济导报). Na jedné straně vedlo jeho jednání k obrovským protestům žurnalistů po celé zemi, ale na druhé straně tím zase Jiang Zemin získal politický kredit, který mu v budoucnu pomohl k získání postu generálního tajemníka strany po Zhao Ziyangovi (Zhang 2001: 231–2).

Vývoj události ve *World Economic Herald* se týkal cenzury, se kterou velká část redaktorů časopisů a novin nesouhlasila. Šanghajská stranická frakce se dozvěděla, že *Herald* připravuje speciální vydání o Hu Yaobangovi, přičemž některé jeho části však nebyly vhodné k publikaci, protože popisovaly Hua moc pozitivně a obviňovaly Deng Xiaopinga a požadovaly posouzení Huových chyb. Po nátlaku nakonec Qin Benli (钦本立), šéfredaktor *Heraldu*, souhlasil se smazáním inkriminovaných částí. Qin ale svůj slib nedodržel a kvůli tomu, aby cenzoři nemohli zasáhnout, posunul vydání čísla 439 v Pekingu už na 22. dubna, ještě před pohřbem Hu Yaobanga.

V reakci na tento počín bylo na jednání městského výboru KS Číny v Šanghaji během ranních hodin rozhodnuto: „Vzhledem k situaci, kdy soudruh Qin Benli závažně porušil disciplínu, bude pozastavena jeho funkce na pozici šéfredaktora a dále také jeho stranická funkce a bylo rozhodnuto, že *Herald* bude dán do pořádku.“ (*Jiànyú qīn běnlì tóngzhì yánzhòng wéifǎn jìlǜ de qíngkuàng, zuòchū tíngzhǐ tā de zǒng biānjí, dǎngzǔ chéngyuán zhíwù, bìng duì “dǎobào” jìn xíng zhěngdùn de juédìng*. 鉴于钦本立同志严重违反纪律的情况，作出停止他的总编辑、党组成员职务，并对《导报》进行整顿的决定.). Jiang Zemin pak oznámil rozhodnutí Výboru a varoval, že někteří lidé se snaží využít zahraničních názorů k tomu, aby vytvářeli tlak na rozhodnutí výboru, ale s tímto nátlakem dle Jianga neměli šanci uspět (Zhang 2001: 231–35).

2.3. Druhý hlas ve straně

1. května pak došlo k setkání Stálého výboru Politbyra, kterého se účastnili Li Peng, Qiao Shi, Hu Qili, Yao Yilin a Zhao Ziyang, který se vrátil z návštěvy Severní Koreje. Bylo to Zhaovo první setkání s Politbyrem od té doby, co vrátil ze zahraniční návštěvy. Dále se jednání účastnili ještě Yang Shangkun a Bo Yibo (薄一波) jako představitelé „stařešinů“² (Zhang 2001: 258).

Zhao se během schůze vyjadřoval k aféře s *World Economic Herald*. Zkritizoval Jiang Zemina, že reagoval moc zbrkle a že jeho řešení situaci se studenty ještě zhoršilo, ale uvědomoval si, že teď už strana musí jeho řešení akceptovat (Zhang 2001: 262).

Zhao se snažil prosadit mírný postup vůči studentům, kdy hlavní důraz měl být kladen hlavně na vícevrstevný dialog (*duō céngcì de duìhuà* 多层次的对话)³ a na tlak na studenty, aby se vrátili zpět do škol. Jako první bylo nutné pokračovat v Deng Xiaopingově politice „držet pevně oběma rukama“ (*bìxū jiānchí liǎngshǒu zhuā* 必须坚持两手抓)⁴, tedy pokračovat v politické a ekonomické práci. Zhao dále pokračoval: „(Je nutné) dohnat reformu politického systému a důležité je také dohnat budování socialistické demokracie a právního státu.“ (*Zhèngzhì tǐzhì gǎigé bìxū gēn shàng, zhǔyào shì shèhuì zhǔyì de mǐnzhǔ hé fǎzhì jiànshè bìxū gēn shàng* 政治体制改革必须跟上, 主要是社会主义的民主和法制建设必须跟上). Zhao dále vysvětloval nutnost pro demokratickou změnu na základě celosvětového boje proti komunismu. Pokud strana sama nebude mávat praporem demokracie a lidských práv (*dǎzhe mǐnzhǔ, rénquán de qíhào* 打着民主、人权的旗号), udělá to někdo jiný a strana prohraje (Zhang 2001: 263–64).

Li Peng pak vysvětloval, proč je pro stranu studentské hnutí tak nebezpečné – jeho rozsah a důsledky byly bezprecedentní. Problémem byli i vůdci ilegálních studentských organizací otevřeně propagující slogany, které odmítaly kampaň proti buržoazní liberalizaci, a

² „Stařešinové“ se mohli jednání Stálého Výboru politbyra účastnit díky rezoluci přijaté na první plenárním zasedání XII. Stálého výboru v roce 1987. Zde bylo rozhodnuto, že se Politbyro bude řídit dle Denga a dalších „stařešinů“ a že hlavní rozhodnutí Politbyra budou podléhat ještě schválení Deng Xiaopingem (Zhang 2002: 134).

³ 多层次的对话 — dialog na mnoha úrovních, přičemž tento Zhaův návrh naznačuje, že studentské požadavky na setkání se s vedením strany by mohly být uspokojeny stranou pouze na setkání s nižším vedením strany (Zhang 2002: 66).

⁴ Zde se jedná zřejmě o část Deng Xiaopingova výroku 两手抓, 两手都要硬。Deng jej pronesl v roce 1982 a význam výroku je takový, že by se Čína měla soustředit jak na politickou práci, tak na ekonomický růst (马少华 2012: 148).

kvůli požadavkům na úplnou svobodu odmítali také čtyři principy. Li Peng se také obával, že pokud vláda uzná ilegální studentské organizace⁵ jako oficiální, tak celá Čína udělá velký krok zpět (Zhang 2001: 265).

3. května měl Zhao Ziyang proslov v rámci oslav 70. výročí Hnutí 4. máje. Zhaův proslov byl zaměřený na studenty a na jejich důležitou roli v rámci budování státu. Hlavní část, ve které se poměrně odchýlil od Dengova úvodníku, je hodnocení studentských akcí – mluvil o tom, že je nutné šířit ducha vlastenectví (*àiguó zhǔyì jīngshén* 爱国主义精神) mezi lidmi, aby inspirovali masy k tomu, aby prokazovaly ducha obětavosti (*xiànshēn jīngshén* 献身精神), aby se snažily vybudovat silný, demokratický, civilizovaný a ohromný moderní socialistický stát (*jiànshè yīgè fùqiáng de, mínzhǔ de, wénmíng de wěidà shèhuì zhǔyì xiàndàihuà guójiā* 建设一个富强的、民主的、文明的伟大社会主义现代化国家) (Zhao 1990; Zhao 1989).

Tento proslov byl vytvořen Bao Tongem (鲍彤) a byl zkontrolován Politbyrem a Ústředním výborem Sekretariátu. Li Ximing navrhoval, aby Zhao do textu přidal frázi „proti buržoazní liberalizaci“ (*fǎnduì zīchǎn jiějí zìyóu huà* 反对资产阶级自由化), což ale Zhao odmítl a byl za to během června kritizován (Zhang 2001: 275).

Mezitím co studenti na náměstí Nebeského klidu předčítali „Deklaraci 4. května“, účastnil se Zhao Ziyang jednání Asijské banky, kde pronesl další proslov. Tento projev byl pak později kritizován, protože vyjadřoval druhý, mírnější hlas ve straně (*dì èr zhǒng shēngyīn* 第二种声音) (Zhang 2001: 294). Tento proslov byl rovněž sepsán Bao Tongem, ale nebyl konzultován s žádným členem Stálého výboru Politbyra, ani se Sekretariátem (Zhang 2001: 296).

Zhao mluvil v projevu hlavně o studentských protestech. Dle jeho názoru rozhořčení studentů vycházelo hlavně z problémů s korupcí, kterou se strana snažila již dlouho řešit. Dále se studentů zastal: „Není to tak, že by byli proti základu našeho systému, ale spíše požadují, abychom odstranili nešvary v naší práci.“ (*Bùshì yào fǎnduì wǒmen de gēnběn zhìdù, ér shì yāoqiú wǒmen bǎ gōngzuò zhōng de bìbìng gǎi diào* 不是要反对我们的根本制度, 而是要求我们把工作中的弊病改掉.) Dále říkal: „Vždy se najde někdo, kdo doufá, že uvidí, že u nás vypukly nepokoje, vždy se najde někdo, kdo je může využít.“ (*Zǒng yǒurén xīwàng kàn dào*

⁵ Studentské organizace byly totiž zřizovány a povolovány státem a nově vzniklé studentské organizace tak byly považovány za nelegální (Zhang 2002: 45).

wǒmen chūxiàn dòngluàn, zǒng yǒurén huì lìyòng. 总有人希望看到我们出现动乱，总有人会利用.). „Já pevně věřím, že se momentální stav postupně uklidní a v Číně nevypuknou velké nepokoje.“ (*Wǒ shēnxìn, shìtài jiāng huì zhújiàn píngxí, zhōngguó bù huì chūxiàn dà de dòngluàn* 我深信，事态将会逐渐平息，中国不会出现大的动乱). Bao Tong tvrdil, že na tomto místě navrhoval ještě radikálnější znění: „V Číně nevypuknou nepokoje.“ (*Zhōngguó bù huì chūxiàn dòngluàn*. 中国不会出现动乱.). Zhao Ziyang se pak rozhodl prohlášení zmírnit a použil raději výše zmíněnou větu (Lim 2014: 163). Také řekl, že je nutné splnit studentské požadavky cestou demokracie a práva (*mínzhǔ hé fǎzhì de guǐdào* 民主和法制的轨道). Zhao se dále domníval, že pokud strana a vláda budou chtít postupovat touto cestou, bude s tím souhlasit i zbylá část společnosti (Zhang 2001: 295–6).

Zhao další den o proslovu mluvil s Li Pengem, který mu proslov pochválil a tvrdil, že reakce na projev byly velmi pozitivní. Zhao mu vysvětloval, že se snažil nastolit mírný tón, aby se uklidnili studenti a zahraniční investoři měli důvěru v Čínu. Zhao také nevěřil tomu, že by mohla tak obrovská masa lidí být manipulována hrstkou lidí a požadoval, aby se úvodník revidoval a zjemnil se jeho tón (Zhang 2001: 296–97). Li Peng mu na to odvětil, že zcela souhlasí se zněním úvodníku a tím se vymezil vůči Zhaovi (Zhang 2001: 297–98).

2.4. Vyhlášení hladovky

Zhao se během dalších dní vydal na návštěvu k Yang Shangkunovi. Yang Zhaovi řekl, že jeho proslov byl v rámci strany i v rámci studentů dobře přijat, ale upozornil na to, že u studentů jde vidět, že jim někdo pomáhá s nápady – hlavně liberálové, určité zahraniční síly a antikomunistické elementy z Hongkongu a z Taiwanu (Zhang 2001: 312).

8. května proběhlo zasedání Politbyra, kterému předsedal Zhao Ziyang. Jako první promluvil Li Ximing, který hnutí označil za „plánované a organizované spiknutí“ (*yīcì yǒu jìhuà, yǒu zǔzhī de yīnmóu* 一次有计划、有组织的阴谋). Chen Xitong zkritizoval Zhaův proslov, protože se odchýlil od Dengova úvodníku (Zhang 2001: 320–21). Yao Yilin pak upozorňoval na to, že hnutí určitě ještě neskončilo a prohlásil: „Lidé s postranními úmysly plní hlavy studentům nápady.“ (*Yīxiē biéyǒuyòngxīn zhě zài wéi xuéshēng chū zhǔyì* 一些别有用心者在为学生出主意)(Zhang 2001: 322–23).

10. května pak došlo k dalšímu zasedání Politbyra, na kterém se naplno ukázaly rozdílné názory mezi členy reformního a konzervativního křídla. Zhao pochválil stranu a vládu za to, že

prozatím vůči studentům zaujala tolerantní postoj, díky kterému nedošlo k eskalaci konfliktu (Zhang 2001: 330). Li Ruihuan (李瑞环) se domníval, že společnost byla ovlivněna západními myšlenkami – radikálním reformismem (*jījìn gǎigé sīcháo* 激进改革思潮), liberalismem (*zìyóu zhǔyì* 自由主义) a nihilismem (*xūwú zhǔyì* 虚无主义). Problém pak viděl ve skryté podpoře studentů nepřátelskými zahraničními silami (*hǎiwài díduì shìlì de bèidì lǐ gǔdòng* 海外敌对势力的背地里鼓动) (Zhang 2001: 333). Zhao Ziyang a Yang Shangkun se domnívali, že nejlépe půjde studentské hnutí uklidnit skrz demokracii a právo. Yao Yilin přebíral Dengovu rétoriku z úvodníku, kdy říkal: „Strana a vláda musí přijmout jednoznačný postup vůči těmto nepokojům.“ (*Dǎng hé zhèngfǔ bìxū yào yǐ xiǎnmíng de tàidù duìdài zhè cì dòngluàn*. 党和政府必须要以鲜明的态度对待这次动乱.) (Zhang 2001: 335–36).

11. května pak debatoval Deng Xiaoping s Yang Shangkunem. Tito dva muži měli velmi blízký vztah, protože oba pocházeli ze Sichuanu a znali se již od 30. let. Yang Dengovi řekl: „Některé extrémní buržoazně liberální živly aktivně využívají toto hnutí a dále do něj zasahují protičínské západní síly a některé kontrarevoluční organizace z Hongkongu a Taiwanu.“ (*Nàxiē zīchǎn jiējí zìyóu huà de jíduān fēnzǐ yě zhèngzài jījí lìyòng zhè cì xuécháo, hái yǒu xīfāng fǎnhuà shìlì yǐjí gǎng tái yīxiē fǎngémìng zǔzhī de jièr*. 那些资产阶级自由化的极端分子也正在积极利用这次学潮, 还有西方反华势力以及港台一些反革命组织的介入) (Zhang 2001: 344–45).

Následně pak mluvili o proslovu Zhao Ziyanga na fóru Asijské banky. Yang říkal, že tón proslovu byl mírný a rozcházel se s tónem úvodníku a reakce na něj byly ve společnosti smíšené. Deng na to odpovídal, že někteří funkcionáři se domnívají, že ve straně teď znějí dva hlasy. Dále se Deng k tomuto názoru moc nevyjadřoval, jen chtěl, aby se hnutí vyřešilo pomocí mírných metod (Zhang 2001: 346).

Na toto období byla dlouho naplánována také návštěva Gorbačova, na kterou se nechystalo pouze vedení státu, ale také studenti, kteří začali plánovat hladovku. Studenti chtěli využít návštěvu Gorbačova kvůli tomu, že v Sovětském svazu dokázal dovést politickou reformu o tolik dále, než kam se dostala v Číně (Zhang 2001: 349–50).

13. května pak došlo ke konverzaci mezi Deng Xiaopingem, Zhao Ziyangem a Yang Shangkunem. Zhao vyjádřil své názory na studentské hnutí a upozornil, že studentské požadavky podporují ústavu a demokracii a jsou proti korupci, tedy jsou shodné s cíli strany a

nelze je jen obyčejně odmítnout (Zhang 2001: 364). Deng Xiaoping na to reagoval tím, že je jasné, že hrstka lidí se snaží provokovat majoritu (*jǐ shǎoshù rén tiǎodòngle dà duōshù rén* 极少数人挑动了大多数人). Zhao mu na to odvětil, že to je přesně důvod, proč je nutné oddělit široké masy studentů a jejich podporovatelů od minority, která se snaží využít hnutí. (*jǐ shǎoshù rén de qìtú lìyòng xuécháo* 极少数人的企图利用学潮) (Zhang 2001: 364–65). Zhao se ve své rétorice drží označení, že se hrstka lidí snaží využít (*qìtú lìyòng* 企图利用) studentské hnutí, kdežto argumentace konzervativního křídla se drží pouze tvrdšího výroku, že hnutí je využíváno hrstkou lidí (*lìyòng* 利用). Zhao tuto větu pronesl během svého proslovu v Asijské bance a toto označení bylo jedním z předmětů sporu mezi ním a konzervativním křídlem.

Yang i Zhao se shodli, že nutné potírat korupci a Deng s tímto názorem souhlasil. V této době ještě tvrdil, že je nutné přijmout mírová opatření k vyřešení studentského hnutí (*pínghé de shǒuduàn jiěju* 平和的手段解决) (Zhang 2001: 368–369). Jednání ukázalo, že v této době ještě Deng s Zhaem měli poměrně shodné názory a Deng Zhaovi věřil. Poslední věta o mírovém vyřešení situace také ukazuje na to, že ještě v půlce května se Deng neklonil k nijak radikálnímu řešení situace.

13. května vyhlásili studenti hladovku (Zhang 2001: 367–8). V reakci na vyhlášení hladovky mezi „stařešiny“ proběhlo několik rozhovorů. Li Xiannian (李先念) a Deng Xiaoping se shodli, že je nutné, aby do situace zasáhli právě oni. Chen Xitong v rozhovoru s Bo Yibem vyjádřil svůj názor, že studentské aktivity se již dají nazvat jediné jako nepokoje. Peng Zhen pak vyjádřil podporu Dengovi v jeho „správném kurzu“ proti buržoazní liberalizaci (*fǎnduì zīchǎn jiějí zìyóu huà de zhèngquè fāngzhēn* 反对资产阶级自由化的正确方针) (Zhang 2001: 383–84). Tím dochází ke kritice reformního křídla a řízení země pod vládou Zhao Ziyanga, a „stařešinové“ přichází k názoru, že aby Čína zůstala v určitém kurzu, musí zasáhnout stará generace vůdců.

15. května přiletěl Gorbačov do Pekingu a na letišti proběhla uvítací ceremonie, kterou měl na starosti Yang Shangkun. Yang se během svého rozhovoru s Gorbačovem vyjádřil, že je nutné pokračovat s reformou, protože reforma znamená změnu. Jeho slova implikovala, že sympatizoval s některými studentskými cíli a doufal, že krize může být vyřešena pomocí umírněných metod (Zhang 2001: 400–401). 16. května se Deng sešel s Gorbačovem uvnitř Velké síně lidu, což znamenalo normalizaci sino-sovětských vztahů (Zhang 2001: 412).

2.5. Konec Zhao Ziyanga

Odstranění Zhao Ziyanga z jeho postu generálního tajemníka bylo spojeno s dalšími jednáními o zavedení stanného práva v Pekingu. Zhao se stále snažil přesvědčit další členy strany o tom, že studentské protesty jsou vlastenecké a je nutné je řešit demokratickými metodami. Sílicí konzervativní křídlo s tímto názorem však vůbec nesouhlasilo, a proto sám Zhao cítil, že jeho politický konec se blíží.

Zhao se osobně s Gorbačovem sešel 16. května a během setkání Zhao vyjádřil osudný komentář, že ačkoliv Deng Xiaoping již nefiguruje na žádném stranickém postu od roku 1987, strana si stále váží jeho názorů a u důležitých otázek je právě Deng tím hlavním rozhodujícím elementem. Tato Dengova pozice byla odsouhlasena na 1. plenárním zasedání XIII. sjezdu KS Číny v roce 1987 a Zhao tím vlastně prozradil, že strana funguje odlišně od té sovětské a že Zhaova funkce není natolik silná, jak vypadá (Zhang 2001: 424–25).

V rámci reakce na studentské hnutí se 16. května sešel Stálý výbor Politbyra, setkání se účastnili také dva zástupci „stařešinů“ – Yang Shangkun a Bo Yibo. Z této diskuze lze vysledovat převažující názor konzervativního křídla, které na protesty nahlíželo velmi negativně. Bo Yibo tvrdil: „Hrstká lidí využívá ty, kteří drží hladovku jako rukojmí k vydírání a tlaku na stranu a vládu, aby souhlasila s některými politickými požadavky.“ (*Jí shǎo shǔ rén ná juéshí xuéshēng dāng rénzhì, yāoxié, qiǎngpò dǎng hé zhèngfǔ dāyìngmen de zhèngzhì tiáojiàn*. 极少数人拿绝食学生当人质，要挟、强迫党和政府答应们的政治条件.). K tomuto názoru se připojil i Li Peng: „Malá hrstka lidí se snaží využít nepokojů k prosazení svých politických cílů – popřít vedení KS Číny a socialistický systém.“ (*Jí shǎo shǔ de rén jiùshì yào tōngguò dòngluàn dádào tāmen de zhèngzhì mùdì, zhè jiùshì fǒudìng zhōngguó gòngchǎndǎng de lǐngdǎo, fǒudìng shèhuì zhǔyì zhìdù*. 极少数的人就是要通过动乱达到他们的政治目的，这就是否定中国共产党的领导，否定社会主义制度.) (Zhang 2001: 427–28). Hu Qili se vyjádřil, že ačkoliv se strana snažila hnutí utišit, stávalo se i díky minoritě více komplexní. Mezi slogany se objevilo i „Kde jsi, čínský Waleso?“ (*Zhōngguó de wǎ wén sà, nǐ zài nǎlǐ?* 中国的瓦文萨，你在哪里?), což mělo ukazovat na to, že již nejde o žádné studentské hnutí, ale že „jsou tady lidé, kteří využívají příležitosti a rozdmýchávají nepokoje.“ (*Yǒurén jì jī tiǎo qǐ de yī chǎng dòngluàn* 有人藉机挑起的一场动乱) (Zhang 2001: 428–29).

17. května pak došlo k setkání Stálého výboru s Deng Xiaopingem u něj doma. Zhao stál na straně studentů a vysvětloval, že pro studenty teď není lehké ustoupit. Yang Shangkun pak tvrdil, že hnutí došlo do bodu, kdy narušuje chod státu. Domníval se, že už nejde hnutí označit jinak než jako nepokoje a je nutné oddělovat obě skupiny – minoritu a majoritu (Zhang 2001: 440).

Li Peng se pak opřel do Zhaa, protože se domníval, že by za současný stav měl mít hlavní zodpovědnost, protože pronesl projev na Asijské bance, který se zcela odchýlil od znění úvodníku Deng Xiaopinga. Li Peng analyzoval Zhaův proslov a nelíbily se mu hlavně tyto věci: (1) v momentě, kdy už Čína byla zasažena nepokoji, Zhao tvrdil, že v Číně nevypuknou velké nepokoje. (2) Přestože existují důkazy, že cílem těchto nepokojů je svržení KS Číny a socialistického systému, Zhao tvrdil: „Není to tak, že by byli proti základu našeho systému, ale spíše požadují, abychom odstranili nešvary v naší práci.“ (3) Ačkoliv strana propagovala názor, že minorita využívá hnutí k tomu, aby způsobila chaos, Zhao řekl: „Někteří lidé se snaží využít hnutí.“ (4) v rámci strany teď znějí dva hlasy a lidé nevědí, na kterou stranu se mají přidat (Zhang 2001: 441–42).

Následně se vyjadřoval Deng Xiaoping, že Zhaův proslov byl zlomovým okamžikem, protože od té doby se hnutí zhoršovalo. Dále Deng pokračoval: „Někteří soudruzi stále ještě nepochopili pravou podstatu problému. Myslí si, že jde jen o jednoduchý problém, jak zvládnout studenty, ale ve skutečnosti protivníkem nejsou jen studenti, ale také lidé s postranními úmysly.“ (*Yīxiē tóngzhì dào xiànzài hái bù míngbái wèntí dì xìngzhì, rènwéi zhè zhǐshì dānchún de duìdài xuéshēng de wèntí, shíjì shàng, duìfāng bù zhǐshì nàxiē xuéshēng, gèng yǒu yīxiē biéyǒuyòngxīn de rén.* 一些同志到现在还不明白问题的性质, 认为这只是单纯的对待学生的问题, 实际上, 对方不只是那些学生, 更有一些别有用心的人). Jejich dva hlavní slogany jsou „Pryč s Komunistickou stranou!“ (*Dǎdǎo gòngchǎndǎng!* 打倒共产党!) a „Svrhněme socialistický systém!“ (*Tuīfān shèhuì zhǔyì zhìdù!* 推翻社会主义制度!) a jejich cílem je založení buržoazní republiky západního typu (Zhang 2001: 444).

Bo Yibo dále pokračoval s analýzou hnutí: „Je to důsledek dlouhodobého šíření buržoazního liberalismu v Číně.“ (*Shì chángqī zīchǎn jiějí zìyóu huà fàn làn de jiéguǒ.* 是长期资产阶级自由化泛滥的结果.). Qiao Shi se přidal: „Politické plány lidí s postranními úmysly jsou čím dál tím více zřejmé.“ (*Yīxiē biéyǒuyòngxīn de rén de zhèngzhì qìtú yǐjīng yuè lái yuè míngxiǎn.* 一些别有用心的人的政治企图已经越来越明显.) Qiao Shi se domníval, že tito

lidé využívají studentské hnutí k tomu, aby vytvořili nepokoje, a snaží se o svržení vedení KS Číny a změnu socialistického pořádku. Yang Shangkun souhlasil: „Toto hnutí se může zvrhnout do celostátních nepokojů a vytvořit situaci, kterou nebude možné kontrolovat.“ (*Zhè cì xuécháo hěn yǒu kěnéng fāzhǎn chéngwéi yī chǎng quánguó xìng de dòngluàn, zàochéng yī fà bùkě shōushí de xíngshì*. 这次学潮很有可能发展成为一场全国性的动乱，造成一发不可收拾的形势.). Hu Qili souhlasil s tím, že nejde o běžné hnutí, ale o politické nepokoje, které mají jasné politické cíle (Zhang 2001: 445). Deng se vyjádřil k tomu, že jako první bylo nutné vyřešit nestabilitu v Pekingu a po dlouhé úvaze rozhodl, že je nutné do Pekingu přivést armádu a vyhlásit v Pekingu stanné právo (*shíshī jièyán* 实施戒严). Cílem stanného práva bylo potlačení nepokojů a návrat k obvyklému stavu (Zhang 2001: 445–46).

Během jednání bylo tedy domluveno, že se Stálý výbor Politbyra ten den ještě jednou sejde, aby projednal konečnou implementaci stanného práva (Zhang 2001: 446–47). Zhao se během této schůze chtěl ještě dále bavit o tom, zda má být stanné právo zavedeno, ale Li Peng řekl, že toto rozhodnutí již bylo učiněno Dengem, a proto by diskuze měla být o tom, jak stanné právo zavést, nikoliv o tom, jestli stanné právo zavést. Yao Yilin rozhodnutí Denga podporoval, Zhao byl dle očekávání proti tomuto rozhodnutí, protože se domníval, že nic nevyřeší a situaci ještě dále zkomplikuje. Hu Qili se připojil na Zhaovu stranu, protože se obával, že stanné právo může zemi uvést do ještě větší krize. Qiao Shi se rozhodl nehlasovat. Schůze se účastnil také Bo Yibo s Yang Shangkunem, kteří sice nemohli hlasovat, ale jednohlasně podporovali Dengův návrh. Konečný stav hlasování ve Stálém výboru Politbyra byl tedy dva pro stanné právo, dva proti stannému právu a Qiao Shi nehlasoval, zřejmě na sebe nechtěl vzít tíhu tohoto rozhodnutí. Kvůli patu bylo nutné nechat rozhodnutí na „stařešinech“. Zhao prohlásil, že jeho služba toho dne končí, protože jeho názory byly velmi odlišné od těch Dengových, proto nebyl schopen dál zastávat post generálního tajemníka (Zhang 2001: 450–52).

17. května studentské demonstrace došly svého tehdejšího vrcholu, na náměstí se demonstrace účastnilo údajně kolem 1,2 milionů lidí. Nešlo jen o studenty, ale i o lidi z dalších částí společnosti (Zhang 2001: 453).

18. května Zhao sepsal rezignační dopis, ve kterém se vzdával své pozice generálního tajemníka kvůli zásadní neshodě s Dengem. Zhao se na radu Yang Shangkuna rozhodl dopis neposlat, ale odmítl se zúčastnit dalšího setkání Stálého výboru Politbyra kvůli špatnému fyzickému stavu (Zhang 2001: 476–480).

Toho dne se sešlo všech osm „stařešinů“ s členy Stálého výboru Politbyra a členy Ústřední vojenské komise, aby formálně rozhodli o zavedení stanného práva v Pekingu (*juédìng zài běijīng shíshī jièyán* 决定在北京实施戒严). Deng se vyjádřil, že ačkoliv „stařešinové“ nechtěli zasahovat, tak v Pekingu jsou už déle než měsíc trvající nepokoje a cítí, že takhle už to dále nejde a je nutné vyhlásit stanné právo (*bìxū jièyán* 必须戒严). Deng jako hlavní nepřítele označil ty, kteří využívají pohledu na demonstrace jako na studentské hnutí a pokračoval: „Základem toho, co chtějí, je rozvrátit naši zemi a svrhnout naši stranu.“ (*Tāmen de gēnběn shì yào diānfù wǒmen de guójiā, diānfù wǒmen de dǎn*. 他们的根本是要颠覆我们的国家、颠覆我们的党.). Li Xiannian podpořil stanné právo, protože se domníval, že se celá země nachází v chaosu horším než za řádění Rudých gard. Li Peng se rovněž přidal k táboru za zavedení stanného práva a dále zkritizoval Zhao Ziyanga: „To, že soudruh Zhao Ziyang dnes nepřišel, je proto, že nesouhlasí se zavedením stanného práva.“ (*Zhào zǐyáng tóngzhì tā jīntiān méiyǒu lái, jiùshì yīnwèi tā fǎnduì jièyán*. 赵紫阳同志他今天没有来, 就是因为他反对戒严。.) (Zhang 2001: 481–82).

Yao Yilin se rovněž postavil za implementaci stanného práva a také se přidal ke kritice Zhaa. Yang Shangkun také podpořil zavedení stanného práva. Chen Yun odmítal dále ustupovat studentským požadavkům a požadavkům malé hrstky lidí, která se snažila jen svrhnout komunistickou stranu. Deng Yingchao souhlasila s tím, že není možné dále ustoupit, a proto je nutné zavést stanné právo v Pekingu, které rychle pomůže k navrácení pořádku v zemi. Peng Zhen se vyjádřil, že situace se studentům začíná vymykat z rukou a nelze nechat situaci dojít až k další Kulturní revoluci. Stanné právo dle něj bylo jediným lékem na antidemokratický chaos jdoucí proti vládě práva (Zhang 2001: 482–85).

Kladně se k zavedení stanného práva postavili také Wang Zhen, Li Ximing a Bo Yibo. Bo Yibo navíc přidal poznámku, že lidé s postranními úmysly, kteří jsou za těmito demonstracemi, mají podporu z USA, Evropy a Kuomintangských jednotek na Taiwanu. Další členové schůze byli všichni pro vyhlášení stanného práva (Zhang 2001: 486–88).

Bylo rozhodnuto, že 21. května bude v částech Pekingu zavedeno stanné právo a celé provedení stanného práva měl na starost Yang Shangkun a do města mělo být rozmístěno na 180 000 vojáků (Zhang 2001: 488; 497). Vyhlášení stanného práva rozhodla Státní rada na základě článku 89, odstavce 16 Ústavy ČLR (Zhang 2001: 497).

19. května se na náměstí vydal jednat se studenty Zhao Ziyang a Li Peng. Zhao pronesl svou slavnou větu: „Studenti, přišli jsme moc pozdě.“ (*Tóngxuémén, wǒmen láidé tài wǎnle.* 同学们，我们来得太晚了。) a v slzách se snažil přesvědčit studenty, aby přestali protestovat. Jeho proslov byl velmi sympatetický se studenty a ve straně se kvůli němu strhla vlna nevole (Zhang 2001: 519).

2.6. Zavedení stanného práva

Studentské hnutí však neustále pokračovalo, a proto byla na 19. května naplánována velká schůze strany, vlády a armády v Pekingu. Zhao Ziyang se tohoto setkání odmítl zúčastnit, i když na něj naléhali Li Peng a Yang Shangkun. Během tohoto setkání měli Li Peng a Yang Shangkun velmi důležité proslovy, které následně studovala armáda a další složky společnosti.

Li Peng promluvil ke Stálému výboru Politbyra a ve svém proslovu vyzval k tomu, aby byla co nejrychleji přijata opatření, která by vedla k jednoznačnému zastavení nepokojů, k obnovení pořádku ve společnosti, k ochraně stability a napomohla k hladkému průběhu reformy a otevření a socialistické modernizaci. Li pak varoval: „Pokud nedojde rychle k zvrácení této situace, ke stabilizaci situace, může dojít k celostátním obrovským nepokojům. (*Rú zàibù xùnsù niǔzhuǎn júmiàn, wěndìng júshì, jiù huì dǎozhì quánáguó fànwéi de dà dòngluàn.* 如再不迅速扭转局面，稳定局势，就会导致全国范围的大动乱。). Dále opakoval, že za protesty stojí malá hrstka lidí, která chce dosáhnout svých vlastních politických cílů – popřít vedení KS Číny a socialistický systém (*fǒudìng zhōngguó gòngchǎndǎng de lǐngdǎo; fǒudìng shèhuì zhǔyì zhìdù* 否定中国共产党的领导；否定社会主义制度。). Dále pokračoval s prohlášením, že tato hrstka lidí také šíří mnoho pomluv a útočí přímo na Deng Xiaopinga a snaží se rozvrátit vedení strany. Nakonec svého projevu prohlásil: „Je nutné přijmout jednoznačná opatření, která rychle ukončí nepokoje, ochrání vedení strany a socialistický systém.“ (*Wǒmen bìxū cǎiqǔ jiǎnjué guǒduàn de cuòshī, xùnsù jiéshù dòngluàn, wéihù dǎng de lǐngdǎo, wéihù shèhuì zhǔyì zhìdù* 我们必须采取坚决果断的措施，迅速结束动乱，维护党的领导，维护社会主义制度。) (Zhang 2001: 537–38).

Následně měl proslov Yang Shangkun, který však musel improvizovat, protože tento proslov měl mít původně Zhao Ziyang, který se ale neúčastnil schůze. Yang se připojil s názorem, že v Pekingu je v podstatě anarchie: „Pokud bude tato situace dále pokračovat, naše hlavní město nebudeme moci nazývat hlavním.“ (*Zhè zhōng zhuàngkuàng rúguǒ jìxù xiàqù, wǒmen zhège shǒudū yě, bùnéng chēng qí wéi shǒudū.* 这种状况如果继续下去，我们这个首

都呵，不能称其为首都。). Poté mluvil o tom, že bylo nutné povolat armádu, protože pekingské jednotky už situaci nezvládaly. Armáda měla být na periferiích Pekingu a neměla být namířena na studenty (Zhang 2001: 538–39).

20. května během brzkých ranních hodin Li Peng podepsal rozkaz ke stannému právu:

„Vzhledem k tomu, že v Pekingu vypukly vážné nepokoje, které narušily sociální stabilitu, život obyčejných lidí a sociální pořádek, kvůli jednoznačnému zastavení nepokojů, ochraně stability v Pekingu (...) se Státní rada rozhodla pro implementaci stanného práva dle článku 16, odstavce 89 Ústavy ČLR. Pekingská vláda bude mít na starost implementaci stanného práva a bude provádět konkrétní opatření dle potřeby.“ (Zhang 2001: 550).

20. května se sešla také část Zhao Ziyangova think-tanku, tedy členové „tří institucí a jedné asociace“ (*sān suǒ yī huì* 三所一会)⁶. Na tomto setkání někdo řekl, že je možné, že Li Peng a pekingský stranický výbor ovlivnili Deng Xiaopinga k tomu, aby v Pekingu zavedl stanné právo. Na tomto setkání bylo rozhodnuto, že vznikne materiál „Člověk Li Peng“ (*Lǐpéng qí rén* 李鹏其人), který odhalí Li Pengův nebezpečný úmysl – využít studentského hnutí a stát se generálním tajemníkem (*Jiēlù lǐpéng zài zhè cì xuécháo zhōng de xiǎn'è yòngxīn, mùdì shì dāng zǒng shūjì*. 揭露李鹏在这次学潮中的险恶用心，目的是当总书记.) (Zhang 2001: 551–52).

Ten den také došlo ke vzpouře v rámci *Lidového deníku*, kdy jeho redaktoři a editoři rozdávali na ulici speciální vydání, které obsahovalo kromě přepisu určitých projevů také výzvy k velkým stávkám. Během rozhovoru s Qian Lirenem (钱李仁), ředitelem *Lidového deníku*, vyšlo najevo, že v novinách nevyšla speciální edice už 10 let a někdo noviny prostě jen zneužil. Není úplně jasné, kdo vlastně toto zvláštní vydání připravil (Zhang 2001: 552–53).

20. května do města vjela armáda, přičemž ale mnoho jednotek bylo zastaveno na předměstí, protože přes zátarasy nebyly schopny pokračovat na své pozice. Skupina „stařešinů“ byla nervózní, protože vyhlášení stanného práva nebylo tak efektivní, jak se domnívali (Zhang 2001: 557–59). Yang Shangkun během tohoto dne pronesl ještě jeden

⁶ Tyto 4 organizace byly hlavní pracoviště pro mladé sociální vědce, kteří podporovali reformu a prováděli politický výzkum pro Zhaa (Zhang 2002: 291).

proslov na setkání Ústřední vojenské komise, ve kterém v podstatě z armády provedl nositele propagandy, jelikož na oficiální tisk nebylo možné se spolehnout.

21. května na schůzi „stařešinů“ nejprve Deng kritizoval fakt, že stanné právo nepřineslo pořádek a tvrdil, že lidé, kteří využívají nepokojů, byli odhaleni a pokračoval: „Spojili se se zahraničím, dokonce taiwanským Kuomintangem a jejich cílem je svrhnout naši stranu, rozvrátit náš stát a popřít socialismus.“ (*Tāmen yǔ guówài gōujié, lián táiwān de guómíndǎng dōu xiǎng chāshǒu zhè jiàn shì, tāmen de mùdì jiùshì yào diǎnfù wǒmen de dǎng, diǎnfù wǒmen de guójiā, fǒudìng shèhuì zhǔyì.* 他们与国外勾结，连台湾的国民党都想插手这件事，他们的目的就是要颠覆我们的党、颠覆我们的国家、否定社会主义.) (Zhang 2001: 588–89). Wang Zhen zkritizoval také Hu Qiliho kvůli tomu, že se tisk vymyká kontrole a kvůli tomu, že byl proti stannému právu, a proto měl být také odstraněn ze Stálého výboru Politbyra. Yang se snažil uklidňovat nálady mezi „stařešiny“ a tvrdil, že není vhodná doba na to, aby došlo ke změně generálního tajemníka. S tím nesouhlasil Deng Xiaoping, který tvrdil, že Zhao je na straně nepokojů, podněcoval rozdělení a rozpad strany a bránil nepokoje. Z výše zmíněných důvodů Deng nepodporoval setrvání Zhao ve funkci. Dále potvrdil, že Hu Qili není správnou osobou pro Stálý výbor Politbyra. Následně začaly padat návrhy na nového tajemníka – Chen Yun a Li Xiannian navrhli Jiang Zemina, Wang Zhen oponoval, že Jiang nemá žádné zkušenosti z ústředí, a proto navrhnul Li Penga. Peng Zhen navrhnul na post Wan Liho. Yang Shangkun byl proti jmenování Li Penga, protože by strana byla pod velkým tlakem. Deng Xiaoping na post generálního tajemníka navrhl Li Ruihuana z Tianjinu (Zhang 2001: 589–594).

Deng pak jednání shrnul s tím, že „stařešinové“ ještě mohou být pro stát užiteční. Následně navrhl řešení situace ohledně Zhao Ziyanga, Hu Qiliho a dalších dvou členů Sekretariátu: „Pokud souhlasíte, můžeme prozatím pozastavit jejich funkce, dokud plenární zasedání Ústředního výboru nepřijme konkrétní rozhodnutí.“ (*Rúguǒ dàjiā tóngyì dehuà, kěyǐ xiān tíngzhǐ, jùtǐ juédìng yóu zhōngyāng quánhuì zuòchū.* 如果大家同意的话，可以先停职，具体决定由中央全会作出.) (Zhang 2001: 595).

22. května byl tedy Zhao Ziyang a další zbaveni svých funkcí. Co se týče nového generálního tajemníka, teoreticky se jím měl stát Li Peng. Zajímavé je, že během jednání „stařešinů“ ani jednou nezmnili konzervativci – tj. Chen Yun, Li Xiannian a Deng Xiaoping jeho jméno. Za Li Pengovo zvolení nelobbovala ani Deng Yingchao, jeho adoptivní matka. Odpověď na otázku, proč se tedy Li Peng generálním tajemníkem nestal, je jasná – nejen že

„stařešinové“ nebyli spokojeni s jeho prací, ale také – slovy Yang Shangkuna – Li Peng mezi lidmi vyvolával příliš velkou vlnu rozhořčení a pokud by se stal generálním tajemníkem, jen těžko by u lidí získával respekt (Zhang 2001: 595–96).

22. května večer proběhlo velké jednání, jehož hlavním tématem bylo řešení situace s Zhaem. Jednání otevřel velmi dlouhým proslovem Li Peng. Tvrdil, že obecný tón úvodníku byl správný (Zhang 2001: 612–614). Jeden z dalších řečníků byl také Qiao Shi, který se připojil k názoru, že studentské protesty dále graduují a strana nemůže ustupovat, ale zároveň nevěděl, jak jinak protesty ukončit. Dále řekl: „Teď máme stanné právo, a ačkoliv nechceme konfrontaci nebo krveprolití, nebude možné vojáky držet vně města.“ (*Xiànzài jièyán lìng fābùle, wǒmen bùxiǎng fāshēng chōngtú, fāshēng liúxuè shìjiàn, dàn jūnduì wánquán bù jìn chéng yě bùxíng.* 现在戒严令发布了，我们不想发生冲突，发生流血事件，但军队完全不进城也不行.) Obecně z diskuze vyplynulo, že konzervativní křídlo shazuje vinu za eskalaci protestů na Zhaa, kdežto reformní křídlo se domnívalo, že k studentským protestům došlo kvůli tomu, že strana nepokračovala dále v dialogu (Zhang 2001: 615–16).

2.7. Konflikt se dále vyostřuje

Poté co byl Zhao odstraněn z funkce, konzervativní křídlo strany začalo demonizovat padlé reformátory. Wan Li (万里) byl povolán zpět ze zahraniční cesty, aby nemohl jako předseda Stálého výboru Všečínského shromáždění lidových zástupců do událostí zasáhnout, Yang Shangkun opustil svůj umírněný postoj a podporu Zhaa výměnou za blízkost k Dengovi (Zhang 2002: 366).

Od 23. května si Ústřední výbor svolával do Pekingu jednotlivé vedoucí představitele provincií, vedení tiskové agentury Xinhua (新华) v Hongkongu a Macau, aby jim bylo vysvětleno rozhodnutí zbavit se Zhao Ziyanga a jeho příznivců. Zástupci provincií měli zároveň reportovat o situaci v provinciích a vyjádřit se, zda s rozhodnutím centra souhlasí (Zhang 2001: 642).

Jiang Zemin byl toho dne Yang Shangkunem pověřen, aby při příletu do Šanghaje Wan Liho instruoval o současné situaci ve státě (Zhang 2001: 643). Důvodů, proč strana trvala na tom, aby Wan Li přijel do Šanghaje, bylo hned několik. Wan Li byl dle Bakešové považován za jednoho z nejvěrnějších spojenců Zhao Ziyanga a v době putování po USA se vyjadřoval pozitivně o studentských protestech (1991: 51). S obavou strany souvisela také Wan Liho vysoká pozice, protože byl předseda Stálého výboru VSLZ a dle čínské ústavy má VSLZ právo

volit a odvolávat premiéra a Stálý výbor vykonává funkce VSLZ v období mezi plenárními zasedáními (Zhang 2002: 387).

Yang tedy instruoval Jiang Zemina o tom, co má říct Wan Limu, když přistane v Šanghaji. Jeho instrukce shrnovaly stanovisko strany vůči Zhaovi i tehdejší náhled na studentské hnutí. Yang Jiangovi řekl, že Zhao byl zbaven svých funkcí kvůli tomu, že se postavil proti Deng Xiaopingovi a porušil rozhodnutí Stálého výboru Politbyra. Potom představil největší problémy Zhaa: (1) byl proti Úvodníku z 26. dubna (*fǎnduì sì'èrlìu shèlùn* 反对四二六社论), (2) byl proti zavedení stanného práva v Pekingu (*fǎnduì zài běijīng jìnxíng jièyán* 反对在北京进行戒严), (3) při rozhovoru s Gorbačovem veřejně zmínil soudruha Xiaopinga (*zài yǔ gē'ěr bā qiáo fū huìtán zhōng bǎ xiǎopíng tóngzhì gōngkāi pāo chūlái* 在与戈尔巴乔夫会谈中把小平同志公开抛出来.). Dále Yang vysvětloval důvody pro zavedení stanného práva – Peking byl mimo kontrolu, lidé s postranními úmysly chtěli vytvořit větší nepokoje, popřít KS Číny, socialismus a čtyři principy. Pokud by nebylo zavedeno stanné právo, v jakýkoliv moment by mohly vypuknout násilné činy a výtržnosti a mohly by vzniknout ještě větší nepokoje. Dále Yang pokračoval s další instrukcí pro Jiang Zemina: „Musíte Wan Limu zdůraznit, že stanné právo v žádném případě není namířeno na studenty a obyvatele města, ale má ochránit důležité orgány a jeho hlavní role je stabilizovat pořádek v hlavním městě.“ (*Yīdìng yào xiàng Wànlǐ tóngzhì qiángdiào, jièyán jué bùshì zhēnduì xuéshēng, gèng bù zhēnduì shìmín, zhǐshì bǎowèi guójiā de yāo hài bùmén, qǐ wěndìng shǒudū zhìxù de zuòyòng*. 一定要向万里同志强调, 戒严绝不是针对学生, 更不针对市民, 只是保卫国家的要害部门, 起稳定首都秩序的作用.). Nakonec ještě přidal komentář o povaze studentského hnutí: „Není to obyčejné masové hnutí, ale tvrdý politický boj na život a na smrt, který bude určovat budoucnost strany a státu a bude rozhodovat o úspěchu reformy a otevření.“ (*Zhè jué bùshì yī chǎng pǔtōng de qúnzhòng xìng yùndòng, ér shì yī chǎng juéding dǎng hé guójiā qiántú, juéding gǎigé kāifàng chéngbài de shēngsǐyōuguān de yánzhòng zhèngzhì dòuzhēng*. 这决不是一场普通的群众性运动, 而是一场决定党和国家前途、决定改革开放成败的生死攸关的严重政治斗争) (Zhang 2001: 643–44).

23. května byla vydána deklarace pekinských intelektuálů, kteří obvinili Li Penga a hrstku lidí z toho, že chtějí za pomoci armády potlačit odlišné názory v rámci strany a vlády. Požadovali zasedání VSLZ, ukončení stanného práva, odstranění Li Penga a respektování lidských práv. Zde se tedy potvrdila premisa Yang Shangkuna, že v případě, že by se Li Peng stal generálním tajemníkem, u lidí by to probudilo bouřlivé reakce (Zhang 2001: 654–57).

24. května měl Yang Shangkun proslov k vedení armády, protože je bylo nutné informovat o situaci uvnitř strany. Yang začal ve svém proslovu popisovat průběh událostí a zkritizoval Zhao Ziyangův proslov během zasedání Asijské banky. Důležité tvrzení v rámci tohoto proslovu bylo to, že Yang armádním představitelům tvrdil, že Zhao odeslal Dengovi dopis se svou rezignací, což ale z materiálů zpracovaných v kapitole 2.5 vychází jako lež. V textu je použito slovo, že Zhao rezignoval (*cízhí* 辞职), strana tedy navenek armádě neříkala pravdu o jeho odstranění. Dále Yang potvrdil, že armáda má být nositelem propagandy mezi studenty a lidem (Zhang 2001: 661–68).

2.8. Dosazení Jiang Zemina do funkce generálního tajemníka KS Číny

Stranické ústředí se po svém rozhodnutí z předchozích dní snažilo získat všeobecnou podporu v rámci dalších částí strany. Dne 26. května Chen Yun předsedal schůzi Stálého výboru Ústředního poradního výboru⁷. Chen popsál vývoj studentského hnutí, jako hlavní problém označil to, že strana polevila v marxistické výchově a jako hlavního viníka obvinil Zhao Ziyanga. Dále se na schůzi vyjadřovali jednotliví účastníci – někteří zcela souhlasili s postojem strany a jiní oceňovali studentský patriotismus. Obecně však Stálý výbor potvrdil rozhodnutí stranického centra (Zhang 2001: 703–708).

Dále se o podporu stranických rozhodnutí snažil Peng Zhen, který svolal schůzi se sedmi vůdčími postavami Stálého výboru VSLZ, kteří nebyli členové strany. Peng Zhen nejprve ocenil kladné stránky studentského hnutí, ale tvrdil, že je povinností strany pomoci studentům, aby nedošlo k manipulaci studentského hnutí malou hrstkou intrikářů. Pak také účastníky setkání uklidnil, že armáda není namířena na studenty. Poté upozornil, že Státní rada rozhodla o stanném právu v souladu s ústavou, takže pro Stálý výbor VSLZ by bylo nemožné toto rozhodnutí zvrátit (Zhang 2001: 708–12).

Dále bylo také nutné působit na armádu. Li Ximing vojákům řekl: „Nejenom že jste přispěli k ochraně bezpečnosti hlavního města a obnovili jste obvyklý pořádek, také jste se podíleli na stabilizaci celého státu. Máte posvátné poslání a historie si bude pamatovat vaše úspěchy.“ (*Bùjǐn wèi bǎowèi shǒudū de ānquán, huǐfù shǒudū de zhèngcháng zhìxù zuòchūle gòngxiàn, érqǐ duì quánguó de wěndìng qǐle zhòngdà zuòyòng. Nǐmen jiānfùle zhè yī*

⁷ Ústřední poradní výbor (*Zhōngyāng Gùwèn Wēiyuánhui* 中央顾问委员会) byl prestižní stranický orgán bez faktické moci, jehož členy byli bývalí vysocí představitelé strany. Zajímavé je, že tomuto setkání předsedal Chen Yun, který byl dokonce nejstarší se „stařešinů“ a kvůli jeho věku bylo neobvyklé, že se účastnil tohoto setkání (Zhang 2002: 393).

shénshèng shǐmìng, lìshǐ jiāng míngkè nǐmen de gōngjī. 不仅为保卫首都的安全，恢复首都的正常秩序作出了贡献，而且对全国的稳定起了重大作用。你们肩负了这一神圣使命，历史将铭刻你们的功绩。). Dále pak ještě společně s Chen Xitongem vojáky uklidňoval, že budou podporováni širokou masou obyvatelstva (Zhang 2001: 719).

Mezitím Wan Li dorazil do Šanghaje, kde se o něj dle předchozích instrukcí staral Jiang Zemin. Wan Limu bylo sděleno, že pokud nezhodnotí zpětně své proslovy v USA a nepřidá se k Stranickému ústředí a „stařešinům“, tak mu nebude dovoleno opustit Šanghaj. Wan Li se tak dostal do faktického domácího vězení v Šanghaji. Po dlouhé úvaze se rozhodl opustit svůj reformní postoj a podporu Zhao Ziyanga a Čína tak ztratila poslední možnost, jak vyřešit krizi demokratickými prostředky. Další den agentura Xinhua přinesla vyjádření Wan Liho široké veřejnosti. Wan Li byl donucen postavit se na stranu konzervativního křídla a využíval podobnou rétoriku. Wan Li za viníky hnutí označil malou hrstku lidí, která vytváří politické spiknutí a využívá studentské hnutí a snaží se narušit pořádek ve společnosti. Dále tvrdil: „Jejich cílem je svrhnout vedení KS Číny a změnit socialistický systém. Jde o závažné chování, které porušuje ústavu.“ (*Tāmen de mùdì jiùshì yào tuīfān gòngchǎndǎng de lǐngdǎo, gǎibiàn shèhuì zhǔyì zhìdù. Zhè shì yánzhòng de wéifǎn xiànfǎ de xíngwéi.* 他们的目的就是要推翻共产党的领导，改变社会主义制度。这是严重的违反宪法的行为。). Wan Li v otištěném proslovu ještě řekl, že vyhlášení stanného práva bylo dle ústavy a bylo jej nutné využít kvůli ukončení nepokojů a nastolení pořádku ve společnosti. Zasedání Stálého výboru VSLZ naplánoval až na 20. června, kde se měly probrat studentské požadavky (Zhang 2001: 741–43).

Další důležitou událostí, která napomohla rozložení reformního křídla, bylo zatčení Bao Tonga. Ten byl zatčen na popud Li Penga, který zjistil, že Bao organizoval schůzky Zhao Ziyangova think-tanku „tří institucí a jedné asociace“ a ještě před oficiálním ohlášením zavedení stanného práva o tomto rozhodnutí think-tank informoval a snažil se o zvrácení tohoto rozhodnutí, byl tedy obviněn z vynášení informací. 28. května byl Bao Tong se souhlasem „stařešinů“ zatknut a převezen do věznice Qincheng (秦城), kde kromě Bandy čtyř byl umístěn také Wei Jingsheng. Zhao byl toho stejného dne umístěn do domácího vězení a odstavení od moci byli různými způsoby i všichni členové jeho týmu (Zhang 2001: 750–52).

27. května večer proběhla schůze „stařešinů“, kde došlo ke konečné shodě ohledně nového generálního tajemníka. Deng Xiaoping začal s proslovem, ve kterém zmínil, na základě čeho bude vybrán nový tajemník: „Během volby musíme vzít v úvahu názor veřejnosti,

nesmíme se nechat unést emocemi a musíme se při výběru vzdát osobních sympatií a antipatií, a to do té míry, abychom byli schopni vybrat i někoho, kdo byl někdy proti nám.“ (*Zài xuǎn rén de wèntí shàng, yào zhùyì shèhuì gōnglùn, bùnéng gǎnqíngyòngshì, yào pāoqì gèrén ēnyuàn lái xuǎnzé rén, fǎnduìguò zìjǐ de rén yě yào yòng.* 在选人的问题上，要注意社会公论，不能感情用事，要抛弃个人恩怨来选择人，反对过自己的人也要用。) (Zhang 2001: 753).

Chen Yun pak pokračoval: „Nově zvolená osoba musí být schopna držet se kampaně proti buržoazní liberalizaci a čtyř principů. V tomto bodě nelze dělat žádné kompromisy.“ (*Xīn de rénxuǎn yào gǎnyú jiānchí fǎnduì zīchǎn jiějí zìyóu huà, jiānchí sì xiàng jīběn yuánzé, zhè yīdiǎn bùnéng dòngyáo.* 新的人选要敢于坚持反对资产阶级自由化，坚持四项基本原则，这一点不能动摇。) (Zhang 2001: 753).

Dále navazoval Deng Xiaoping s tím, že se s Chen Yunem a Li Xiannianem dohodli na tom, že Jiang Zemin je nejvhodnější kandidát na funkci generálního tajemníka. Wang Zhen na to odvětil, že pokud se domluvili oni tři, tak je otázka vyřešena a podobně se vyjádřila i Deng Yingchao. Yang Shangkun podpořil volbu Jiang Zemina a navrhl nového člena Stálého výboru Politbyra – Li Ruihuana z Tianjinu. Chen Yun pak navrhnul do Stálého výboru ještě jednoho člena – Song Pinga (宋平), který měl bohaté zkušenosti jak z provincií, tak z centra. „stařešinové“ doufali, že nové vedení bude stabilnější než ta předchozí. Jak poznamenal Deng: „Pokud opravdu chceme vytvořit novou třetí generaci vůdců, která by získala důvěru lidí, pak je nutné držet se reformy a otevření.“ (*Yào zhēnzhèng jiànlì yīgè xīn de dì sān dài lǐngdǎo, yào ràng zhège dì sān dài qǔxìn yú mín, yīdìng yào jiānchí gǎigé kāifàng.* 要真正建立一个新的第三代领导，要让这个第三代取信于民，一定要坚持改革开放。) Následně se „stařešinové“ dohodli, že novým generálním tajemníkem bude Jiang Zemin a nový Stálý výbor Politbyra se bude dále sestávat z Li Penga, Yao Yilina, Qiao Shiho, Li Ruihuana a Song Pinga. Dále se dohodli, že jako první pozvou do Pekingu Jiang Zemina, aby mu objasnili situaci, zatímco Wan Li měl zůstat dále v Šanghaji na léčení. Bylo odsouhlaseno zatčení Bao Tonga (Zhang 2001: 753–54).

Bo Yibo pak řekl: „Vnitrostranický problém je vyřešen, teď bychom měli vymyslet, jak ukončit nepokoje.“ (*Dǎng nèi de wèntí quèdìngle, yīnggāi kǎolǜ rúhé jiéshù dòngluàn de wèntí.* 党内的事情确定了，应该考虑如何结束动乱的事情了.) „Stařešinové“ následně řešili, jak co nejrychleji ukončit studentské protesty, stále bez krveprolití, ale již se zásahem armády (Zhang 2001: 758–59).

Ustanovení Jiang Zemina generálním tajemníkem bylo protiústavní, protože byl zvolen „stařešiny“, nikoliv Stálým výborem Politbyra, které má právo dělat tato rozhodnutí (Zhang 2002: 415). Zajímavé je také to, že „stařešinové“ během tohoto zasedání zvýšili počet členů Stálého výboru z pěti na šest, a to bez širší porady s dalšími členy úzkého vedení strany.

2.9. Příprava na vyklizení náměstí a obviňování zahraničních nepřátelských sil

Zatímco se studentské protesty pomalu utěšovaly, strana se poté, co si poradila s vnitrostranickými problémy, rozhodla vyřešit studentské demonstrace jednou provždy. Strana rovněž během několika dnů začala poměrně agresivně obviňovat zahraničí ze zásahů do studentského hnutí – její hněv mířil hlavně na USA a dále pak na Taiwan a Hongkong.

29. května studenti na náměstí dovezli obrovskou sochu Bohyně demokracie (*Zìyóu nǚshén* 自由女神), která připomínala americkou Sochu svobody. Studenti vztyčení sochy doprovázeli manifestem (Zhang 2001: 796–99).

Ráno 30. května Jiang Zemin, který toho dne předsedal schůzi městského výboru KS Číny v Šanghaji, přijal mimořádný telefonát, který ho instruoval, aby se druhý den dostavil do Pekingu k jednání. Jiang netušil, proč se má do Pekingu dostavit, ale dalšího dne se tam setkal s Deng Xiaopingem, Chen Yunem a Li Xiannianem neboli tzv. arcistařešiny (*chāojiǔ yuánlǎo* 超级元老). Z jejich setkání nejsou zachovány žádné materiály, ale je jasné, že to byl okamžik, kdy byl Jiang Zemin určen za generálního tajemníka (Zhang 2001: 824–25).

Toho dne se Deng sešel s Li Pengem a Yao Yilinem, aby jim řekl o volbě Jiang Zemina a požádal je, aby v Politbyru s Jiangem spolupracovali na reformách a otevření a netvořili proti němu spojenectví. Deng pak upozornil, že poté, co skončí demonstrace, bude nutné lidem vysvětlit dvě věci: „Zprvé, je potřeba vyměnit vedení. Nové ústřední vedoucí organizace by měly na lid působit zcela nově a nová skupina vůdců by měla vyvolat dojem, že zavádění reformy má šanci.“ (*Dì yī, yào gǎihuàn lǐngdǎo céng. Xīn de zhōngyāng lǐngdǎo jīgòu yào shǐ rénmin gǎndào miànmào yī xīn, gǎndào shì yīgè shíxíng gǎigé de yǒu xīwàng de lǐngdǎo bānzi.* 第一, 要改换领导层。新的中央领导机构要使人民感到面貌一新, 感到是一个实行改革的有希望的领导班子。) za druhé, (...) musíme reprezentovat náš postoj, že jsme skutečně proti korupci, že to není jen na oko. Vždycky jsme byli proti korupci!“ (*Dì èr, (...) tǐxiàn chū wǒmen shì zhēnzhèng fǎnduì fǔbài, bùshì jiǎ de. Běnlái wǒmen jiùshì yào fǎnduì fǔbài de.* 第二, (...) 体现出我们是真正反对腐败, 不是假的。本来我们就是要反对腐败的。) „Měli

bychom vzít několik příkladů korupce, zpronevěry a brání úplatků na provinciální i státní úrovni a měli bychom je řešit energeticky a rázně.“ (*Fǔbài, tānwū, shòuhuì, zhuā gè yī'èrshí jiàn, yǒudeshì shěng lǐ de, yǒudeshì quánguó fànwéi de*. 腐败、贪污、受贿，抓个一二十件，有的是省里的，有的是全国范围的。). Deng dále pokračoval s proslovem, ve kterém opakoval myšlenky ze setkání „stařešinů“ z předchozího dne. Deng pak ještě doplnil: „Stranické ústředí rozhodlo, že se postu generálního tajemníka ujme Jiang Zemin. Doufám, že se budete vzájemně respektovat, tolerovat a nebudete si vzájemně vzdorovat.“ (Zhang 2001: 827–31)

Zajímavé je, že Deng neřekl, že byl Jiang Zemin ve skutečnosti vybrán pouze skupinou „stařešinů“, která jen své rozhodnutí oznamovala členům Stálého výboru. Zajímavé je rovněž to, že se setkání neúčastnil Qiao Shi, který zřejmě nebyl pokládán za element, který by Jiang Zeminovi mohl činit větší potíže, pokud mu do duše nepromluví samotný Deng.

1. června každý člen Politbyra dostal zprávu *O pravé povaze nepokojů*, kterou na přání Li Penga vypracoval Chen Xitong. Zpráva se snažila Politbyro přesvědčit o nutnosti vyklizení náměstí. Zpráva obsahovala popis studentského hnutí a také toho, jak je hnutí využíváno lidmi s postranními úmysly pro jejich vlastní politické cíle. Ve zprávě se poprvé objevují také početnější zmínky, které obviňují zahraničí z účasti na studentských demonstracích a ze zahraničního financování nepokojů. Zpráva dále obviňovala americký rozhlas *Voice of America* a noviny v USA, Hongkongu a na Taiwanu z toho, že napomáhaly studentskému hnutí, protože široké veřejnosti tlumočily studentské názory a požadavky. V této zprávě se také objevilo nové označení studentských protestů: „Aktivity hrstky lidí, která vytváří nepokoje, se ani na jeden den nezastavily. Jejich cíl – svržení vedení KS Číny – se také vůbec nezměnil a situace se den za dne posunuje směrem ke kontrarevolučním nepokojům.“ (*Jí shǎoshù rén zhìzào dòngluàn de huódòng yītiān yě méiyǒu tíngzhǐ, tuīfān gòngchǎndǎng lǐngdǎo de mùbiāo sīháo yě méiyǒu gǎibiàn, shìtài zhèngzài yītiān yī tiāndì xiàngzhe fǎngémìng bàoluàn de fāngxiàng fāzhǎn*. 极少数人制造动乱的活动一天也没有停止，推翻共产党领导的目标丝毫也没有改变，事态正在一天一天地向着反革命暴乱的方向发展。)

Toto označení se v oficiálně zprávě objevilo poprvé a šlo ještě o stupeň horší pojmenování než nepokoje, protože označení „kontrarevoluční nepokoje“ (*fǎngémìng bàoluàn* 反革命暴乱) naznačovalo, že studenti mají zbraně a že byla prolita krev (Nathan 2002: xlvii).

Politbyro toho dne ještě dostalo jednu zprávu, a to o politické infiltraci Západu do Číny. Tato zpráva se jevila jako jedno z nedůležitějších odůvodnění pro vojenský zásah na náměstí, ke kterému mělo dojít (Zhang 2001: 853–54).

Zpráva popisovala, že Čína byla dlouho hlavním cílem metody tzv. mírového vývoje (*héping yǎnbiàn* 和平演变) používané západními kapitalistickými zeměmi, a to hlavně USA. Zpráva obviňovala USA, že každá administrativa, včetně Bushovy, nikdy nepřestala s politikou prosazování ideologické a kulturní infiltrace socialistických zemí. USA byly obviňovány, že svůj vliv šíří hlavně skrz vzdělání – do Číny byli posíláni na hostování američtí profesori a naopak do USA lákaly na studia budoucí čínské státní špičky, které by pak rozuměly USA a byly proamerické. V Číně vznikaly i různé „American corner“, které měly podporovat vzdělávání Číňanů. Byly založeny i různé výzkumné instituty, které byly financovány z amerických peněz. Hlavním cílem Američanů bylo z Číny udělat stát závislý na USA. Zpráva dále pokračovala obviněním západních politických sil ze zapojení do protestů, přičemž jejich údajným cílem bylo svržení socialistického systému. Zapojení do nepokojů proběhlo několika způsoby, přičemž jedním z nich bylo zapojení zahraničních novinářů, kteří psali o studentech a jejich požadavcích. Dále se ve zprávě objevily zmínky o revolučních silách z Taiwanu a Hongkongu, které v Číně sbíraly informace a snažily se využít nepokojů. Na konci zprávy pak bylo shrnutí, ve kterém byly obviňovány západní nepřátelské síly z toho, že nikdy neopustily myšlenku na zničení komunistického režimu: „Teď je jasné, že za jejich rétorikou o míru a přátelství se skrývají vražedné úmysly. Když nastane správná příležitost, tak okamžitě odhodí klamavou masku a odhalí svou pravou tvář. Jejich cíl je jediný: odstranit socialismus.“ (*Xiànzài kěyǐ kàn dé hěn qīngchǔ, zài tāmen 'héping', yǒuhǎo'de cízǎo hòumiàn, yīzhí qiánfúzhè shāijī, yīdàn shíjī chéngshú, tāmen jiù huì jiē qù jiǎxiàng, lùchū zhēnxiàng, mùdì jiùshì yīgè: Xiāomiè shèhuì zhǔyì.* 现在可以看得很清楚，在他们「和平」、「友好」的词藻后面，一直潜伏着杀机，一旦时机成熟，他们就会揭去假象，露出真相，目的就是：消灭社会主义。)(Zhang 2001: 853–865).

2. května se sešli „stařešinové“ se Stálým výborem Politbyra, který byl v té době tvořen Li Pengem, Yao Yilinem a Qiao Shim, aby odsouhlasili zásah armádních jednotek na náměstí Tiananmen. Li Peng jednání uvedl a vysvětloval cíle studentského hnutí a to, jak se postupně měnila jeho podstata. Ve své řeči v podstatě také zopakoval informace z předchozích tří zpráv a mimo jiné obvinil USA, že do Číny vyslaly agenty CIA a to samé udělal také Taiwan a Hongkong.

Na to reagovali „stařešinové“, kdy se Wang Zhen rozčiloval, jak si to mohli dovolit, Li Xiannian řekl: „Západní kapitalismus opravdu chce v Číně vidět nepokoje.“ (*Xīfāng zīběn zhūyì quèshí xīwàng zhōngguó luàn*. 西方资本主义确实希望中国乱.). Deng pak tvrdil, že západní země a hlavně USA do čínských protestů zapojily celou svou propagandistickou mašinerii. Poté pokračoval: „Alespoň teď chápeme lépe než předtím, že suverenita a bezpečnost státu musí být vždy našimi prioritami.“ (*Guójiā de zhǔquán, guójiā de ānquán yào shǐzhōng fàng zài dì yī wèi, duì zhè yīdiǎn xiànzài wǒmen bǐ guòqù gèng qīngchǔ*. 国家的主权、国家的安全要始终放在第一位, 对这一点现在我们比过去更清楚。) Bo Yibo pak pokračoval, že se západní kapitalismus rozhodl bojovat proti socialistickým státům a i když západní státy nejsou OSN, chtěly by dělat věci, které nemůže dělat ani OSN – zasahovat do vnitřních záležitostí jiných států. „Stařešinové“ se pak shodli, že je důležité ve státě udržet stabilitu a že pokud by podobné protesty vypukly znovu, znovu by zavedli stanné právo. Yang Shangkun upozornil, že se protestující z náměstí nestáhnou dobrovolně a bude proti nim proto nutné zasáhnout. To ale v žádném případě neznamenal odklon od reform a otevření. Deng na to řekl: „Nikdo nemůže zastavit Čínu v pokračování v reformách a otevření. Proč? Důvod je jednoduchý: bez reform a otevření náš vývoj nemůže pokračovat a naše ekonomika začne upadat.“ (*Shéi yě bùnéng zǔdǎng zhōngguó de gǎigé kāifàng jìxù xiàqù. Wèishéme? Dàolǐ hěn jiǎndān, bù gāo gǎigé kāifàng jiù bùnéng jìxù fāzhǎn, jīngjì yào huápō*. 谁也不能阻挡中国的改革开放继续下去。为什么? 道理很简单, 不搞改革开放就不能继续发展, 经济要滑坡。). „Stařešinové“ se poté shodli na nutnosti vyklizení náměstí, ale zazněly také hlasy, aby předtím než k tomu dojde, bylo rozhodnutí studentům oznámeno, aby měli čas se případně stáhnout. S tím souhlasili Li Peng a Deng Xiaoping, kteří ale také požadovali, aby se jednotky armády začaly přesunovat ještě tohoto večera do města. Deng: „Musíme to všem lidem a studentům jasně vysvětlit a nařídit jim, aby odešli, a musíme dělat vše, co je v našich silách, abychom je přesvědčili. Pokud ale budou pokračovat a zůstanou, ponesou zodpovědnost za následky.“ (*Yào xiàng guǎngdà shìmín hé xuéshēng jiǎng qīngchǔ, zéchéng qí líkāi, zuò dào rénzhìyìjìn. Shízài làizhe bù zǒu de, hòuguǒ zìfù*. 要向广大市民和学生讲清楚, 责成其离开, 做到仁至义尽。实在赖着不走的, 后果自负。). Yang Shangkun předal instrukce armádě, která měla začít od půlnoci 2. června posouvat některé jednotky na okraj Pekingu (Zhang 2001: 884–92).

2.10. Vyklizení náměstí 4. června

Dne 4. června začalo naplánované vyklizení studentů z náměstí Tiananmen. Situace se vymknula z rukou oběma stranám – jak studentům, tak vojákům, které v centru města nečekalo

vlídné přijetí, jak slibovaly špičky komunistické strany. Dne 3. května se stal incident, který spustil u studentů velmi silnou reakci na postup armády, jejíž někteří členové mezi studenty vstupovali v civilu. Toho dne policejní džíp usmrtil během přejezdu na chodníku tři osoby a jednu vážně zranil. Na to reagovali studenti, kteří se domnívali, že armáda do města posílá jednotky stanného práva v civilu, aby násilím potlačily protesty. Studenti začali okamžitě mobilizovat své síly a podařilo se jim na některých místech Pekingů jednotkám zabránit v dalším postupu a situace byla poměrně chaotická (Zhang 2001: 906–909).

Toho dne proto proběhla mimořádná schůze Yang Shangkuna se Stálým výborem Politbyra a dalšími zástupci. Yang tvrdil, že situace v Pekingu je extrémně nestabilní a nebude možné ji zvládnout jen s dobrou vůlí. Li Peng pak řekl: „Včera v noci v Pekingu vypuknuly kontrarevoluční nepokoje. Hrstka kontrarevolučních elementů začala úmyslně šířit pomluvy a otevřeně porušovala vyhlášení stanného práva. (...) Tento večer musíme přijmout rezolutní opatření a rozhodně potlačit tyto kontrarevoluční nepokoje.“ (*Cóng zuótiān shēnyè qǐ, shǒudū shìshí shàng yǐjīng fāshēngle fǎngémìng bàoluàn. Yī xiǎo cuō fǎngémìng fèn zì xùyì zhìzào yáoyán, gōngrán wéifǎn jièyán lìng. (...) Jīn wǎn, wǒmen yào cǎiqǔ duànrán cuòshī, jiānjué píngxí fǎngémìng bàoluàn. 从昨天深夜起，首都事实上已经发生了反革命暴乱。一小撮反革命分子蓄意制造谣言，公然违反戒严令。 (...) 今晚，我们要采取断然措施，坚决平息反革命暴乱。*) (Zhang 2001: 910).

Chen Xitong popisoval vzniklou situaci v Pekingu a nakonec prohlásil, že jedinci jednající mimo zákon využili všech možných prostředků pro boj se stranou, a proto již nadále nelze jejich chování tolerovat. „Proto musíme za každou cenu přijmout rezolutní opatření, která uklidní tyto kontrarevoluční nepokoje.“ (*Yīncǐ, bìxū cǎiqǔ jiānjué cuòshī, bùxī yīqiè dàijià, píngxí zhè chǎng fǎngémìng bàoluàn. 因此，必须采取坚决措施，不惜一切代价，平息这场反革命暴乱。*) (Zhang 2001: 910). Li Peng pak doplnil práva jednotek. Jednotky stanného práva, policie a veřejné bezpečnosti měly povolení využít všechny metody. Pokud by někteří lidé neuposlechli a dělali si, co chtěli, tak budou za své činy nést odpovědnost (Zhang 2001: 911–12). Rozhodnutí této schůze bylo, že jednotky stanného práva dojedou na náměstí 4. června v 1:00 ráno a náměstí vyklidí do 6:00 (Zhang 2001: 912–13).

Nejvíce obětí tohoto násilného potlačení studentských protestů nezahynulo během vyklízení samotného náměstí, ale v oblasti Muxidi (木樨地). V noci 3. června se tisíce studentů a občanů spontánně sešlo, aby zabránili jednotkám vstupu do města. Vytvořil se tu dav, který napadal vojáky, a desetitisíce lidí vytvořili lidskou zeď. Proti nim zaujali vojáci útočnou pozici

a v 22:30 začali do davu střílet. Studenti se domnívali, že k tomu nedojde, protože jde přeci o jednotky lidu, takže do nich nebudou střílet. Vojáci během potlačování protestů vyvolávali mantru: „Nezaútočíme, pokud není útočeno na nás. Pokud je na nás zaútočeno, zaútočíme zpět.“⁸ (*Rén bùfàn wǒ, wǒ bù fàn rén; rén ruò fàn wǒ, wǒ bì fàn rén*. 人不犯我, 我不犯人; 人若犯我, 我必犯人.). Lidé na postupující vojáky křičeli: „Fašisti!“ (*Fàxīstī!* 法西斯!) a „Vrahové!“ (*Shā rén fàn!* 杀人犯!). K další střelbě došlo v ulici Fuxingmenwai, kde vojáci stříleli na obyvatele domu, kteří na ně dolů házeli cihly. První počty obětí zásahu jednotek během této noci byly počítány na 200 mrtvých a dva tisíce zraněných (Zhang 2001: 920–26).

Dne 4. června, ještě předtím než jednotky začaly vyklízet náměstí, byla rozhlasem tři hodiny vysílána výzva, aby se studenti z náměstí stáhli. Desetitisíce občanů a také studenti se začali stahovat z náměstí a ve 2:00 ráno na náměstí ze statisíců studentů zůstalo už jen několik tisíc (Zhang 2001: 916–17). Ještě předtím než zásah začal, se snažili Hou Dejian (侯德健), Liu Xiaobo (刘晓波) a další intelektuálové s jednotkami vyjednat, aby nevyklízeli náměstí, protože sami studenty donutí k odchodu, to se jim ale nepodařilo. Ve čtyři hodiny ráno zhasla na náměstí všechna světla a armáda se začala posouvat a obklíčila studenty ze tří stran. Ve 4:30 pak na náměstí byla znovu rozsvícena světla a studenti se ocitli tváří tvář vojákům a tankům, kteří studenty postupně z náměstí vytlačovali. Během tohoto zásahu údajně nebyl nikdo zraněn (Zhang 2001: 917–20).

Strana také začala s kritikou tisku, kdy *Lidový deník* i Státní televize a jejich redaktoři byli kritizováni za to, že se snažili o událostech informovat až moc přesně a tím napomáhaly k chaosu ve společnosti. Kritizován byl Zhao Ziyang, Hu Qili a Rui Xingwen (芮杏文) za to, že napomohli k tomu, že zprávy byly zaujaté (Zhang 2001: 933–37).

Reakce ve společnosti byla prudká, přicházely zprávy z většiny velkých měst o tom, že studenti vyrazili na protest do ulic. Protesty probíhaly ve 180 velkých i menších městech a zvláštních ekonomických zónách (Zhang 2001: 961–62). Protestovali také čínští občané v cizích státech, Čína byla kritizována také zahraničními státy, jako například USA a Evropská společenství. USA následně na Čínu uplatnily zbrojní embargo a pozastavily diplomatické vztahy (Zhang 2001: 978).

⁸ Jde o slavný citát Mao Zedonga, který byl používán během Kulturní revoluce (Zhang 2002: 493).

2.11. Situace ve straně po zásahu

Dva dny po vyklizení náměstí se část „stařešinů“ sešla s třemi členy Stálého výboru Politbyra, Wan Lim a Jiang Zeminem. Setkání začal Deng, který ospravedlňoval vyčištění náměstí: „Pokud by spiknutí lidí, kteří se snažili o výtržnosti, zvítězilo, nastala by občanská válka.“ (*Rúguǒ nàxiē gāo bàoluàn de rén yīnmóu déchéng, jiù huì fāshēng nèizhàn* 如果那些搞暴乱的人阴谋得逞, 就会发生内战). Yang pak upozorňoval, že prioritou by momentálně mělo být obnovení pořádku v Pekingu. Li Peng podal výčet toho, k jakým ztrátám došlo během střetů: Zraněno bylo 5000 vojáků a 2000 civilistů. Zemřelo 23 vojáků z jednotek stanného práva, 200 vojáků se pohřešovalo, civilistů bylo asi 200 mrtvých, z toho 36 mrtvých byli univerzitní studenti. Qiao Shi doplňoval, že mrtví civilisté jsou většinou přihlížející a že žádný z vůdců studentských organizací nebyl zraněn. Deng pak shrnoval svůj názor: „Tento incident nás naučil, že suverenita a bezpečnost státu musí být na prvním místě.“ (*Shìjiàn shǐ wǒmen rènshí dào, guójiā de zhǔquán, guójiā de ānquán yào shǐzhōng fàng zài dì yī wèi.* 事件使我们认识到, 国家的主权、国家的安全要始终放在第一位。). Dále pokračoval s tím, že použití stanného práva bylo nutné a pokud by v budoucnu vypukly nepokoje, znovu by k jejich řešení bylo použito stanné právo. Na této schůzce bylo domluveno, že proběhne několik dalších stranických zasedání (Zhang 2001: 993–98).

Dne 9. června se Deng Xiaoping poprvé od zásahu objevil na veřejnosti. Nejprve řekl: „Tato bouře by přišla dříve nebo později.“ (*Zhè chǎng fēngbō chízǎo yào lái.* 这场风波迟早要来。). Deng tedy pro označení studentské hnutí pár dní po zásahu nepoužil označení kontrarevoluční nepokoje (*fǎngémìng bàoluàn* 反革命暴乱), ale omezil se pouze na označení bouře. Poté vyzvedl důležitost přítomnosti „stařešinů“, kteří správně odhadli situaci a napomohli k potlačení nepokojů. Dále pokračoval s popisem toho, co lidé, kteří tyto nepokoje začali, požadují: „Chtějí rozvrátit naši zemi, svrhnout naši stranu – to je pravá podstata tohoto problému. Jejich cílem je vybudovat kapitalistickou republiku zcela závislou na Západu. (*Yào diānfù wǒmen de guójiā —diānfù wǒmen de dǎng —zhè shì wèntí de shízhì. Tāmen de mùdì de shì yào jiǎnlì gè wánquán xīfāng fùyōng huà de zīchǎn jiējí gònghéguó.* 要颠覆我们的国家—颠覆我们的党—这是问题的实质。他们的目的是要建立一个完全西方附庸化的资产阶级共和国。). Deng se v proslovu dále zamýšlel nad tím, co vlastně vedlo k protestům, jestli to byla politika strany nebo něco jiného. Deng se domníval, že vzhledem k ekonomickým výsledkům země jejich linie byla správná. Znovu zopakoval, že největší problém byl

s nedostatečnou politickou výchovou (*sīxiǎng zhèngzhì jiàoyù* 思想政治教育), ale že se strana má držet reforem a otevření a čtyř principů. Odpovídal také na kritiku USA ohledně zásahu na náměstí s tím, že Američané také mají své problémy. Proslovem tak obhajoval jak směřování strany, tak zásah na náměstí a jeho proslov byl rozšířen *Lidovým deníkem* mezi obyvatelstvo (Zhang 2001: 998–1003).

Dne 16. června se Deng sešel s členy nového Stálého výboru Politbyra, které mělo být zvoleno na nadcházejícím 4. plenárním zasedání XIII. sjezdu KS Číny, tedy s Jiang Zeminem, Li Pengem, Qiao Shim, Yao Yilinem, Song Pingem a Li Ruihuanem. Ačkoliv Jiang Zemin, Song Ping a Li Ruihuan již byli dříve vybráni jako noví členové Stálého výboru Politbyra skupinou „stařešinů“, ještě tak na veřejnosti nevystupovali. *Tiananmen Papers* tvrdí, že se tyto osoby neúčastnily setkání, kde bylo rozhodnuto o zásahu na náměstí, protože nebyly ještě zvoleny stranickými orgány do svých funkcí dle obvyklých procedur (Zhang 2001: 1003–4). Ačkoliv druhý důvod *Tiananmen Papers* zlehčují, domnívám se, že je ještě důležitější – strana potřebovala do vedení dosadit lidi, kteří nebyli s násilným potlačením hnutí spojeni a byli by tak lépe přijaty veřejností. Deng na této schůzi vyzýval všechny členy Stálého výboru Politbyra, aby spolupracovali a semknuli se kolem Jiang Zemina. Ohledně svého postavení ve straně pak prohlásil: „Jak jsem již řekl soudruhům Li Pengovi a Yao Yilinovi, poté co si nové vedení vytvoří pracovní pořádek, tak já už se nebudu dále zajímat, nebudu dále zasahovat do vašich záležitostí.“ (*Wǒ zài gēn lǐpéng, yáoyílín tóngzhì tánhuà shí shuōguò, xīn de lǐngdǎo yǐjīng jiànlì yǒu zhìxù de gōngzuò yǐhòu, wǒ jiù bù zài guòwèn, bù zài gānyù dàjiā de shìqíng.* 我跟李鹏、姚依林同志谈话时说过，新的领导一经建立有秩序的工作以后，我就不再过问、不再干预大家的事情。)(Zhang 2001: 1003–8).

Ve dnech 19. – 21. června proběhlo zasedání Politbyra, které se připravovalo na 4. plenární zasedání XIII. sjezdu KS Číny. Hlavní téma tohoto zasedání byla kritika chyb Zhao Ziyanga, Hu Qiliho a Rui Xingwena a Yan Mingfua (阎明复), které provedli během protistranických a protisocialistických nepokojů (*fǎn dǎng fǎn shèhuì zhǔyì dòngluàn* 反党反社会主义动乱). Jednání začal Deng svým proslovem, ve kterém opakoval motivy z proslovu výše a dále také kritizoval Zhao Ziyanga za to, že nedodržoval čtyři principy a nepodpořil kampaň proti buržoazní liberalizaci. Dle Denga Zhao nesl plnou zodpovědnost za vznik a další šíření nepokojů (Zhang 2001: 1009–10).

Následně kritiku Zhaa mohli vyjádřit další účastníci schůze, kteří se do ní aktivně zapojili. Zhao byl obviňován z odchylky od čtyř základních principů, z podpory buržoazní liberalizace, z podpory nepokojů a rozdělení strany, ze špatného vedení zahraniční politiky, z vytváření osobního kultu a ze zesměšnění postu generálního tajemníka. Největší kritika Zhaa však čekala na 4. plenárním zasedání a autorem této kritiky byl Li Peng (Zhang 2001: 1010–14).

Ve dnech 23. – 24. června se tak konalo toto 4. plenární zasedání XIII. sjezdu KS Číny, na kterém byl oficiálně Jiang Zemin zvolen generálním tajemníkem, a bylo oznámeno nové složení Stálého výboru Politbyra. Zhao Ziyang, Hu Qili, Rui Xingwen a Yan Mingfu byli oficiálně zbaveni stranických postů. Hlavním programem schůze byl výše zmíněný Li Pengův projev, který se zabýval Zhao Ziyangem a jeho chybami.

Li Peng velmi podrobně popisoval vývoj studentských protestů od dubna a zároveň zdůrazňoval Zhaovo chování, činy a chyby. „Soudruh Zhao Ziyang se dopustil chyb v tom, že podporoval nepokoje a dopustil rozdělení strany. (*Zhào zǐyáng tóngzhì fànle zhīchí dòngluàn hé fēnliè dǎng de cuòwù*. 赵紫阳同志犯了支持动乱和分裂党的错误.). Poté navrhl, aby plenární zasedání zbavilo Zhaa všech jeho funkcí. Jeho proslov dále pokračoval sedmi body k budoucí činnosti strany. Jako první zdůraznil, že se strana musí držet čtyř principů, dále tvrdil, že k úplnému potlačení nepokojů je nutné potrestat všech kontrarevoluční živly (*fǎngémìng bàoluàn fēn zi* 反革命暴乱分子), zdůraznil také nutnost posílení práce na politickém myšlení a podporu stranických kampaní. Dále upozornil, že je nutné se zaměřit na chyby v práci strany a vlády, v ekonomické oblasti bylo nutné dále pokračovat v ekonomické kontrole a reformách, podpořil také uspořádání politické reformy, která by napomáhala ekonomické reformě, a v oblasti zahraniční politiky bylo nutné dále podporovat nezávislou mírovou zahraniční politiku postavenou na pěti principech mírového soužití (Zhang 2001: 1015–18).

Na kritiku, která se objevila v Li Pengově proslovu, reagoval Zhao Ziyang, který se snažil obhajovat a reagoval na jednotlivé výtky, které Li Peng přednesl. Zhao se v proslovu snažil obhájit svůj umírněný pohled na studentské hnutí, vysvětloval, proč řekl který proslov, upozorňoval na pozitivní reakce ve společnosti a vysvětloval také to, proč Gorbačovovi řekl o výjimečné funkci Deng Xiaopinga v rámci strany. Vysvětloval také, proč nerezignoval v momentě, kdy sám chtěl a obhajoval i důvody, proč chyběl na schůzi Stálého výboru Politbyra, kde se rozhodlo o uplatnění stanného práva. Poté vyjádřil postoj reformního křídla: „Můj přístup k řešení studentských protestů a nepokojů byl vždy takový, že jsem se

snažil vymyslet způsob, jak zmírnit studentskou opozici a získat na naši stranu majoritu studentů tak, aby se hnutí postupně uklidnilo.“ (*Wǒ duì chǔlǐ xuécháo hé dòngluàn de wèntí dànsì zǒng de xiǎngfǎ jiùshì yào shèfǎ huǎnhé yǔ xuéshēng de duìlì, zhēngqǔ xuéshēng zhōng de dà duōshù, shǐ xuécháo zhúbù píngxí xiàlái.* 我对处理学潮和动乱的问题当时总的想法就是要设法缓和与学生的对立，争取学生中的大多数，使学潮逐步平息下来。). Zhao se bál, že kdyby vůči studentům zasáhli, problém by se ještě zvětšil a násilné uklidnění protestů by mělo velké následky. (Zhang 2001: 10118–24).

Další reakcí strany na potlačení studentských protestů bylo také zatýkání nejvýraznějších aktivistů. Policie i armáda byli instruováni o tom, které části společnosti je nutné potrestat a zatknout. Bylo nutné rozpustit všechny nelegální studentské organizace a jejich členy pozatýkat, byl vydán zatykač na přední studentské aktivisty – např. Wang Dana (王丹) a Wuerkaixiho (吾尔开希) a další. Toto zatýkání neprobíhalo jen v Pekingu, ale také v provinciích, které podrobně reportovaly počty zatčených.

3. Závěry

V rámci této části práce bych ráda shrnula několik závěrů, které vychází z mého zkoumání *Tiananmen Papers*. Pokusím se postupně shrnout závěry jak obecné, tak konkrétní, týkající se různých složek společnosti či určitých osob.

3.1. Argumentace konzervativního křídla

V rámci této kapitoly závěru se zaměřím na argumentaci konzervativního křídla vzhledem ke studentským protestům. Samotné označování protestů ukazuje na rozdíly mezi reformním a konzervativním křídlem. Dle Bakešové studentské hnutí mohlo být označeno třemi nálepkami: „studentské hnutí“, „nepokoje“ nebo „kontrarevoluční nepokoje“ (Bakešová a Polívková 1991: 20). Zhao Ziyang o studentských prestech mluvil většinou jako o studentském hnutí (*xuécháo* 学潮), kdežto konzervativní křídlo již od začátku používalo označení „nepokoje“ (*dòngluàn* 动乱) a těsně před zásahem na náměstí pak přešlo do označení kontrarevoluční nepokoje (*fǎngémìng bàoluàn* 反革命暴乱). Deng Xiaoping ve svém prvním proslovu po zásahu pak studentské aktivity označil jako „bouře“ (*zhèngzhì fēngbō* 政治风波), naopak Li Peng se držel označení kontrarevoluční nepokoje.

Některá část konzervativního křídla byla již od začátku aktivní v prosazování svých názorů. Příkladem může být Yao Yilin, který hnutí označil nálepkou „nepokoje“ ještě před tím, než byla tato linie oficiálně vydána v Úvodníku 26. dubna. U Li Penga jsme mohli vidět konzistentní argumentaci, kdy na hnutí nahlížel jako na „nepokoje“ a „kontrarevoluční nepokoje“ a byl také tím, kdo oznamoval nepopulární rozhodnutí jako například vyhlášení stanného práva a kritiku Zhao Ziyanga.

Někteří členové strany se na stranu konzervativců dostali z donucení – např. Yang Shangkun, který měl s Zhaem dobré vztahy a vedl s ním několik rozhovorů o samotě a snažil se jej během jednání omlouvat. Yang však během vývoje událostí pochopil, že by se měl přidat ke konzervativnímu křídlu a Zhaa opustil. Druhým případem může být Wan Li, který byl po návratu z USA, kde pronášel proslovy přílišně sympatizující se studenty, v podstatě umístěn do domácího vězení. Do Pekingu mu bylo dovoleno odjet až tehdy, když veřejně prohlásil svůj odklon od Zhao Ziyanga a reformního křídla a nuceně se přidal na stranu konzervativců.

Konzervativci v pojmenovávání studentských akcí používali rétoriku Kulturní revoluce, kdy studenty obviňovali z výtržností. Dále pak používali rétoriku z Dengova úvodníku, tedy,

že studentské hnutí je plánované a organizované spiknutí, hnutí využívala hrstka lidí s postranními úmysly a případně bylo manipulováno nepřátelskými zákulisními manipulátory.

Později se do rétoriky dále připojilo obviňování nepřátelských zahraničních sil, které vyvrcholilo ve zprávě rozeslané členům Politbyra, ve které byly obviněny USA, Hongkong a Taiwan z finanční pomoci hnutí, z vysílání agentů, pomalé indoktrinace čínského studentstva a ze snahy pomalu proměnit čínský socialistický systém na západní demokratický model.

3.2. Obviňování nepřátelských sil

Čínské vedení se snažilo najít příčiny studentských protestů nikoliv v problémech, na které studenti upozorňovali, ale spíše v určité skupině společnosti, která hnutí úmyslně rozdmýčávala a snažila se jej využít pro své politické cíle. K tomu postojí, kdy byla obviňována hrstka lidí s postranními úmysly, se postupně začala také připojovat rétorika, která postupně začala obviňovat také zahraniční síly z účasti na protestech, která vyvrcholila ve zprávě zaslané členům Politbyra těsně před násilným vyklizením náměstí. Jak zmiňuje Shambaugh (1996: 194), v rámci čínského vedení existuje tendence k hledání nepřátelských zahraničních sil v pozadí domácích nepokojů a dokonce i různých odchylek ve straně. Platí také obecné přesvědčení, že ostatní národy mají postranní úmysly při jednání s Čínou a tuto myšlenku potvrzuje také zmiňovaná zpráva pro Politbyro, ve které jsou USA obviňovány z toho, že v pozadí za jejich přátelskou tvář stojí boj o to, aby v Číně svrhly socialismus. Jak dále pokračuje Shambaugh, zahraniční požadavky na změnu vnitřního chování jako např. zlepšení lidských práv nebo dodržování ochrany duševního vlastnictví, jsou většinou čínským vedením vnímány jako nástroje podvratné činnosti než konstruktivní návrhy pro další vylepšení Číny. Toto posiluje čínskou citlivost k zasahování do suverenity státu a rozdělování mezi vnitřními (*nèizhèng* 内政) a vnějšími záležitostmi (*wàishì* 外事).

Události z roku 1989 usvědčily čínské vedení v domněnce, že nepřátelské západní síly se budou snažit způsobit nebo využít nestabilitu způsobenou studentskými protesty k vlastním politickým cílům. Studentské protesty také posílily v čínském vedení smysl pro zranitelnost vlády a čínské vedení bylo přesvědčeno, že je nutné, aby začalo znovu navenek působit jednotně. Roztříštěné vedení strany, ve kterém byly zcela evidentně viditelné frakce, podporovalo zahraniční síly v tom, aby nestabilitu využily pro svůj prospěch. Vedení se také více začalo upínat k myšlence, že existuje spojení mezi domácí a zahraniční podvratnou činností (Shambaugh 1996: 203–4).

Z propojování domácích protestů se zahraničním byli obviňováni i studenti, a to nejprve ve formě napojení na studentské organizace v zahraničí, následně začaly být z podpory protestů obviňovány také vlády některých států a cizinci, kteří navštěvovali kampusy. V poslední zprávě byly pak obviněny USA z toho, že se snažily využít studentské protesty a společně s Hongkongem a Taiwanem pak byly obviněny z toho, že do Číny vysílají tajné agenty a jejich jediným cílem je zničení socialismu. Tato rétorika se shoduje s výše zmíněnou teorií Shambaugh, protože čínské vedení za růstem protestů vidělo opravdu zahraniční síly.

3.3. Dobrá informovanost nejvyššího vedení

Domnívám se, že z pohledu západního čtenáře *Tiananmen Papers* přináší zajímavý pohled na fungování společnosti a strany během studentských protestů z roku 1989. Zároveň kniha nabízí určitý vhled do fungování dynamiky strany a společnosti, a to ve smyslu kontroly společnosti. Jak píše v úvodu knihy Andrew Nathan, k nejužšímu vedení každý den proudilo obrovské množství dokumentů, které velmi pozorně informovaly o dění v celém státě (Nathan 2002: xviii–xix).

V každé z kapitol *Tiananmen Papers* najdeme kromě podrobností o dění ve straně také zprávy o studentském hnutí. Zprávy byly velmi podrobné, přesně zachycovaly studentské názory a veškerou organizaci, obsahovaly také informace o zakládání studentských organizací (př. Kapitola 2 *Tiananmen Papers*), tedy z velmi úzkého kruhu studentstva, ve kterém byli i aktivní straniční agenti.

Podrobné zprávy nepřicházely jen z Peking, ale pravidelně také z Šanghaje, Tianjinu, Chengdu a dalších velkých měst. V případě větších demonstrací se k stranickému vedení dostávaly také velmi podrobné zprávy z jednotlivých provincií, kdy každá stranická buňka do centra posílala zprávy o kontrole studentů.

Kontrola probíhala také u časopisu *World Economic Herald* – jeden z dokumentů zachycuje i schůzi úzkého vedení časopisu, když se rozhodlo vydat číslo s pozitivním náhledem na Hu Yaobanga, díky kterému pak skončil šéfredaktor Qin Benli a celý časopis.

Ačkoliv se tato kontrola společnosti může jevit jako značná, Zhao Dingxin naopak tvrdí, že jedním z důvodů, proč protesty vůbec v takové míře vypukly, byla nedostatečná kontrola kampusů. Díky slabší kontrole pak bylo možné šířit prozápadní náhledy inteligence mezi širokou masu studentstva (Zhao 2001: 101). Od 50. let 20. století byla kontrola kampusů

vykonávána různými aktivisty pod dohledem místní větve KS Číny, avšak s porovnáním se státy východní Evropy nebyla v Číně nutná tak velká kontrola pomocí tajné policie. V rámci univerzitních kampusů existovaly různé výbory a podvýbory, ve kterých seděli lidé, kteří kontrolu studentů prováděli. Tento systém byl funkční za maoistické éry, avšak v 80. letech pomalu krachoval. Krach souvisí dle Zhaa s tím, že slábla ideologická pozice strany, kdy se lidé již necítili být natolik závislí na samotné straně a dále také s tím, že s ekonomickou reformou ztrácel stát svou ideologickou legitimizaci (Zhao 2001: 103–106).

3.4. Role armády

Co se týče postavení armády během těchto protestů, její role nebyla pouze jako usměrňovací prostředek, nástroj násilného potlačení protestů, ale také nástroj propagandy, který nejprve sám poučen, měl stranické postoje dále filtrovat mezi obyvatelstvo.

V čele armády stál papírově Yang Shangkun, který však byl zcela ovládán Deng Xiaopingem a prováděl jeho rozkazy. V rámci represivních akcí nebyla aktivní jen armáda, ale také další složky – policie a pekingské ozbrojené jednotky. Jednotky stanného práva, které vykonávaly rozkaz, se do Pekingu dostávaly různě – někteří jako uniformovaní příslušníci měli problémy se přes hrozící dav dostat na své pozice, jiní se do města dostali v civilu.

Ať už to bylo jakkoliv, ve městě je nečekalo vřelé přivítání od obyvatelstva, jaké čekali dle slov Li Ximinga, který je 19. května uklidňoval, že při vyhlášení stanného práva budou v Pekingu vítáni. Ve vzpomínkách vojáků Louisa Lim popisuje, že jednotky byly složeny z velice mladých mužů, kteří neměli tušení, co se v hlavním městě děje. Většina vojáků pocházela z vesnických oblastí a v hlavním městě nikdy nebyla. V hlavním městě byly jednotky vystaveny indoktrinaci, jelikož celé dny poslouchaly rozhlas, který tlumočil články z *Lidového deníku*. Jednotky byly informovány o tom, že v hlavním městě probíhaly nepokoje, které byly zapříčiněny hrstkou lidí s postranními úmysly. Když se však do hlavního města vojáci dostali, zjistili, že tam nepokoje nejsou a byli zmatení (Lim 2014: 11–14).

V okamžiku, kdy redaktoři *Lidového deníku* odmítali spolupracovat s oficiální propagandou a snažili se pravdivě informovat o událostech kolem studentského hnutí, Yang Shangkun pověřil armádu jako oficiální orgán propagandy. Propaganda z centra byla šířena mezi vojáky, kteří měli za úkol studovat důležité proslovy Li Penga a Yang Shangkuna z 19. května a měli pak během hovorů s lidmi tyto náhledy na studentské hnutí dále šířit.

3.5. Postavení osmi „stařešinů“

Osm „stařešinů“ (*Bādà yuánlǎo* 八大元老) mělo v období studentských protestů poměrně bezprecedentní roli. V rámci této skupiny osmi osob fungovala ještě trojka tzv. arcistařešinů, jakýchsi mocných mezi mocnými, kam patřili Chen Yun a Li Xiannian a v jejich čele stál samotný Deng Xiaoping (Nathan 2002: xviii). Členové skupiny „stařešinů“ byli buď ti s nejdelší kariérou ve straně (Deng Xiaoping, Chen Yun a Yang Shangkun), nebo ti s velmi úzkým vztahem k Maovi (Li Xiannian, Yang Shangkun, Wang Zhen), stranou sesazení a znovu přišli k moci (Bo Yibo, Peng Zhen) a jediná žena – Deng Yingchao, která byla vdova po Zhou Enlaiovi a adoptivní matka Li Penga (Nathan 2002: xxxv).

Tato skupina se sešla několikrát, aby učinila nejdůležitější rozhodnutí týkající se vývoje událostí: k vyhlášení stanného práva, k odvolání Zhao Ziyanga, ke zvolení Jiang Zemina za nového generálního tajemníka a k odsouhlasení vyklizení náměstí silou. Jejich pozice byla v rámci strany zcela bezprecedentní, protože nad Stálým výborem Politbyra stála ještě další skupina vůdců, která mohla zasahovat do rozhodování.

Při uplatnění jednoho z přístupů ke zkoumání čínské politiky na skupinu „stařešinů“ lze říci, že jejich moc byla pozůstatkem totalitního modelu po období maoistické éry. Dreyer poukazuje na to, že tento model se dá použít zejména na vůdce první a druhé generace, během kterých byla politika chápána jako vláda jedné strany se silným vůdcem, tj. Mao Zedongem, potažmo Deng Xiaopingem, jejichž politika a ideologie byla implementována ve společnosti. Stranická rozhodnutí vypadala jako dělaná hromadným konsenzem mezi stranickými elitami, přičemž ale rozhodování bylo dominováno Mao Zedongem. Po Kulturní revoluci byl tento obraz jednotné strany narušen a vůdci, u kterých se předpokládalo, že jsou jednotní v prosazování silného komunistického státu, začali proti sobě bojovat. Na toto nové rozdělení ve straně reagovaly také nové politologické teorie, přičemž jedním z relevantních přístupů pro tuto práci je frakční teorie (Dreyer 2008: 10–15).

K vysvětlení postavení osmi „stařešinů“ je nutné pochopit také systém uspořádání Komunistické strany Číny. Strana má 84 milionů členů (Brown 2014: 5) a v jejím čele stojí generální tajemník, který je zároveň členem Stálého výboru Politbyra, přičemž počet členů tohoto orgánu není přesně dán a mělo by jít teoreticky o nejsilnější a nejvyšší stranický orgán. Pod Stálým výborem stojí další orgán – Politbyro, na nižší úrovni je pak Ústřední výbor KS Číny a nejširší plénium strany je zastoupeno na sjezdu KS Číny. Strana samotná má pak zastupovat všechno obyvatelstvo. Strana je centrum moci, které používá stranický aparát

k provádění své politiky (Guo 2013: 139). Popis této stranicko-státní struktury do jisté míry také vysvětluje, proč došlo k faktickému odstranění Zhao Ziyanga a jmenování Jiang Zemina až po zásahu na náměstí Tiananmen – ačkoliv „stařešinové“ coby nejsilnější mocenské uskupení rozhodli o složení třetí generace vůdců, potřebovali ještě faktické schválení tohoto rozhodnutí od státních orgánů.

Skupina fungovala na neformální úrovni a nejdůležitější rozhodnutí byla vždy vykonána v bydlíšti Deng Xiaopinga, tedy mimo oficiální vládní budovy. Navíc se někteří „stařešinové“ mohli účastnit schůzí Stálého výboru Politbyra, aby mohli Dengovi hlásit průběh schůze. Oficiálně do schůze neměli zasahovat a neměli hlasovací právo, avšak dle záznamů ze schůzí zmíněných v jednotlivých kapitolách se vyjadřovali a podporovali názory Deng Xiaopinga, byli tedy v opozici vůči Zhao Ziyangovi.

Dreyer ještě dále vyjadřovala myšlenku, že do té doby, co byli naživu „stařešinové“ a s nimi i dědictví druhé generace vůdců, nebylo možné dále pokračovat s reformou a očekávání tak bylo kladeno na třetí generaci v čele s Jiang Zeminem (Dreyer 2008: 11).

Mezi „stařešiny“ většinou došlo ke shodě, ale v rámci dlouhodobé perspektivy tu proti sobě stály dvě jednotky – Chen Yun jako zástupce konzervativní frakce, který byl často v opozici vůči Deng Xiaopingovi a jeho reformnějším ideám. Na druhou stranu v pozdějším období spolu oba muži spolupracovali. Chen Yunova pozice ve straně byla zřejmě oslabena, když byla Dengovi během 1. plenárního zasedání XIII. sjezdu KS Číny v roce 1987 přiznána poradní funkce strany, čímž Deng velmi posilnil svou pozici (Teiwes 2002: 75–77). Co se týče shody v rámci „stařešinů“, ačkoliv se mezi nimi vyskytovaly určité rozepře, v oblasti politiky fungovala do jisté míry soudružnost. Deng viděl funkci „stařešinů“ jako aktivní roli ve výběru a vycvičení nových vůdců, protože kdyby se stará generace rychle stáhla, ve společnosti by nastal chaos. Na druhou stranu, jejich moc a vůbec to, že se sešli, jako funkční rozhodčí skupina bylo zřejmě ovlivněno závažnými událostmi jara roku 1989 (Teiwes 2002: 81–3).

Teiwes dále popisuje, jakými způsoby „stařešinové“ mohli ovlivňovat politiku a podporuje tím tak frakční teorii Andrewa Nathana, který tvrdil, že v rámci frakcí funguje hlavně klientelistické vazby. V obvyklé době měli „stařešinové“ jen dva způsoby, jak šířit svůj vliv. Buď přes individuální vliv, který měli na Deng Xiaopinga – např. když vyjadřovali svou nespokojenost s Hu Yaobangem nebo Zhao Ziyangem. Taková napojení na Denga byla založena buď na osobní důvěrnosti s Dengem nebo na identifikaci s Dengovým programem. Druhá možnost ovlivňování záležitostí byla směřována přímo na přední linii vůdců, se kterými

udržovali dobré vztahy, přičemž v rámci tohoto vztahu byla důležitá linie, kdy si starší generace přímo vybírala své nástupce. Během tohoto procesu si starší generace vybírala své nástupce buď náhodně, nebo je vybírali z kruhu svých známých. Ať to bylo jakkoliv, fungoval zde jasný vztah patron-klient, který je důležitý pro Nathanovu teorii frakcí (Teiwes 2002: 84).

3.6. Nástup Jiang Zemina k moci

Uvedení Jiang Zemina do pozice generálního tajemníka lze považovat za výhru konzervativního křídla a vrcholnou ukázkou neformální moci skupiny „stařešinů“. Jiang Zemin se v *Tiananmen Papers* objevil poprvé, když se mu podařilo v poměrně krátké době zpacifikovat redakci *World Economic Herald*, která se odvážně snažila bojovat proti cenzuře, což se jí však stalo osudným.

Jiang byl vůdčí postavou šanghajské stranické větve a vůči studentům a demonstracím zastával velmi tvrdý postoj, kdy nechtěl dopustit, aby v Šanghaji došlo k podobným protestům jako v Pekingu. Jinak Jiang Zemin neměl žádné zkušenosti z centra strany a neměl ani zkušenosti s centrální vládou. „Stařešinové“ jej zvolili během dvou jednání, kdy během toho prvního byl navržen Chun Yunem a Li Xiannianem, nikoliv Deng Xiaopingem, což dále determinovalo postavení Deng Xiaopinga ve straně.

Jak již bylo zmíněno v textu, jmenování Jiang Zemina generálním tajemníkem bylo protiústavní, protože o tom, kdo bude novým tajemníkem, by v ideálním případě mělo rozhodovat Politbyro, zde však bylo shora nařízeno jak složení Stálého výboru Politbyra, tak osoba generálního tajemníka.

Zajímavým faktem spojeným s Jiang Zeminem je i to, kdy se do funkce oficiálně dostal – až po zásahu na náměstí Tiananmen a neúčastnil se ani schůze, která ozbrojený zásah schválila, i když Zhao byl již v té době odstaven od moci a Jiangovi byla oznámena jeho nová pozice skupinou „arcistařešinů“. Na jednu stranu může jít o to, že strana přece jen při rozhodování musela nechat formálně odhlasovat státní orgány, druhým důležitým faktorem je také to, aby byl u moci někdo, kdo by nebyl spojován s protesty a jejich násilným potlačením, tedy vlastně nová tvář.

Nástup Jiang Zemina k moci znamená nástup třetí generace stranických vůdců. Zároveň je s jeho přemístěním do Pekingu spojován vzrůst tzv. šanghajského gangu. Když byl Jiang zvolen za generálního tajemníka, do Pekingu ho následovali Zhu Rongji (朱镕基), který se

později stal premiérem, ale také další vůdci – Wu Bangguo (吴邦国), pozdější předseda Stálého výboru VŠLZ a Huang Ju (黄菊), pozdější vicepremiér ČLR, aby s ním v Pekingu spolupracovali. Přímou na Jianga je navázán také vzestup Wang Huninga (王沪宁), který se od 90. let stal klíčovým stranickým politickým teoretikem. Dalším důležitým mužem pak byl Zeng Qinghong (曾庆红), Jiangův poručík a jeho pravá ruka, který se dostal až na pozici viceprezidenta. Jeho vliv na politiku skrz Jianga a později Hu Jintaa (胡锦涛), byl obrovský (Brown 2014: 15–16). Je tedy otázkou, zda „stařešinové“ domýšleli, co se stane, když se Jiang dostane k moci, že bude oslabena moc tradičních struktur v centru.

3.7. Odstranění Zhao Ziyanga z postu generálního tajemníka ÚV KS Číny

Zhao Ziyangův pád je symbolem prohry reformního křídla KS Číny a také selhání Dengových ekonomických reforem. Ortodoxní vedení strany považovalo Zhao Ziyanga zodpovědného za ekonomické napětí, které vedlo k demonstracím v roce 1989, a to navzdory tomu, že se Zhao jen držel Dengových pokynů. Kromě toho, jak vyplývá z *Tiananmen Papers*, Zhao byl obviňován z podpory studentstva a dále z toho, že v rámci strany zněly dva hlasy. Konzervativnímu křídlu se nelíbilo také to, že podporoval spíše dialog se studenty než represivní vojenskou akci. Tento stranický tlak Zhao donutil k tomu, že se rozhodl rezignovat, avšak jak vyplývá z textu výše, byl přesvědčen, aby nerezignoval. Ačkoliv se Deng rozhodl, že Zhao není již dále vhodný pro post generálního tajemníka, odmítnul přijmout jeho rezignaci, protože by to ukázalo na rozdělení ve vedení strany a Zhaoova rezignace by mohla vést k další eskalaci studentského hnutí. I když je tento argument logický, nabízí se ještě jedno vysvětlení – Deng chtěl Zhao veřejně ponížit a udělat z něj obětí beránka (Weatherley 2007: 134). Deng Zhao Ziyanga totiž vybral nejprve na post premiéra a následně také na generálního tajemníka, a proto kdyby Zhao odešel v půlce konfliktu, házelo by to špatné světlo na Denga a na jeho špatný úsudek, protože Zhao už by byl druhý odvolaný generální tajemník po Hu Yaobangovi (Fewsmith 2011: 473–4).

A tak ačkoliv Zhao Ziyang na rozdíl od svého předchůdce pochopil důležitost dobrých vztahů se „stařešiny“ a nechával prostor např. Bo Yibovi, aby během schůzí přednášel proslovy a své názory, a to hlavně proto, že pak pro „stařešiny“ bylo těžší veřejně být proti Zhaoovi, neuchránilo ho to od jeho osudu (Teiwes 2002: 85). Zhao byl umístěn do domácího vězení 22. května 1989 a strávil v něm svůj celý život až do své smrti v roce 2005 (Lim 2014: 165).

3.8. Uvěznění Bao Tonga

Bao Tong byl blízký muž Zhao Ziyanga a byl to také on, kdo navrhl oba důležité proslovy Zhao Ziyanga – proslov k výročí Hnutí 4. máje a proslov na fóru Asijské banky. Oba tyto proslovy byly následně ve straně velmi kritizovány a byly pro konzervativní křídlo jedním z důvodů pro odstranění Zhaa.

Louisa Lim ve své knize *The People Republics of Amnesia* v kapitole *Official* (2014: 157–181) podrobněji popsala Bao Tongův osud a jeho názory na hnutí, které je proto na místě zmínit. Bao Tong byl obviněn Li Pengem z vynášení tajných dokumentů, což je v rámci strany jeden z největších prohřešků. Tehdy Bao věděl, že se blíží jeho politický konec, stejně jako konec Zhao Ziyanga. Oba mužové se viděli naposledy v roce 1989, Bao Tongovi bylo zakázáno zúčastnit se i Zhaova pohřbu v roce 2005. Bao Tong byl od roku 1989 do roku 1992 ve vězení, kam byl převezen ze svého domu. V roce 1992 se konal soud, během kterého byl Bao Tong odsouzen k sedmi letům vězení, přičemž celý trest si odseděl na samotce. Jde o nevyššího stranického funkcionáře, který byl oficiálně potrestán a uvězněn v souvislosti s událostmi na náměstí Tiananmen v roce 1989 (Zhang 2002: 625). Po propuštění z vězení je však neustále kontrolován tajnou policií a nesmí se stýkat se svým synem.

Lim v rámci této kapitoly ukazuje také Bao Tongův poměrně kontroverzní náhled na celé studentské hnutí. Bao se domnívá, že Zhao Ziyang už byl dávno před protesty Deng Xiaopingem posouzen jako nevhodný pro post generální tajemníka a jeho odstranění nemělo co dělat se studentskými protesty, ale souviselo se stranickým bojem. Bao se dále domnívá, že Deng se úmyslně snažil studentské protesty ještě dále rozdmýchávat, protože čím větší byly studentské bouře, tím více bylo relevantních důvodů pro odstranění Zhao Ziyanga. Růst konfliktu mezi stranou a studenty tedy dle Bao nebyl důsledkem rozdělení a boje ve straně, ale šlo o úmyslnou strategii. Svou myšlenku dokládá tím, že k potlačení studentského hnutí pomocí tanků nedošlo v momentě, když studentské demonstrace byly na vrcholu, ale v období, kdy se studenti již stahovali. Svou teorii doplňuje ještě úryvky z Li Pengova neoficiálního deníku, ve kterém se píše, že o osudu Zhao Ziyanga bylo rozhodnuto dávno před samotným vypuknutím protestů. Bao Tongův syn, Bao Pu, který pracuje jako knihkupec v Hongkongu, v roce 2009 vydal Zhao Ziyangův přepis nahrávek, který je znám pod názvem *Zhao Ziyang: Prisoner of the State*.

3.9. Situace v médiích během protestů

Média měla během tohoto studentského hnutí velký význam a jednotliví redaktoři možná testovali hranice rozvíjející se čínské občanské společnosti. Obecně se státní média snažila o všech protestech velmi podrobně a realisticky informovat a strana tak ztrácela vliv na veřejné mínění.

Jako první se k větší akci odhodlal časopis *World Economic Herald*, který se rozhodl vydat speciální vydání, které by se věnovalo podrobněji Hu Yaobangovi a popisovalo by ho kladně. Na to okamžitě zareagovali straniční cenzori, kteří se snažili vydání zastavit, ale šéfredaktor Qin Benli se rozhodl jít proti nim a číslo stačil vydat v Pekingu, což znamenalo jeho novinářský i politický konec a zrušení *World Economic Herald*.

O uvolnění cenzury médií se snažil Hu Qili a Rui Xingwen, kteří se snažili vyhovět nátlaku novinářů, kteří požadovali uvolnění cenzury a větší svobodu v hlášení zpráv. Redaktoři si stěžovali, že kvůli tomu, že nemohou o protestech volně informovat a studenti se pak raději obracejí na zahraniční média než na ta domácí.

Na druhou stranu, Bakešová popisuje, že během krátkého období v květnu 1989 nastalo zcela výjimečné období čínské žurnalistiky, kdy pod tlakem událostí přestala na chvíli fungovat cenzura a autocenzura a noviny a časopisy šokovaly svou otevřeností (Bakešová a Polívková 1991: 8).

Druhou velkou akcí žurnalistů bylo vydání speciální číslo *Lidového deníku*, o kterém vedení nevědělo. V rámci tohoto zvláštního čísla byla veřejnost obecně podporována k pokračování v protestech. Nebylo jasné, kdo přesně má vydání tohoto čísla na svědomí, nejvyšší vedení deníku o něm však nevědělo. Tento incident byl důkazem toho, že stranická kontrola médií ztratila v tomto období na síle a musela se obracet na jiné nositele propagandy – armádu.

Důležitým prvkem byla také přítomnost zahraničních médií, které se původně měly zaměřovat na Gorbačovu historickou návštěvu v Pekingu a summit Asijské banky, avšak studentské protesty brzy obě tyto události předčily. Zahraniční štáby, které byly sice vystaveny poměrně velkému tlaku strany, nadšeně poslouchaly studentské demokratické požadavky a dokumentovaly vývoj hnutí také pro zahraniční čtenáře a studentskému hnutí tak přidávali na důležitosti (Vogel 2011: 597).

3.10. Role Deng Xiaopinga během událostí na Tiananmen v roce 1989

Deng Xiaoping si v období Pekingského jara dokázal udržet a možná i posílit svou pozici ve vedení. Jak již bylo řečeno výše, Deng patřil do skupiny „stařešinů“ a v rámci této skupiny měl největší moc, kterou měl oficiálně schválenou plenárním zasedáním sjezdu z roku 1987. Zhao odhalil Gorbačovovi část pravdy o Dengově postavení ve straně. Ve skutečnosti měl Deng formální moc zvrátit nebo podpořit některá rozhodnutí navzdory vládnoucímu vedení. Další rezoluce dávala také Yang Shangkunovi a Bo Yibovi právo účastnit se zasedání Politbyra a Stálého výboru Politbyra na pozici pozorovatele jménem Denga, Chen Yuna a Li Xianniana (Nathan 2002: xxxv). Kromě Dengovy neoficiální moci dokumenty také odhalují, že měl Deng neomezenou moc nad armádou, a to skrz Yang Shangkuna (Nathan 2002: xxxiv). Deng tak dokázal kulminovat moc a udržoval si tak silnou pozici.

Jeho pozice oslabila s odstraněním Zhaa z funkce generálního tajemníka a zvolením nového tajemníka – Jiang Zemina. Díky tomu, že během první schůze „stařešinů“, kde se řešil nástupce Zhao Ziyanga, navrhli na nového generálního tajemníka Jiang Zemina Chen Yun a Li Xiannian, Deng ztratil svůj vliv na Jianga. Deng po Tiananmenu také ztratil svou prestiž, a to také kvůli nemilosti vůči Zhao Ziyangovi ve straně (Fewsmith 2011: 477).

Vogel vysvětluje také to, proč měl Deng jen málo pochopení pro demonstranty – tisíce lidí měly prospěch z reformu a otevření, které právě on pomáhal vytvořit, a dále také z politické stability, která napomáhala ekonomickému růstu. Tuto stabilitu však studenti během svých protestů ohrožovali (Vogel 2011: 595). Pro čínské vůdce nebylo pochopitelné, že by studenti mohli být nespokojeni, a proto velmi jednoduše upadli do přesvědčení, že jsou studenti manipulováni malou hrstkou lidí, že jsou zpoza scén manipulováni nepřátelskými zákulisními manipulátory a tento názor konzervativního křídla poté vedl Denga k tomu, aby přijal radikálnější řešení studentských protestů (Vogel 2011: 597).

Deng se snažil „stařešinům“ a jejich pozici v rámci strany dát důvod – ukázalo se, že ani reformní ani konzervativní vládnoucí křídlo nedokázalo studentské protesty zastavit do té doby, než se do vyřešení konfliktu zapojili „stařešinové“. Tehdy Deng prohlásil, že jsou pro stranu stále ještě užiteční. Zásahem proti studentům Deng Xiaopingova obliba u společnosti značně klesla, Čína byla odsouzena také na mezinárodním poli a byly na ni uplatněny sankce zmíněné v úvodu této práce.

3.11. Role Li Penga během událostí na Tiananmen v roce 1989

Li Pengova pozice v rámci potlačení tohoto hnutí byla od začátku poměrně jasná. Stál na jedné straně s dalším členem Stálého výboru Politbyra, Yao Yilinem, a oba tito muži již od začátku studentské hnutí označovali jako „nepokoje“, které byly využívány hrstkou lidí s postranními úmysly.

Li Peng může být rovněž považován za jednoho z těch, kteří během tohoto hnutí hodně ztratili. Ačkoliv se stal v podstatě hlásnou troubou konzervativního křídla, kdy na náměstí vyhlašoval zavedení stanného práva, inicioval vydání zpráv pro členy Politbyra, které následně ospravedlňovaly vojenský zásah proti studentům a také pronesl kritiku Zhaa, jeho pozice spíše utrpěla. Ačkoliv se předpokládalo, že nový generální tajemník po Zhao Ziyangovi bude vybrán ze zbylých tří členů Stálého výboru Politbyra, Li Peng nedostal důvěru „stařešinů“ a místo něj byl na místo generálního tajemníka zvolen člen šanghajského gangu, Jiang Zemin. V rámci jednání „stařešinů“ sice jeho jméno padlo jako návrh, avšak nezaznělo z úst žádného z arcistařešinů a jeho nominaci nepodpořila ani jeho adoptivní matka, Deng Yingchao. Důvody pro jeho nezvolení byly představeny Yang Shangkunem – „stařešinové“ se obávali, že v případě, že by na místo generálního tajemníka byl zvolen právě Li Peng, mohlo by to vést k dalším studentským bouřím, protože veřejnost by jej nepřijala.

Li Pengova role v rámci potlačení studentské hnutí dosti kontroverzní – i v samotných *Tiananmen Papers* zaznívá kritika Li Penga z toho, že se snažil studentské hnutí využít k vlastnímu mocenskému boji. Byl obviňován také z toho, že záměrně manipuloval informace, které předával Deng Xiaopingovi (např. dle Li Penga studenti svými požadavky mířili svou kritiku přímo na Denga) až to došlo do bodu, kdy se Deng rozhodl pro potlačení protestu využít vojenskou sílu.

4. Shrnutí

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala postavením konzervativců v rámci KS Číny k protestům na náměstí Tiananmen. V teoretické části práce jsem představila relevantnost tématu, věnovala jsem se popisu hlavního pramene a literatury, dále jsem zmínila některé teoretické přístupy, které jsou spojené s tímto obdobím a popsala rozdíl mezi konzervativním a reformním křídlem v rámci strany. Součástí úvodu byl také historický úvod, který začínal rokem 1949 a zaměřoval se na vývojem strany a různými politickými kampaněmi.

Ve druhé, empirické části jsem se pak soustředila na rozbor hlavního pramene – *Tiananmen Papers* a sledovala jsem hlavní cíl své práce: postoj konzervativního křídla vůči studentským protestům a vnitrostranický boj mezi reformním a konzervativním křídlem KS Číny a postupné obviňování nepřátelských zahraničních sil z podpory studentských protestů. V empirické části jsem se zabývala událostmi od dubna do června roku 1989 tak, jak je právě tento pramen zachycuje.

Ve třetí části jsem pak shrnula závěry, které z mého zkoumání *Tiananmen Papers* vycházejí a mé poznatky jsem se snažila dávat do souvislostí také díky odborné literatuře, která se danými tématy zabývá. V rámci této kapitoly jsem se věnovala rolím některých důležitých osob a částí společnosti a snažila jsem se popsat také zajímavé fenomény, které jsem v knize vyzorovala. Hlavní dva závěry, které souvisejí s cílem mé práce, se zaměřují na argumentaci konzervativního křídla, které používalo poměrně konstantní označení studentských protestů jako nepokojů a nakonec také jako kontrarevolučních nepokojů a nepřipouštělo možnost, že by se studenti sami organizovali, ale na vině byla malá hrstka lidí, která studenty manipulovala a chtěla získat své vlastní politické cíle. S tímto postojem konzervativního křídla souvisí také obviňování nepřátelských sil ze zapojení do protestů. Vůdci podezřívali Taiwan, Hongkong, USA a západ z toho, že se snaží infiltrovat do Číny a využít studentských protestů k šíření myšlenky demokracie a vržení socialismu. Z mého zkoumání pramene dále vyplývá, že nejvyšší čínské vedení bylo během protestů velmi podrobně informováno o dění mezi studenty, v provinciích i v redakcích novin a o situaci v celém státě mělo velmi dobrý přehled.

Armáda v tomto konfliktu neměla pouze funkci potlačovací složky, ale přebírala také funkci propagandy a skrz Yang Shangkuna byla také zcela pod kontrolou Deng Xiaopinga. S tímto souvisí také zcela bezprecedentní postavení „stařešinů“, kteří rozhodovali o všech důležitých otázkách během těchto demonstrací, aniž by zastávali pozice v rámci stranických či

vládních orgánů. S velmi silným postavením „stařešinů“ je spojen i nástup Jiang Zemina a s ním i šanghajského gangu k moci, protože právě skupina „stařešinů“ jej vybrala za nového generálního tajemníka.

S postojem konzervativců k těmto studentským demonstracím souvisí také pád reformního křídla uvnitř strany, který je symbolizován odstraněním Zhao Ziyanga od moci a uvězněním Bao Tonga. Zhao Ziyang nesouhlasil s konzervativním křídlem a tento rozpor kulminoval v jeho názoru na studentské hnutí a na řešení studentských protestů. Zhaův přílišně liberální postoj a nesouhlas se stanným právem jej uvrhly do domácího vězení, ve kterém v roce 2005 i zemřel. S pádem Zhaa souvisí i oslabení moci Deng Xiaopinga, který jakožto předseda skupiny „stařešinů“ měl rozhodující slovo a velký vliv na generálního tajemníka, protože ho sám na jeho pozici dosadil. Poslední rozporuplnou postavou je pak premiér Li Peng, který ačkoliv věrně stál na straně konzervativců a na veřejnosti představoval nepopulární rozhodnutí vlády a vždycky podporoval Deng Xiaopinga, nebyl zvolen generálním tajemníkem po Zhao Ziyangovi a pouze zůstal na své pozici v rámci Stálého výboru Politbyra.

Obecně lze říci, že má práce ukazuje, že KS Číny není monolit, ve kterém by byla rozhodnutí dělána pomocí konsenzu, ale v rámci strany fungují poměrně velké rozpěře, které se veřejně ale přílišně neventilují. Sesbírané dokumenty z tohoto období ukazují, že vedení bylo v této době názorově nejednotné a tato roztržičnost vedla k oslabení pozice strany. Rozdělení ve straně bylo ukončeno až odstraněním reformátorů z jejich funkcí. Velice zajímavým výsledkem práce je také ukázka neformální moci skupiny „stařešinů“, kteří právě v této době byli v podstatě na vrcholu moci a stáli za všemi důležitými rozhodnutími, která s pacifikací tohoto studentského hnutí souvisela. Jejich moc ale nebyla neomezená. Aby strana neztrácela svou legitimitu, potřebovala, aby její rozhodnutí byla potvrzena také státními orgány, jako tomu bylo v případě jmenování Jiang Zemina a nového složení Politbyra.

Vzhledem k tomu, že strana má vliv a řídí život Číňanů, je tato práce dalším vodítkem k tomu, jak strana funguje a ukazuje, nakolik v této době byla názorově rozdělena a jak byla rozhodovací moc přesunuta mimo oficiální státní i stranické struktury. Toto je důležité zjištění, protože podobné mechanismy se uplatňují ve vedení KS Číny v zesílené míře i od nástupu Xi Jinpinga. Ten ve svých rukou koncentruje rozhodující moc a tím obnovuje vedení státu, ve kterém vládne jeden silný vůdce, který dokáže prosadit své cíle a záměry navzdory ostatním frakcím a zájmovým skupinám. Tento trend znamená, že se jednak KS Číny se daří navazovat na politický systém tradiční Číny se silnou rolí císaře a také na model leninistického

stranického státu, a jednak že Čína i nadále zůstává zemí, kde nemají občané přímý vliv na politické procesy a rozhodování.

5. Bibliografie

5.1. Primární prameny

Bakešová, Ivana a Polívková, Lucie. (1991). *Tian'anmen 1989*. Praha: Orientální ústav ČSAV.

European Commission. (2016, duben 20). EU restrictive measures in force.

Li Peng 李鵬. (2010). *The Critical Moment: Li Peng's June 4th Diary (Li Peng Liusi Riji Zhenxiang: Fu lu Li Peng Liusi Riji Yuanwen 李鵬六四日記真相:附錄鵬六四日記原文) (The Truth About Li Peng's June 4 Diary: With an Appendix Containing the Original June 4 Diary)*. (Zhang Ganghua 張剛華, Ed.). Hong Kong: Ào yà chūbǎn yǒuxiàn gōngsī.

Zhang, Liang (2001). *Zhōngguó Liùsì Zhēnxiàng 中國六四真相*. Hongkong: Mirror Books.

Zhang, Liang. (2002). *The Tiananmen Papers*. (Orville Schell, Andrew. J. Nathan a Perry Link, Ed.). London: Abacus.

Zhao Ziyang. (1989, 5) *Zhào Zīyáng wǔsì jiǎnghuà 赵紫阳五四讲话*. Získáno z <http://www.tiananmenduizhi.com/2012/05/blog-post.html>

Zhao Ziyang. (1990). Make Further Efforts to Carry Forward the May 4th Spirit in the New Age of Construction and Reform. In *Beijing Spring, 1989: Confrontation and Conflict: The Basic Documents* (s. 244–251). Armonk, N.Y: M.E. Sharpe.

5.2. Sekundární literatura

Baum, Richard (2011). The Road to Tiananmen: Chinese Politics in the 1980s. In R. MacFarquhar (Ed.), *The Politics of China: Sixty Years of the People's Republic of China* (3rd ed). Cambridge ; New York: Cambridge University Press.

Bo Zhiyue (2010). *China's Elite Politics: Governance and Deocratization*. Singapore ; Hackensack, N.J: World Scientific.

Bräuner, Oliver a Duchâtel, Mathieu (2015). *Western Arms Exports to China*. Stockholm: SIPRI. Získáno z <http://books.sipri.org/files/PP/SIPRIPP43.pdf>

Brook, Timothy (1998). *Quelling the people: the military suppression of the Beijing democracy movement*. Stanford, Calif: Stanford University Press.

Brown, Kerry (2014). *The New Emperors: Power and the Princelings in China*. London: I.B.Tauris.

Calhoun, Craig (1997). *Neither Gods nor Emperors: Students and the Struggle for Democracy in China*. Berkeley, Calif.: Univ. of Calif. Press.

Delf, Robert (1989). Wreathed in protests. *Far Eastern Economic Review*, 144(17), 11.

Department of Political Science (2016). Andrew J. Nathan. Získáno 14. červen 2016, z <http://polisci.columbia.edu/people/profile/101>

Dillon, Michael (2010). *China : A Modern History*. London, GBR: I. B. Tauris. Získáno z <http://site.ebrary.com/lib/alltitles/docDetail.action?docID=11079067>

Dillon, Michael (2015). *Deng Xiaoping: The Man Who Made Modern China*. London: Tauris.

Dreyer, June Teufel (2008). *China's Political System: Modernization and Tradition* (6. ed). New York, NY: Pearson/Longman.

Fairbank, John. K. (1998). *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Fewsmith, John (2011). Reaction, Resurgence and Succession: Chinese Politics since Tiananmen. In R. MacFarquhar (Ed.), *The Politics of China: Sixty Years of the People's Republic of China*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press.

Guo Sujian (2013). *Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization*. London: Routledge.

Han Minzhu a Hua Sheng (Ed.). (1990). *Cries for democracy: writings and speeches from the 1989 Chinese democracy movement*. Princeton, N.J: Princeton University Press.

Chan, Alfred L. a Nathan, Andrew J. (2004). The *Tiananmen Papers* Revisited. *The China Quarterly*, 177, 190–214. <http://doi.org/10.1017/S0305741004000116>

ChinaFile. (2014, únor 10). Perry Link. Získáno 14. červen 2016, z <https://www.chinafile.com/contributors/perry-link>

Ignatius, Adi, a MacFarquhar, Roderick (2009). *Prisoner of the State: The Secret Journal of Premier Zhao Ziyang*. (Bo Pu a Chiang Renee., Ed.) (1 edition). Simon & Schuster.

Lampton, David M. (2014). *Following the Leader: Ruling China, from Deng Xiaoping to Xi Jinping*. Berkeley: University of California Press.

Lim, Louisa. (2014). *The People's Republic of Amnesia: Tiananmen Revisited*. New York, NY: Oxford University Press.

Lo Ping (1990). The Last Eight Days of Hu Yaobang. In M. Oksenberg, et al. (Ed.), *Beijing Spring, 1989: Confrontation and Conflict: The Basic Documents* (s. 195–203). Armonk, N.Y: M.E. Sharpe.

Ma Shaohua 马少华. (2012). *Bǎinián kǒuhào. 百年口号. Wuhan: Huázhōng kējì dàxué chūbǎn shè.*

MacFarquhar, Roderick (Ed.). (2008). *The Cambridge History of China, Volume 15: The People's Republic, Part 2: Revolutions within the Chinese Revolution: 1966 - 1982*.

Nathan, Andrew. J. (1973). A Factionalism Model for CCP Politics. *The China Quarterly*, (53), 34–66.

Nathan, Andrew. J. (1986). *Chinese democracy*. Berkeley: University of California Press.

- Nathan, Andrew. J. (Ed.). (2002). The Documents and Their Significance. In *The Tiananmen Papers*. London: Abacus.
- Nathan, Andrew. J. a Shi Tianjian (1996). Left and Right with Chinese Characteristics: Issues and Alignments in Deng Xiaoping's China. *World Politics*, 48(4), 522–550.
- Oksenberg, Michael. et al. (Ed.) (1990). *Beijing Spring, 1989: Confrontation and Conflict: The Basic Documents*. M.E. Sharpe.
- Shambaugh, David (1996). Containment or Engagement of China? Calculating Beijing's Responses. *International Security*, 21(2), 180–209. <http://doi.org/10.1162/isec.21.2.180>
- Spence, Jonathan D. (1990). *The Search for Modern China* (First Edition). New York: Norton.
- Sullivan, Lawrence R. (2012). *Historical Dictionary of the Chinese Communist Party*. Scarecrow Press.
- Teiwes, Frederick C. (2002). The Paradoxical Post-Mao Transition: From Obeying the Leader to „Normal Politics". In J. Unger (Ed.), *The Nature of Chinese Politics: from Mao to Jiang*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Tsou Tang (1995). Chinese Politics at the Top: Factionalism or Informal Politics? Balance-of-Power Politics or a Game to Win All? *The China Journal*, (34), 95–156. <http://doi.org/10.2307/2950135>
- Vogel, Ezra F. (2011). *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Cambridge, Mass: Belknap Press of Harvard University Press.
- Weatherley, Robert (2007). *Politics in China Since 1949: Legitimizing Authoritarian Rule*. London; New York: Routledge.
- Yan Jiaqi., et al. (1996). *Turbulent decade: A History of the Cultural Revolution*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Zhao Dingxin (2001). *The Power of Tiananmen: State-Society Relations and the 1989 Beijing Student Movement*. Chicago: University of Chicago Press.

Příloha

V této části představím důležité osoby, které byly spojeny s událostmi z jara roku 1989:

Bao Tong (1934–). Tajemník Zhao Ziyanga, plnil úlohu zprostředkovatele mezi generálním tajemníkem a skupinou odborníků a intelektuálů, která byla nazývána think-tankem. Nejvýše postavený člen strany odsouzený za události během pekingského jara.

Bo Yibo (1908–2007). Od roku 1956 členem Politbyra, pronásledován během Kulturní revoluce, 1983–87 člen Ústředního poradního výboru, jeden z členů skupiny „stařešinů“.

Chen Xitong (1930–). Místopředseda Státní rady, poslanec VSLZ a pekingský primátor. V roce 1995 spojen s obrovským korupčním skandálem, byl odsouzen k 16 letům vězení.

Chen Yun (1905–95). V 50. a 60. letech byl členem Politbyra a také vicepremiér pro finanční a ekonomické záležitosti. Od 60. let do roku 1976 byl členem Ústředního výboru, ale vyhýbal se Mao Zedongovi. Podporoval Deng Xiaopinga v ekonomických reformách. Člen Ústředního poradního výboru a skupiny „stařešinů“. Podpořil zavedení stanného práva.

Deng Xiaoping (1904–97). Během Kulturní revoluce zastával vysoké funkce, po roce 1966 upadl v nemilost a ve vysokých funkcích se znovu objevil v roce 1973. Hlavní propagátor reformu a otevření, představil čtyři lidové principy a pomohl navrátit Číně Hongkong. Autorem koncepce „jeden stát, dva systémy“ a zastánce boje proti buržoazní liberalizaci. Od roku 1987 předseda Ústřední vojenské komise. Současně nejvyšší člen skupiny „stařešinů“ s velkým vlivem na politiku.

Deng Yingchao (1903–92). Žena Zhou Enlaie, adoptivní matka Li Penga. Po smrti svého manžela byla v roce 1978 zvolena do Politbyra, v roce 1985 se vzdala všech svých funkcí. Členka skupiny „stařešinů“, podporovala zásah proti studentům.

Jiang Zemin (1926–). Do června 1989 první tajemník městského výboru KS v Šanghaji, následně generální tajemník a člen Politbyra, od listopadu 1989 také předseda Ústřední vojenské komise.

Hu Qili (1929–). V 80. letech byl starosta Tianjinu, člen Politbyra a hlava Sekretariátu. Dostal se také do vedení Vůdčí skupiny propagandy a ideologie v rámci Ústředního výboru.

Během pekingského jara byl členem Stálého výboru Politbyra a společně s Zhao Ziyangem byli proti zavedení stanného práva.

Hu Yaobang (1915–89). V letech 1957-64 byl v čele reorganizované Youth League, od roku 1956 byl členem Ústředního výboru, od roku 1978 členem Politbyra a vedoucí Oddělení propagandy. Od roku 1981 člen stálého výboru Politbyra a generální tajemník KS Číny. Zemřel 15. dubna 1989.

Li Peng (1928–). Čínský premiér v letech 1988-1998, adoptivní syn Zhou Enlaie a Deng Yingchao. V roce 1985 se stal členem Politbyra a v roce 1987 byl jmenován do Stálého výboru. Během Pekingského jara stal na straně konzervativního křídla a podpořil vojenský zásah proti studentům.

Li Ruihuan (1934–). Od června 1989 tajemník Sekretariátu ÚV KS Číny. Bývalý primátor Tianjinu, nahradil společně se Song Pingem Hu Qiliho a Zhao Ziyanga v Stálém výboru Politbyra.

Li Xiannian (1909–92). V roce 1957 ministr financí, pak pronásledován za Kulturní revoluce. 1983–88 působil jako prezident ČLR. Byl členem skupiny „stařešinů“ a také členem elitní skupiny „arcistařešinů“ s největší mocí.

Peng Zhen (1902–97). Dlouholetý primátor Pekinga a člen Politbyra. Odstaven během Kulturní revoluce, poté se dostal zpět k moci. Člen skupiny „stařešinů“, podporoval zavedení stanného práva.

Qiao Shi (1924–). V roce 1984 se stal vedoucím Organizačního oddělení, od roku 1985 člen Politbyra a Sekretariátu, 1987 jmenován do Stálého výboru Politbyra. Během pekingského jara stál na straně konzervativního křídla.

Qin Benli (1918-1911). Šéfredaktor *World Economic Herald*. Jeho časopis jako první zveřejnil kritický materiál o vztahu vlády k požadavkům studentů. Připravil také speciální vydání časopisu a vystoupil proti stranickým cenzorům. Na jaře 1989 odstraněn z funkce, následně zatčen.

Song Ping (1917–). Považován za příslušníka druhé stranické generace, vedoucí organizačního oddělení ÚV KS Číny, člen Politbyra. Spolu s Li Ruihuanem nahradili ve Stálém výboru Politbyra Zhao Ziyanga a Hu Qiliho.

Wan Li (1916–). Během Kulturní revoluce pronásledován, po roce 1973 získal funkci v pekingské městské vládě. V roce 1980 se stal náměstkem předsedy Státní rady, od roku 1982 člen Politbyra. Od roku 1988 zastával post předsedy VSLZ. Během pekingského jara byl povolán zpět ze zahraniční cesty po USA, následně vězněn v domácím vězení v Šanghaji dokud se nepřidal na stranu konzervativního křídla.

Wang Zhen (1908–93). Od roku 1978 člen Politbyra, 1982-87 v čele Ústřední stranické školy, od roku 1988 vice-prezident Číny. Člen skupiny „stařešinů“, podporoval stanné právo.

Yang Shangkun (1907–98). Po Kulturní revoluci se dostal zpět k moci, od roku 1980 člen Stálého výboru Politbyra, místopředseda Stálého výboru VSLZ a předseda komise pro vztahy s Taiwanem. Stálý místopředseda Ústřední vojenské komise. Od roku 1988 prezident ČLR.

Yao Yilin (1917–94). Učitel chemie, kritizován za Kulturní revoluce. K moci se vrátil zpět v roce 1973, v roce 1977 se stal členem Ústředního výboru. V roce 1980 se stal ředitelem Státního plánovacího výboru a v roce 1985 byl zvolen do Stálého výboru Politbyra.

Zhao Ziyang (1919–2005). Od roku 1979 členem Politbyra, v roce 1980 se dostal na post premiéra. Po odstranění Hu Yaobanga se stal v roce 1987 generálním tajemníkem a místopředsedou Ústřední vojenské komise. Po Pekingském jaru v roce 1989 byl odstaven od moci a byl udržován v domácím vězení až do své smrti v roce 2005.